

K U B B E A L T I .

AKADEMİ

M E C M U A S I

ISSN 1301-157X

OCAK 2002

YIL: 31 SAYI: 1

SÂMİHA AYVERDİ . SAFİYE EROL .

AHMED GÜNER SAYAR . ŞEFİK CAN .

KÂZIM YETİŞ . MUHİDDİN SERİN .

ŞAHİN UÇAR . BEŞİR AYVAZOĞLU .

HALÛK DURSUN . ZEYNEP ULUANT .

AYŞE GÖKTÜRK TUNCEROĞLU .

FAHRÜNNİSA BİLECİK . AYHAN İNAL .

KEMÂL Y. AREN . EKREM KAFTAN .

KUBBEALTI
AKADEMİ
MECMUASI

Yıl: 31 OCAK 2002 SAYI: 1

KUBBEALTI AKADEMİ MECMUASI

-Üç ayda bir çıkar.-

*

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi Adına Sâhibi

Sinan Uluant

*

Yazı İşleri Müdürü

Mehmet Nuri Yardım

*

Yayın Danışmanları

Prof. Dr. Mustafa Fayda, Prof. Dr. Mustafa Tahralı, Prof. Dr. Sema Uğurcan,
Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Dr. İbrahim Aydın Yüksel

*

Haberleşme Adresi

Peykhâne Sokağı No. 3 34400 Çemberlitaş / İstanbul

Tel: (0212) 516 23 56 - 518 92 09 Faks: (0212) 638 02 72

*

info@kubbealti.org.tr

info@kubbealti.com.tr

kubbealti@superonline.com

www.kubbealti.com.tr

www.kubbealti.org.tr

*

Postaçekli No. 337056

*

Abone Bedeli

Yurtiçi: 15.000.000.-TL. Kurumlar: 20.000.000.-TL. Yurtdışı: 25 USD - 25 EURO

*

Temsilcilerimiz

T. Diyanet Vakfı Ankara Yayınevi Necatibey Cad. Ankara İşhanı No. 8/32-33
Sıhhiye-Ankara

Bilge Kitabevi Atatürk Cad. Osmanlı İşhanı No. 105 Bursa

Beyoğlu Kitapçılık Ltd. Şti. Sofyalı Sokak No. 32/4 Tünel-İstanbul

Bulak Bilgi Hizmet. Neşr. ve Tic. A.Ş. Konur Sokak No. 27/6 Kızılay-Ankara

Akademi Kitabevi Kâzım Dirik Mah. 159. Sokak 6/A Bornova-İzmir

*

Kapak ve İç Tasarım

Fikri Cumhur

*

Baskı

Özal Matbaası

*

Mecmuanızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

Değerli Kubbealtı Dostları	KUBBEALTI	5
Mülâkat	SÂMIHA AYVERDİ	6
Metruk Yalıda Garip Bir Gece	SAFİYE EROL	9
Selman Efendi	PROF. DR. AHMED GÜNER SAYAR	13
Mevlânâ ve Goethe'de Bulunan Bazı Ortak Duygular ve Görüşler	ŞEFİK CAN	23
"Kopuş" ve "Beyefendi"	PROF. DR. KÂZIM YETİŞ	28
A'raf	ŞAHİN UÇAR	35
Kemaî Batanay	PROF. DR. MUHİTTİN SERİN	36
Divanyolu'nun İmar Tarihi	BEŞİR AYVAZOĞLU	40
Türk'ün Nehri Hangisidir?	DR. HALÛK DURSUN	48
Açlık Bizi Doyuruyor	AYHAN İNAL	57
Ali Alparslan Hoca ile Hasbihal	ZEYNEP ULUANT	58
Yirmibirinci Asrın Başında Dünya	AYŞE GÖKTÜRK TUNCEROĞLU	71
Gönül	DR. FAHRÜNNİSA BİLECİK	75
Okuduklarım-Gördüklerim- Düşündüklerim	KEMÂL Y. AREN	79
Gül'e Gazel	EKREM KAFTAN	83

Kubbealtı Akademi Mecmuası,

4.10.1976 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mûcibince
8.11.1976 tarihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge
numarasıyla tavsiye edilmiştir.

Yeni Bir Yıla Yeni Bir Yüzle Girerken...

Değerli Kubbealtı Dostları,

Mecmuamızın otuz birinci senesini idrak ettiği 2002 yılının ilk sayısında, kapak ve mizanpajdaki değişikliklerle, siz sevgili okuyucularımıza merhaba demek istiyoruz. Yeni seneye birlikte ilginizi çekeceğini umduğumuz yazı dizilerinin neşrine başlamaktayız. Dr. Halûk Dursun'un, Kültür Tarihimizde Tuna Nehri, Prof. Dr. Muhittin Serin'in, "Bestekâr Tanbûrî Hattat Hâfız Kemal Batanay" başlıklı yazı dizilerini âlâka ile tâkip edeceğinizden eminiz. Mühim kadın yazarlarımızdan Safiye Erol'un, yazı hayatına henüz girdiği yıllarda kaleme aldığı hikâyelerini ise Halil Açıkğöz'ün derlemesiyle bu sayımızdan itibaren yayınlamaya başlıyoruz. Zeynep Uluant, edebiyat ve kültür dünyamızın tecrübeli hocalarıyla yaptığı sohbetlere Prof. Dr. Ali Alparslan ile başlıyor. Şeb-i Arus'u henüz geride bıraktığımız şu günlerde, son mesnevî şâiri Şefik Can, Goethe'yi değişik bir açıdan ele aldığı yazısıyla mecmuamızda yer alırken, Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar başka bir Mevlânâ aşğını, Bahâriye Mevlevihânesi Şeyhi Fahreddin Dede'nin torunu postnîşin Selman Tüzün'ü hâtıralar ve belgeler ışığında anlatıyor. Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Erdoğan İzgören'in iki romanının, değişik bir açıdan tahlilini yaparken, Ayşe Göktürk Tunceroğlu Amerika'dan yazdığı yazısında hislerimize tercüman olarak, 11 eylül olaylarının ardından yaşadığımız müşterek ızırâbı dile getiriyor. Beşir Ayvazoğlu, vakıf binâımızın da yer aldığı Divanyolu'nun serencâmını belgelerin dilinden anlatırken, Fahrûnisa Bilecik Türkçemizin en zengin mânâ ifade eden kelimelerinden birini inceliyor. Bu sayıda, Şahin Uçar, Ekrem Kaftan, Ayhan Inal da şiirleriyle sizlerle olacak.

Ayrıca Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre'nin "Gel de Çık Işın İçinden" ve "Üsküdar'da Bir Attar Dükkânı" adlı eserleri ile, İnci Ayan Birol ve Çiçek Derman'ın birlikte hazırladığı, "Türk Tezyîni Sanatlarında Motifler" adlı kitabın da üçüncü basısı gerçekleşmiş bulunuyor.

Geçen ekim ayında beş eserini birden neşrettiğimiz ve makaleleri de yayınlamak üzere olan Safiye Erol'un 100. doğum yıldönümü vesilesiyle 25 Ocak 2002 Cuma günü saat 17.00'de Köprülü Mehmet Paşa Medresesi'nde bir toplantı yapılacaktır. Edebiyat çevrelerinde lâıykıyla bilinmeyen bu mühim yazarımızı çeşitli cepheleriyle tanıtmak maksadiyla düzenlenen bu toplantıya konuşmacı olarak, Prof. Dr. Kenan Gürsoy, Selim İleri ve Beşir Ayvazoğlu katılacaklardır. Bütün edebiyat dostları dâvetlidir.

Yeni senenin memleketimiz için hayırlar getirmesini temenni ediyor, bütün güzelliklerin sizinle olmasını diliyoruz.

Mülâkat

OSMAN OKUTAN İLE

30. 5. 1945

Osman Okutan: Efendim, ben çok okuyan bir adamım. Tatmin olamamak şartıyla her çeşit muharriri okurum. Geçenlerde Gayret Kütüphânesi'ne uğramıştım. Dedim ki: Piyasa işi eserlerden bıktım, edebî ve ilmî kıymeti olmayan kitap istemem. Kitaphâne sahibi de dedi ki: Bir eser vereyim ki, kıymet takdîri size âit olsun... Çünkü bu muharririn kitapları hakkında ne söylene azdır. Ve bana "Mâbette Bir Gece" yi verdi. Eve gider gitmez ilk parçayı okudum, sonra ikinci, üçüncüyü... Şaşıp kalmıştım. Hülâsa sabaha kadar uyumadım ve kitabı bitirdim.

Ertesi gün tekrar kitaphâneye koştum. "Aman, dedim, gözünü seveyim, meğer bana sen bir hazîne vermişsin; bu muharririn başka eserleri yok mu?" Var, dedi ve hepsini verdi. Şimdi "Yolcu Nereye Gidiyorsunuz?"dan başladım, okuyorum. Arkadaşlar diyorlar ki, sen her sabah işine sekiz deyince gelirdin, şimdi neden ona, on buçuğa kalıyorsun? Hakları var. Eskiden erken yatar erken kalkardım; şimdi elimden kitabı atıp uyuyamıyoruz ki... Hanımefendi, size herkes bin taabbüt, ben yüz bin ediyorum. Herkes elinizi öpmek istiyorsa, ben ayağınızı öpmek istiyorum.

Sâmiha Ayverdi: Beyefendi, ben böyle sözlerden hiç hoşlanmam. Taabbüt, Allah'a karşı olur. Ben ednâ bir kul parçasıyım, o kadar!

Osman Okutan: Ednâ olan benim; sizin kulunuz olmak istiyorum.

Sâmiha Ayverdi: Kulun kulu olmaz; hepimiz Allah'ın kuluyuz.

Osman Okutan: Büyük kulun, küçük, her zaman kuludur. Hanımefendi, gâyet ciddî konuşuyorum. Kulunuz olmak istiyorum, reddetmeyin. Beni, size görerek görmeyerek tanıyanların hepsinden başka tutmanızı dilerim. Çünkü benim gibi kimse sizi anlayamaz, köleniz esîriniz olamaz. Allah, Allah.. Şaşılacak şey... Siz bu âleme nereden dalıp nereden çıkmışsınız? Gençsiniz; tahmin ettiğimden çok gençsiniz. Halbuki ben hiç değilse elli yaşında bir kadınla karşılaşacağımı sanmıştım. Bu yaşta bu kafa, hayret doğrusu!..

Size, istikbâlîme, hayâtıma dâir sualler sormak istiyorum.

Sâmiha Ayverdi: Ben istikbâlî de hayâtınızın seyrini de bilemem. Gaybı bilen ancak Allah'tır. Bu tarzda suallere cevap vermekte mâzûrum. Eğer kitaplardan bir müşkülünüz varsa pekâla...

Osman Okutan: Siz her şeyi bilirsiniz; ama bilmem dersiniz, ona da peki derim, sormam. Babam âlim bir adamdı; ben de ticâret hayâtına atılmadan evvel hocalık ettim. Ama babam da ben de sizin ilminizin zerresine mâlik değiliz.

Sâmiha Ayverdi: Tevâzudan hoşlanıyorsunuz.

Osman Okutan: Hayır hakikat. Ben kendimi bildim bileli sizin ayarınızda kimseye rastlamadım. Esâsen dünya öyle bozuk, insanlar öyle berbat ki... Gün günden ahlâk karmakarışık oluyor.

Sâmiha Ayverdi: Bundan size ne? Şu cihanda herkes kendi hesabını doğrultmakla mükelleftir. Siz iyi insan olmak vazîfenizi yerine getirin, başkalarından size ne?

Osman Okutan: Doğru kaziye, ama bundan “neme lâzım”cılık çıkmaz mı?

Sâmiha Ayverdi: Neden çıksın? Eğer size böyle bir selâhiyet ve imtiyaz verilmiş de onda kusur ediyorsanız buna diyecek yok, fakat selâhiyetiniz yoksa, hakkınız olmayan şeylere müdâhale bir hatâdır. Tüccar olduğunuzu söylüyorsunuz. Pekâlâ. “Allah çalışanları sever.” Fakat işine hile, yalan, hud’a katanları sevmez; onun için işte, bu dünya meydanında üstünüze aldığınız vazîfeyi başarıırken, onu en temiz, en dürüst ve mâkul hareketlerle destekleyerek yapmak size düşen vazîfe budur.

Osman Okutan: Bir zümre var ki, dedikleri şu: İnsan hayatta muvaffak olsun da ne ile ne sûretle olursa olsun. Hilekâr, fakat zengin adamı yirmi kişi kötülerse iki yüz kişi de etekliyor.

Sâmiha Ayverdi: Ama o kimseler nasıl bilemezler ki, bu eteklenen onun şahsı değil, parasıdır. “Kalbinden fetvâyı al” diye bir hadis-i şerîf vardır. Ben belki sizi ve başkalarını aldatabilirim, fakat kendimi ve Allah’ı nasıl aldattım? Şu halde, kalbimin yapılmasına izin vermediği, yâhut hoş görmediği bir hareketi başkaları tasvip etseler de benim ondan memnun olmamam ve râğbet etmemem îcap eder. Ve sonra şu da var ki, o yolsuz, haksız kazanılmış servet, şeref ve saltanat, hiç beklemediğimiz, ummadığımız bir zamanda avuçlarımızdan kayıp gider. Misal isterse-niz hesapsızdır.

Osman Okutan: Geçenlerde Bakırköy Bez Fabrikası’na pamuk veriyordum; büroda çalışan Eymen isminde bir kadın vardı; kim olduğunu sordum. Bayramzâde’nin kızıdır, demesinler mi?

Sâmiha Ayverdi: Geçen Umûmî Harb’in zenginlerinden olan Bayramzâde mi?

Osman Okutan: Evet.

Sâmiha Ayverdi: Viyana’ya seyahat ederken husûsî aşçısını da berâber götürdüğünü söylerler.

Osman Okutan: O derece zengindi ki bu servetin böyle az zamanda elden çıkacağını akıl kabul edemiyor.

Sâmiha Ayverdi: Hakikat her zaman hakikattir; o her zaman muzafferdir. Eğer doğruluktan şaşılmışsa, işin içine katılan bu eğrilik, saatli bomba gibi, vakti gelin-

ce patlayıp, o bin bir ihtimam ve ihtirasla kurulan hayâtı mahveder. Ama biz bu hakikati görsek de görmek istemesek de o şaşmadan kendi yapacağını yapar. Ben gözümü ellerimle kapatıp “güneş yok” desem, buna belki kendimi inandırırım; fakat etrâfımdakileri güldürürüm. Sadâkatla kendi tezgâhını dokuyan hakikatin mevcut olmadığına da gene kendimi inandırmaya çalışsam, buna, onu tanıyan ve iman edenler gülerler.

Osman Okutan: Aman ne güzel bir anlatış... Mûsâade edin de kaydedeyim... Hanımefendi, size soracak öyle müşküllerim var ki... Yalvarırım, beni kulluğunuza kabul edin. Çevirmeyin beni, reddetmeyin. Ara sıra şuraya gelip sizi göreyim. Yâhut yazîhâ-neme uğrayıp bana şeref verin!

Sâmiha Ayverdi: Maalesef bu söylediklerinizin biri olamaz; zîra ben meşgul bir adamım. Saatlerim hesaplı ve ölçülüdür. Sizinle ikinci defa görüşemem.

Osman Okutan: Yalnız bunu söylemeyin, ölürüm ben..

Sâmiha Ayverdi: İnsan hâdisâtın cereyanına kendini uydurmaya bakmalıdır. İyi düşünürseniz, bana hak vermeniz icap eder.

Osman Okutan: Hayır veremem? Meşgûliyetinizi bertaraf etmek nasıl kâbilse onu yapalım. Eğer kitaplarınızdan bir şey bekliyorsanız –ki pek tabiidir- bunun elli mislini temin etmek pek kolay.

Sâmiha Ayverdi: Ben ne kitaplardan ne de kimseden bir menfaat beklemiş insan değilim. Allah'ımın verdiği bana yeter.

Osman Okutan: Muhakkak. Fakat ben size muhtâcım. Kulunuzum, kölenizim, uşağınızım. Bir efendi uşağına ne emrederse siz de bana onları emrediniz.

Sâmiha Ayverdi: Ricâ ederim, bu mevzûda konuşmayalım.

Osman Okutan: Ama beni pek ziyâde meys ettiğinizi biliyor musunuz? Ne zaman isterseniz beni çağırın. “Gel Osman!” deyin, iş içine boğulmuş da olsam gene siz çağırduğunuz zaman boşum, uçar da gelirim. Elverir ki bunu söyleyin.

Sâmiha Ayverdi: Ben söyleyeceğimi söyledim. Mâdem ki bende zerrece de olsa bir kıymet görüyorsunuz, şu halde sözümü de kabul edin.

Osman Okutan: Peki, kabul ettim. Fakat yazık bana... Düşünün, merhamet edin. Nasıl olur yâ Rabbi, nasıl olur?

Metruk Yalıda Garip Bir Gece¹

Hazırlayan: Halil AÇIKGÖZ

Türk edebiyatında romanlarıyla tanıdığımız Safiye Erol, yazı hayatına başladığı yıllarda hikâyeler de yazmıştır. Doğumunun 100. yılı münasebetiyle bu sayıdan itibaren hikâyelerini de okuyucu önüne çıkarmak boynumuzun borcuydu. Hikâyelerinde Dilârâ müstear adını kullanmıştır. Diğer eserleri gibi hikâyelerinin de bir gün kitaplaşması dileğimle. H.A.

Zehra bu sürekli satranç oyununu kaybettikten sonra inzivasını terk etmeğe ve Orhan ile baş başa metruk bir yalıda akşam yemeği yemeğe mecbur olmuştu. Orhan dedesinden kalma bu köhne yalıtı İstanbul'un en güzel ve nazlı kadınlarından birini barındıracak bir şekle koymak için ne yapmak lâzımsa yaptı. Daha gündüzden Orhan'ın yaveri bir sürü hizmetkârla Boğaziçi'ne geçmiş, kumandanının bütün emirlerini yerine getirmişti. Zehra ile Orhan akşama doğru geldikleri zaman avizeleri yanmış, sofrayı kurulmuş ve her tarafı çiçeklerle süslü buldular. Zehra, kendi kudret ve saltanatlarından bir saniye bile şüphe etmemiş olan, en azgın kurtları bile kuzuya çeviren müstesna kadınlardan biri idi. Onun için misafir odasına girer girmez şalını ve mantosunu attı, eldivenlerini çıkardı ve Orhan'ın doldurduğu rakıları içmeğe başladı... Orhan bir yandan yemek için hizmetkârlara talimat veriyor, bir yandan içiyor, ara sıra karşısındaki kadının seyrine dalıp konuştukları bahsi unutarak bir cigara çekiyor, kendini topluyor ve yine dalıyordu. Kendi kendine: "Tuhaf, diyordu, bu kadını dördüncü görüşüm. Halbuki bana ezelden bilmiş ve tanışmışım gibi geliyor."

Doğrusu aranırsa Orhan daha Zehra'yı görmezden evvel bile onun ismini duyduğu ve resmini gördüğü dakikada son derece üzücü, aynı zamanda tatlı bir hiss-i kâlelvuku ile bu kadını seveceğini anlamıştı. Saatlerce içtiler. Aralarında henüz aşka temas eder bir tek kelime söylenmediği halde tahammülfersa bir gerginlik mevcuttu.

Yemekten sonra uşak, kahve ve likör getirdi, sofrayı topladı ve çekildi. -İstirham ederim, Zehra Hanım, bana bu muammayı anlatınız! Demek bir insan bu derece yanılabilirmiş. Bilir misiniz, bu akşam buraya gelirken muayyen bir şey düşünmemekle beraber hayatımın en büyük saadetini doğru koştüğümü zannediordum. Hislerime aynı hisler ile mukabele edi-

1- Milli Mecmua, nr. 84, 15 Nisan 1927, İstanbul, 1927, s. 1357-1359

lemeyeceği şüphesi bir saniye bile ümitlerimi zehirlemedi.

Erkek bu lafları ayakta şakaklarını ıslatan terleri silerek söylüyordu.

-Münire Zehra Hanım, sizi görelî henüz bir hafta oluyor, lâkin inanınız. Eğer mümkün olmuş olsa idi, daha ilk dakikada aklım feveran edecek, arzularım dizlerinizi öpecekti. Bugün birinci defadır sizinle yalnızım. Yoksa... yoksa aylarca senelerce size perestîş etmek, size hizmet etmek ve bir takım kadınların istediği gibi -müsaadenizle bir tabir kullanayım- sizi "feth etmek" mi lâzımdı.

Ben bugün kırk üç yaşındayım ve hayatımda ancak iki üç macera olmuştur. Sekiz senedir hiç bir kadını kollarım arasına almadım. Ben aşka susamışım, çünkü ben ancak hemâyarım olan kadınları sevebiliyorum.

Senelerden beri biriken hasret dimağımda, ruhumda, vücudumda öyle bir hassasiyet uyandırdı ki daha senin ismini duyduğum gün aradığım maşuka olduğunu anladım.

Neden beni böyle kırdın, harap ettin? Sözlerim ve hareketlerim seni gücendirdi mi? Ben vazife ve iş adamıyım, Zehra Hanım, zarîf sözler söyleyemem. Zaten sen muhabbet riyâlarına tenezzül etmezsin. Söyle, benden, benim gibi bir adamdan başka ne bekledin?

Orhan, bu kadar söyledikten sonra tekrar alnını sildi ve yerine oturdu. Kadın ve erkek birden bire kadehlerine davranarak içtiler. Zehra sararmış ve elleri titriyor, galeyânını belli etmemek için ellerini masanın altına gizliyordu.

-Orhan Bey, dedi, bana bu sözleri bugün hassaten bugün, söylemeseydiniz. Çünkü bundan altı sene evvel bugün ben evlenmiştim. Zevcim Muzaffer, ölüm döşeginde iken dedi ki: "Güzelim, tekrar tehhül et, sev, sevil, temenim budur. Yalnız eylül ikiye benim hatırama vakfet, ruhum şad olur." Şimdi size olan hareketimin sebebini anladınız Orhan Bey. Ben bu günümün sahibi değilim, artık ikimizi de ta'zip eden bu bahsi kapatalım.

Şimdi ikisi de susmuştu. Orhan, kolları göğsünde kavuşturulmuş, kadını seyrediyordu. Bu temaşanın acı zevki ile sermest olmuş, gözünü ayırmıyordu. Biliyordu ki Zehra'yı bir daha unutamayacak, rüyalarında, tefekküre daldığı zamanlarda onun kuvvetli hayalinden kurtulamayacaktı... Zehra gece yarısına yakın olan şu saatte bir peri kadar güzeldi. Yumuşak, siyah saçlar en saf ve berrak bir alın etrafında hafif dalgalandıktan sonra ensesinde -zamanın kısa saç modasına mugayir olarak- bir küme teşkil etmiş. Kulaklarında gayet güzel uzun pırlantalar, omuzlarında kırmızı ipekli bir şal. Elbise gayet kısa: Bacaklar, atlas iskarpinli güzel ayaklar tamamıyla

meydanda idi.

Akşamdan beri sâkin duran deniz birden bire sırlı nefhalarla taşmağa başlamış, yalının rıhtımını dövüyordu. Orhan Bey, hareket etmiş olmak, biraz hafiflemek için kalktı. Kol saatine baktı ve duvardaki bir asma saati kurdu. Odada aşağı yukarı gezinirken kendi kendine söylenir gibi: “Bir ölü, diyordu. Demek bir ölü için verilmiş bir söz için...” Zehra gözlerini gamlı bir ifade ile kapamış bir şeyler düşündü, sonra Orhan'ın mülâhazasını keserek: “Lâkin o, Muzaffer, pek canlı bir ölüdür. Ben onu kaybettiğim günden beri her an mevcudiyetini hissettim, tepemden turnağa kadar hissettim. Sonra siz geldiniz ve gerisini biliyorsunuz. Siz benim inzivamı sarstınız, bende ebediyyen medfun zannettiğiniz kuvvetleri uyandırdınız. Beni dört duvarım arasından çekip çıkardınız. Bana tabiatı yeni bir bahar içinde gösterdiniz. Nasıl anlatayım. Sanki bende, büyülu membalar, şelâleler varmış, hepsi çözüldü ve fıskırdı. Siz benim lisanı ihmal etmiş, ifadeyi yavaş yavaş unutmış dilimi bile çözdünüz. Kâfi değil mi? Bugün, bugün benden fazla bir şey beklemeyiniz, bugün aramızda Muzaffer var. Yarın hürüm.”

Erkek bu sözleri rüyada gibi dinlemişti. Kendi düşüncelerine dalmış, Zehra'ya değil, kendine hitap eder gibi devam etti.

Ne gece, Rabbim ne gece! diyordu. Sofradaki frenk içkilerinden birini kadehine boşaltıyor, içiyor ve geziniyordu. Nihayet yine masanın önüne, tam Zehra'nın karşısına geçti: “Çölde bir seyyah tasavvur ediniz ki, susuzluktan ölmek üzeredir, diye söylendi, ümidi kalmamış, lâkin son saniyede bir memba buluyor. Ve içemiyor. Bu membaı görüp geçmek, hedefine şıtap etmek mecburiyetindedir. Biliyor musunuz, Münire Zehra Hanım, biliyor musunuz? Ben yarın şarka hareket ediyorum. Vazifem icabı. İşlerim beni bir daha buralara sevk eder mi, sizi tekrar görür müyüm? Görsem bile bu gece avdet eder mi? Bütün bunlar gayet şüpheli.

Şu kadarını katıyetle biliyorum ki, ömrüm müddetince böyle bir acılık hissetmedim.”

Zehra'da bu sözler üzerine nihâyetsiz bir takdir ve hürmet uyandı. Karşısındaki adamın ne müthiş bir mücadele geçirdiğini biliyor ve metanetine hayran oluyordu. Sonra “tabii” diye düşündü. Nefsine hakim olamayan millete de hakim olamaz.” Orhan ise bu düşünceleri anlamış gibi devam etti: “Şu dakikada beni metin görüp nefsime karşı olan bu hakimiyeti kolay bir şey zannetmeyiniz. Sizi temin ederim, en müşkül vazifeler, en tehlikeli hadiseler karşısında kaldım, ölümü kendime yoldaş edindim. Lâkin bu ge-

ce... Fazla ne söyleyim? Sen her şeyi biliyorsun.” Yine oda içinde gezinmeğe koyuldu. Bu gece böyle olmayacaktı, böyle olmayacaktı! Zehra, artık Orhan'ın yüzüne bakmaya cesaret edemiyordu. İkide birde sigarasını yakan mânâlı elleri görüyor, bu elleri görmek bile onu titretiyordu. Zehra korkmuştu, kendisinden, kendi galeyanından, adeta hariçten işitilen çarpıntılarından, ellerini fırtınada iki hazan yaprağı gibi titreten, yüzünü kızartan hareketinde hiç bir ahenk bırakmayan buhrandan fena halde korkmuştu. Öyle zannediordu ki karşısındaki erkek parmağının ucuyla eline dokunsa ölecekti. Ya nazarları Orhan'ın gözlerine tesadüf ederse! Bu gözlerde insanlığın fevkinde bir kudret vardı. Zehra bayılmamak, fenalaşmamak için bütün kuvvetini topladı. Önündeki kadehi sapından tutup masa üstünde çevirmeğe başladı. Biraz sonra çiçek demetinden bir gül çekti ve kokladı.

Horozlar öterken bu iki insan bîtâp bir halde idi. Henüz ortalık yarı aydınlanmış idi ki sokakta bir otomobil durdu ve bunu müteakip yalının kapısı kakıldı. Orhan, çehresi sabahın ilk ışığında bir sezarın maskesini andıran Orhan, boylu boyunca kaldı. Endamında başka bir mânâ, başka bir kuvvet vardı. Gözleri nursesiz, lâkin omuzları gerilmiş... Yüz binlerce insanın hayatından mesul olan bu adam yine eski heybetiyle vazifesine koşuyordu. Oda kapısına gelince durdu ve boğuk bir sesle: “Münire Zehra, dedi, Allah seni bana kısmet etsin!”

Bu metruk yalıda yalnız, Zehra ölüme benzeyen birkaç saat yaşadı. Üşüdü, pencereleri kapadı ve kırmızı ipekli şalına sarıldı. Halılar renklerini kaybetmiş, çiçekler boyun bükmüş idiler. Bu boşluk ve gariplik Muzaffer'in ölümüne de benzemiyordu. Bu... büsbütün başka bir şeydi.

*

Ey kalbi hicranı bilen, ey uykusuz gecelere âşinâ, günlerce dünyaya bîgâne, yalnız bir hayale kanını canını vakfetmiş olan karî! Yeter ki sen beni anlayasın. Yoksa bu vak'a büsbütün başka bir şekilde cereyan etti. Yalnız vak'anın ruhunu sana olduğu gibi anlattım. Kalanı, hep Münire Zehra'nın hatırı için tahrif edilmiştir.

Selman Efendi

1977 Ramazan'ında birgün üstad Abdülbâki Gölpinarlı'nın ziyaretine gitmiştim. Niyetim onu bize iftara davet etmektir. Kısa süren bu sohbeti Hoca bir teklifle noktaladı. "Hadi seni bu akşam iftara Mevlânâ'nın torununa götürüyüm!" Bunun üzerine ben: "Efendim! Teklif teklif ile sâkit midir?" deyince, güldü ve "değildir, size de gideriz" dedi. Rahmetli Celâleddin Çelebi'nin o günkü iftar sofrasında Selman Tüzün'le karşılaştım. Sofrada yaşı 80'in üzerindeki bir hanımefendiyi rahmetli üstad Gölpinarlı bana şu sözlerle tanıştırdı: "Bahariye Mevlevihanesi Şeyhi, şeyhim Hüseyin Fahreddin Dede'nin kerimesi Destina Hanım", sonra yanında oturan yaşı 70'in biraz üzerindeki beyi de "Hüseyin Fahreddin Dede'nin torunu, postnişin Selman Efendi!" O iftar sofrasında bir teyze ve yeğeni ile böyle tanışmış oldum.

Sohbet, hâliyle Bahâriye Mevlevihânesi ve Hüseyin Fahreddin Dede üzerinde yoğunlaştı. Destina Hanım'la Selman Efendi bu Mevlevihâne'nin şeyh meşrûtasında bu dünyâya gözlerini açmışlar, orada büyümüşlerdi. Dolayısıyla onlar birer has Bahariyeliydiler. Abdülbâki Gölpinarlı Hoca ise babadan Bahariyeli idi. Orada başını Hüseyin Fahreddin Dede tekbirlemiş ve sema çıkartmıştı. Onun da buraya dâir anlatacağı çok şey vardı. Ama sözü Destina Hanım sürdürdü ve benim merakımı giderecek soruları cevaplandırdı. Bahâriye Mevlevihânesi'nde geçen günleri, tekkenin imparatorluğun son yıllarındaki halini, orada bazı geceler tertip edilen musiki meclisleri ile her hafta muntazaman icra edilen semâ âyinlerini anlattı. Destina Hanım babası Hüseyin Fahreddin Efendi'nin teşvikiyle küçük yaşta ney üflemeye başladığını ancak arkasını getiremeyip bıraktığını, bundan da babasının üzüntü duyduğunu sözlerine ilâve etti. Selman Efendi'nin de o günlere dâir zengin hâtıraları vardı. Lâkin sözü teyzesine bıraktığından pek dişe dokunur bir kelâm etmedi.

Çelebi âilesine intisabımla birlikte Celâleddin Çelebi'nin o herkese açık sofrasındaki sohbetlerin hem müdâvimi hem de tiryakisi olmuştum. Bu sohbetlerden şifâhi kültürümüze dâir epey bilgi topladığımı ifade etmeliyim. Hatta bu sohbetler bana, bu insanlardan bâzılarını kendi idrak ve nasibime göre daha yakından görmeme, onların mahremiyetlerine girmeme imkân verdi. Selman Tüzün Efendi de bu insanlardan biri idi ve beni cennetine kabul etti.

Selman Tüzün ile Çelebi Efendi'nin sofrasında başlayan ve sermayesi sâdece kuru muhabbet olan birliktelikler beni kendisinin Teşvikiye Camisinin kıyıcığında ikâmet ettiği o mütevâzi apartman dâiresine çekti. Muntazam olmayan aralıklarla Selman Efendi'yi görmeye oraya giderdim. Geleni gideni olurdu. Bazen onu tanıdık birkaç kişi içinde yakalar, sohbeti hemen koyulaştırır, alışılmışın dışına

Efendi'yi çeker götürür, onu konuştururdum. Böylece etrafında merak dolu nazlar içinde açtığı anılar yumağından nasibime düşecek olanlara zihin kabımı uzatırdım. O da benim deşen, kurcalayan, meraklı tavrımdan memnun olur, dile kolay, neredeyse 90 yıllık hâıraların icmâlini teklifsizce gözler önüne sererdi. Anlattıkları daha çok benim yetişemediğim, fakat mânevi kemâllerine inandığım mübârek insanlara dâirdi. Abdülaziz Mecdi Tolun, Ahmed Avni Konuk, Kenan Rifâi Efendi yetiştiği, sohbet ettiği mühim kişiler arasındaydı. İbnülemin Mahmud Kemal Bey'in de sohbetlerine katılmıştı. Hasan Âli Yücel'in de yakınları arasındaydı. Onun samimi bir Mevlânâ aşığı olduğunu, Mevleviliği Yenikapı Mevlevihânesi'nde öğrendiğini Selman Efendi'den dinledim. Yücel'den hep 'âğabey' diye söz açardı. Dedesi Hüseyin Fahreddin Efendi'nin müntesiblerinden Midhat Baharî Beytur yanında Osmanlıyı idrak etmiş, Cumhuriyet'e ulaşmış Mevlevi güzidelelerini husûsiyle Yenikapı Mevlevihânesi postnişini Mehmed Abdülbâki Efendi ile oğulları Gavsî ve Rusuhi Baykara'yı, Refî' Cevad Ulunay'ı, Halil Can'ı da Selman Efendi'yle yaptığım bu sohbetlerde tanıdım, herbirinin silik yüz çizgilerini biraz daha kalınlaştırmak imkânına kavuştum. Yakın akrabasından divan şiirimizin usta isimlerinden Yenişehirli Avni Bey'in torunlarından Nizameddin Aktuç'u Sahhaflar Çarşısı'nda tanımıştım. Fakat âğabeyi Avni Aktuç'a yetişemediğimden Selman Efendi'nin anlattıkları benim için çok ilginçti. Avni Bey klasik Türk musikisinin tarihine ve nazariyâtına hâkim, dayısı Hüseyin Fahreddin Dede'nin esaslı bir tâkipçisiydi. Bu bağlamdaki her bilgiyi âdetâ bir konservatuar olan Bahariye Mevlevihânesi'nde dayısından ve tekkedeki musiki sohbetlerinden öğrenmişti. Onun klasik musikimize olan bu vukufu Hasan Âli Yücel'in gözünden kaçmamış, onun tensibiyle İbnülemin Mahmud Kemal [İnal]'ın Mayıs 1957'deki vefatıyla yarım kalan eseri "Hoş Sada"nın tamamlanması Avni Aktuç'un gayret ve himmetiyle olmuştu. Son asır Türk musikişinaslarının anlatıldığı bu eserin tamamlanması sırasında ve ertesinde Avni Aktuç hemen her akşam Selman Efendi ile beraberdir. Avni Bey'den daha çok Bahariye Mevlevihanesindeki musiki meclislerinde dedesinin etrafındaki musikişinaslara dâir bilgiler topladı. Selman Efendi'nin ayrıca, tekkeden yetişmiş musikişinaslardan Doktor Suphi [Ezgi] ve Arif [?] Beyler ile senelerce tekkenin kudumzenbaşlığını ifa eden, Zekâi Dede'nin oğlu Hâfız Ahmed [Ersoy] Efendi'ye yetiştiğini, onlarla sohbetlerde bulunduğunu biliyoruz.

Selman Efendi ile sohbetlerimizin kaçınılmaz olarak onun hayat hikâyesine gelmesi ile bana anlattıklarını toparlayarak bu yazıma katmak istiyorum.

Selman Tüzün 1905 [Hicri 1323] yılında İstanbul Eyüb'te anne-babası Hüse-

yin Fahreddin Dede (1854-1911)'nin postnişinliğini yaptığı Bahariye Mevlevihanesi'nde dünyaya geldi. Babası Hamdi Bey Sirkeci'de Büyük Postahane'de görevli idi. Annesi ise Fatma Fasiha Hanım (1882-1906)'dır. Zübeyde isminde kendisinden birkaç yaş büyük bir ablası vardı. Dedesi Fahreddin Efendi Selman'ın doğumuna bir tarih düşürmüştür. Bu şiirin hicrî tarihi içeren beyti ise şöyledir:

Bir güher-i masl-ı ulya tarihin dedim

Verdi Selman-ı Farisîyi Rabbül-ganiy

Tarih beytinin son mısra değeri 1322'ye ilk mısradaki bulunan 'Bir'in ilavesi ile, $1322+1 = 1323$ hicrî tarihi Selman Efendi'nin doğum tarihi olmaktadır.

Doğumundan iki ay sonra annesi Fatma Fasiha Hanım, 9 yaşında da babası Hamdi Bey vefat etti. Hiç anne yüzü bilmeyen Selman, artık ablası Zübeyde ve kendisinden on yaş büyük teyzesi Destina ile birlikte Bahariye Mevlevihanesi'nde dedesi Hüseyin Fahreddin Efendi'nin kanatları altında büyüyecektir. Henüz dört yaşında iken dedesi tarafından başı tekbirlendi ve İbrahim Zuhurî Dede'nin nezâretinde semâ çıkarttı. Dedesinin 1911 yılındaki vefatından sonra Selman'ın yetiştirilmesi İbrahim Zuhurî Dede'ye verildi. Dede tekkeye ve âileye bağlı bir kimse idi. Şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'den Mesnevi dersleri almıştı. Tekkenin meydanıcısı idi. Ayrıca şiir de yazardı. Rûhen bağlı olduğu Hüseyin Fahreddin Dede'nin vefatına şu tarihi düşürmüştü:

Ser bekef geldi Zuhûrî söyledi târihini

Dâr-ı cennette Hüseyin olsun Ali'nin hemdemi

Güzel vasıflarla müzeyyen bir insan olan Zuhurî Dede'nin küçük Selman'ın Mevlevî adâbına uygun bir terbiye ile yetişmesindeki tesiri gerçekten herkesten fazladır. Selman Efendi söz ne zaman Bahariye günlerine düşse Zuhurî Dede'yi hayırla ve rahmetle anmakdan kendini alamazdı.

Hüseyin Fahreddin Efendi'nin vefâtıyla birlikte Bahâriye Mevlevihânesi'nin alışlagelmış düzeni bozulacaktır. Dede, karizması olan bir şeyhtir. Şâirdir, müşikşinastır ve rind-meşreptir. Ayrıca Türk müşikşisine olan hâkimiyeti Bahâriye'yi bir konservatuar haline getirmişti. Haftada birkaç gün musikî meclisi tertiplenirdi. Fahreddin Dede Mevlevî ayini bestelemiş, mühim bir musikşinastı. Klasik Türk musikşisinin tarihine ve nazariyatına hâkimdi. Ayrıca iyi bir neyzendi. Vefatına değin Haliç'in Eyüp ve civarı kıyılarını bir dantela gibi işlemiş yalıları tekke- den dışarı vuran bu nağmelerden nasibdar olurlardı. Selman Efendi, yaşı ilerledikçe, İstanbul'un Mevlevihâneleri içinde Bahâriye ile Yenikapı'nın mukayesesini yapacak, Yenikapı Mevlevihânesi'nin siyâsete bulaşmışlığı karşısında Bahâriye'nin, rindâne bir kimlikle temâyüz ettiğini söyleyecektir. Osman Selahaddin

Efendi ile başlayan siyâsileşme temâyülü Yenikapı ile Yıldız'ın arasını açarken Hüseyin Fahreddin Dede'nin rint ve melâmi-meşrep oluşu Bahâriye'ye şahsi damgasını vurmuştur. Siyâsetten bihaber Selman Efendi'de var olan rint-meşreplik Bahâriye'nin ona bir ikramı olsa gerektir.

Küçük Selman'ın Bahâriye'ye dâir hatırladıkları musiki ve semâ âyinleri, tekkeye gelip gidenler ve sohbet meclisleri içerisinde silik bir görünüm içerisindeydi. Sâdece bir olayı, yıl 1910, tekkenin tamiratının bitişini müteâkip devrin pâdişahı Mehmed Reşad'ın Bahâriye Mevlevihânesi'ne Haliç üzerinden gelişini hatırlamaktadır. Pâdişah tekkenin rıhtımından kendisini karşılayanlar arasında bulunan Şeyh'in torunu küçük Selman'ı sevmiş, sırtını okşamıştı.

Selman Efendi küçük yaşta kaybettiği dedesi Hüseyin Fahreddin Dede'yi yeterince tanınamamakla birlikte onun bir cazibe merkezi haline getirdiği Bahâriye Mevlevihânesi'nde dedesinin mirası içinde büyümeye devam etti. Tekkedeki mûsiki meşkleri, semâ âyinleri, dedesinin dostları hattâ onun şiirleri içinde âzâde bir gençlik hayatı yaşadı. Eyüb'ün mistik, ruhnûvaz görünümü onu daha çocukluk günlerinden itibaren büyülemektedir. Tekkenin arka kısmında Karyagdı Bayır'nın yeşilliğini, Eyüb mezarlıklarına inen rûhâniyeti, Haliç'te balığa çıkanları, hele yaz aylarında o dillere destan Haliç'in mehtâbını tahassürle hatırlıyordu. O günlerde Haliç çarpık şehirleşme ve sanâyileşmenin dışında tertemizdi. Selman tekkenin rıhtımından suya girerdi.

Dergâh'ta her hafta çarşamba günleri mukabele icra edilir, her ayinden sonra sohbe geçilir ve mevsimine göre de ikram yapılır. Bu hal tekkelerin kapatılışına kadar kesintisiz sürmüştür. Selman Efendi tekkenin son yılları içerisinde en fazla Midhat Baharî [Beytur] Bey'den etkilendi. Bu zat dedesinin sâdik bendegânından bir kimse idi.

Aslında Bahâriye'nin parlıtısını kaybetmesinin en önemli sebebi Hüseyin Fahreddin Dede'nin makamını dolduracak kimsenin olmayışındır. Hüseyin Fahreddin Dede'nin erkek evlâdı olan Küçük Hasan Nâzif Dede Efendi'nin 1916'daki vefâtıyla posta gelecek kişi erkek torunu olan Selman Efendi idi. Ancak onun yaşının küçüklüğü karşısında dergâh şeyhliğini Ahmed Çelebi Dede üstleniyor. Ahmed Dede'nin şeyhlik görevini bırakmasından sonra Konya makam çelebisi tarafından Bahariye Mevlevihânesi postnişinliğine vekâleten Ahmed Selahaddin Dede getiriliyor ve bu zat 1913-1918 yılları arasında tekkenin şeyhliğini yürütüyor. Daha sonra Bilecik Mevlevihânesi Şeyhi Bahaeddin Dede onun yerine şeyhlik makamına vekâleten gelecek ve onun bu görevi tekkelerin kapatılmasına kadar devam edecektir.

Dedesı Hüseyin Fahreddin Efendi'nin vefatından tekkenin kapatılmasına kadar geçen süre içinde Selman, tekke terbiyesi içinde yetişmiş, Mevlevî âdab ve erkânını yerinde ve vaktinde öğrenmişti. Bu meyanda Eyüb'teki mekteb-i ibtidâiye başladı. Daha sonra medreseye geçti. Burada Arapça ve Farsça ile âşinâlık kazanacak kadar bu dilleri öğrendi. Ancak medreselerin lağıvı ile birlikte Muallim Mektebi'nde tahsilini tamamlamıştır. Bu arada, 1925'de, tekkelerin kapatılmasıyla birlikte Hüseyin Fahreddin Efendi'nin kızı Destina Hanımla birlikte torunları Zübeyde ve Selman Bahâriye Mevlevihânesi'nden ayrıldılar. Tekkede sâdece Ba-haeddin Dede ile haremı kalmıştı. Artık Mevlevihâne'nin hazin sergüzeşti başlayacaktır. Önce, 1935'de, semâhane yıktırılır, bunu içeriden kazâ eseri çıkan yangın izler. Yangınla birlikte tekkenin harem dâiresi kül olur. 1952 yılına gelindiğinde harap bir halde olan tekke ile çöken türbenin hâli kültür mirasımıza çevre ve tarih şuuruna gösterdiğimiz bir vurdumduymazlık sonucu acınacak bir halde-dir. Bu tarihte tekkeden harap bir selâmlık dâiresi ile burada ikâmet eden son şeyh Bahaeddin Efendi'nin refikası kalmıştır. Aralarında Şeyh Nazif Efendi, oğlu Hüseyin Fahreddin Dede ile aileye damat giren divan şâirlerinden Yenişehirli Av-ni Bey'in de medfun bulunduğu hâmuşânın durumu da yürekler acısıdır. Daha sonra hâmuşân (mezarlık) buradan alınarak Eyüb-Bahâriye yolu üzerindeki bir âile sofasına nakledildi. Mevlevî canlarının kabirleri ise yerle bir oldu. Neticede bugün Bahariye Mevlevihanesi tek taşı kalmamacasına tarihten silindi. Yerinde yeller esen bu mekân şimdi Haliç kenarında yeşil bir sahadır.

Şimdi sözü burada Selman Efendi'ye bırakalım. "İstanbul Ansiklopedisi" müellifi Reşad Ekrem Koçu bir ansiklopedi maddesi içinde 'Bahâriye Mevlevihânesi' için Selman Tüzün'ün bilgisine başvurmuştu. R. E. Koçu'yu zikre-diyoruz:

"...Muhterem Selman Tüzün çok iyi bildiği Bahâriye Mevlevihânesi'ni İstanbul Ansiklopedisi'ne bu eserin kıymetli dostlarından R. Cevad Ulunay eli ile gönderdiği kısa fakat şirin notunda şöyle tasvir ediyor:"

Şimdi Selman Efendi'nin notlarının iktibasına yer verelim:

"...Hüseyin Fahreddin Dede Efendi'nin bilhassa rind-meşreb oluşu mezkûr dergâhın iç âlemini ve havasını diğer Mevlevihânelerden daha başka bir ha-le koymuştur. Tabiatın güzelliği de inzimam edince fark bir kat daha göze çarpar.

O zamanki Bahâriye, dergâhdan Eyyub istikametine doğru sahile sıralanmış zarif yalılar ve bunların kibar, zevk ehli sâkinleri Mevlevihane ile he-mâhenk olmuştu. Akşam üstleri, Bahariye'nin bilhassa çok meşhur olan

mehtaplarında yahlardan ayrılan zarif sandallarda renk renk maşahlara bürünmüş hanımlar Dergâh'ın önünden geçerken derinden derinden yükselen beste ve ney nağmelerine iştirakten kendilerini alamazlardı. Tatil günlerinde, Hıdırellez'de Kâğıthane âlemlerine iştirak eden ve geç vakit dönen, birbirine rampa etmiş sandallardaki keyif ehli, Mevlevihane önüne geldikleri zaman saz ve şarkılar durur, Dergâh'dan yayılan musiki mevceleri mutlaka dinlenirdi.

Yine bahar ve yaz akşamları tekkenin arka cephesindeki kırlarda, katırtırnakları arasında grubu veya mehtâbın doğuşunu seyir eden erkekli kadınlı kafiilelere rastlanırdı. Tabiatın bu semte ihsan ettiği bedii nimetlerden fazlasıyla istifade edilirdi.

Bahâriye Mevlevihânesi'nin hususiyetlerinden biri de semtin sâhil olması hesabıyla balık tutmak, kışın da ördek avı idi. Bahariye'nin alabalığı meşhurdur, akşamları parekete atmak suretiyle tutulması ayrı bir zevk, eğlence mevzuu idi. Gerek yalı kenarlarında gerekse sandallarla bu saatlerde Bahariyelilerin çoğu balığa çıkardı. Dergâh'da da kırdan kesilen çalılar üç iskeleden denize atılır ve birkaç saat sonra çekilerek çalılarda toplanan teke-karides oltalara yem olarak hazırlanırdı. Kışın da karşiki küçük adalarda teşekkül eden gölcüklerde ve kenarlarında kümelenmiş ördekler avlanırdı.

Dergâhın yanında Şeyh âilesine âid bir inek ahırına vardı. Beş altı cins inek karşiki adanın bol otundan istifade için denizi yüzerek geçerler, akşam üstü de yüzerek ahırlarına dönerlerdi. Bunların sabah akşam denizden geçişlerini seyretmek hele yabancılar için, hakikaten görülmeğe değerdi. Haftada bir iki defa da bunların sütünden Dedelere muhallebi ve sütlaç yapılırdı.

Dergâh'ın âyin, mukabele günü çarşamba idi. Faaliyet sabahın ilk saatlerinden başlar, âyin bitinceye kadar devam ederdi. Dergâha mensup muhibler, muhibbeler, diğer Mevlevihânelerden dedegân ve sâir misafir öğleye doğru gelmeğe başlarlar, öğle yemeğine, Dergâh istilâhınca somata kalırlar, öğle namazından sonra da âyin başlardı.

Âyin günleri tekkeye gelen satıcılar da o zamanlar biz çocuklar için mühimdi. Sabahdan gelmeğe başlayan kâğıt ve koz helvacılar, dondurmacı, mahallebiciler kadınların ayini seyrettikleri kafes önünde sıralanırlar, müşterilerini memnun etmeğe çalışırlardı.

Âyinden sonra erkek misafirler selâmlıkta Şeyh Efendi ile, kadınlar da haremde Şeyh âilesiyle oturur, sohbetler edilir, mevsimine göre izaz edilirdi. Aileleri ile beraber gelen misafirler selâmlıktan haber gönderilerek beraber-

ce kalkılır, vedâ edilir, bir kısmı araba bir kısmı da Dergâh'ın rıhtımına sıralanmış, üstleri beyaz tenteli sandallarla dönerlerdi. Mevlevihane'ye gelen bu misafirler arasında zamanın paşaları, yüksek mevki sahibi zatlar veya bunların hanımları ya birer kurban getirirler, yahud dedelere ve çocuklara dağıtmak üzere 'niyaz' denilen bir para bırakırlardı.

O canlı, renkli ve sıcak Dergâh'ın yerinde bugün çökmüş, kasvetli ve soğuk bir harâbe var..."

Bu tarihi notun İstanbul Ansiklopedisi'nde büyük bir şehrin kütüğüne kaydolmasından takriben bir yıl sonra Süheyl Ünver mutad İstanbul gezintilerinden birini öğrencileriyle birlikte Eyüb, Bahâriye Mevlevihânesi'ne yapmıştı. Yanında Selman Tüzün vardır. Selman Efendi'nin rehberliğinde gerçekleştirdikleri bu ziyaret gerçekten üzüntü vericidir. Esâsen Süheyl Ünver'in bu ziyareti dile getirdiği bir gazete yazısının başlığı da orada gördüklerini bütün çıplaklığıyla açıklamaktadır: "Bahariye'de Üzücü Bir Saat". Süheyl Bey Selman Efendi'nin verdiği mâlumâtı arşivinde bulunan resimler ve diğer tarihi bilgilerle bir araya getirerek mühim bir defter hazırlanmıştır: "Bahariye Mevlevihanesi". Süheyl Ünver'in hazırladığı bu defter hiç şüphesiz Mevlevilik kültürümüzün İstanbul'daki önemli bir durak noktasının kurtarılmasına hizmet edecek kayda değer bir toplamadır.

Bütün bu olup biteni yüreği kanayarak izliyen Selman Efendi'nin İstanbul dışındaki hayatı onun Muallim Mektebi'nden mezuniyeti ile birlikte başlayacaktır. Artık Selman Efendi Türk maarifinin bir neferi olarak öğretmenlik mesleğine girmiştir. Kendi hayatına bir dönüp baktığında kendi yalnızlığından ve onun gölge varlığından başka bir serveti yoktur. Tekkenin kendisine sunduğu ruhî-mânevi ikramlar ile Dede dostlarının samimi sıcaklığı küllenmeye yüz tutmuştur. 1932 güzünde hayatın yükünü omuzlayan Selman Efendi öğretmenlik görevi ile İstanbul'dan ayrıldı. İlk görev yeri Burdur'dur. 16 Ekim 1932'de Burdur, Tefenni'de Melahat Tüzün (1910-2000) ile evlendi. Bu evlilikten Yücel, Hüseyin ve Zehra isimlerinde üç evlat sahibi oldu. Burdur'daki öğretmenliğine daha sonra Akhisar'da devam eden Selman Tüzün on bir yıl süren bu görevini Kırıkale'de iken noktaladı ve yeni görev yeri olan Et ve Balık Kurumu'ndaki memuriyetine başladı. Bu kurumdaki görevi mübâyaa şefi olarak emekliliğine kadar devam edecektir.

Selman Tüzün Efendi tekkelerin kapatılmasından sonra ilk kez 1953 yılında Konya'da ihdas edilen semâ âyinlerine Abdülbâki Gölpınarlı ile birlikte semâzen olarak katıldı. Rusuhî Baykara semâzen-başı, Midhat Baharî Beytur da postnişin idi. İhtifallere iştirak eden Hüseyin Top Efendi'nin notlarını zikredecek olursak:

“...Konya’daki Mevlânâ ihtifallerine iştirak etmeye başladığım 1965 yılı Aralık ayından itibaren her yıl Aralık ayının 15, 16, 17. günlerinde Midhat Baharî Beytur Efendim Konya’yı teşrif ederlerdi. ...İhtifallerde icra edilen Mevlevî mukabelesine sadece 17 Aralık gecesi iştirak ederdi. Efendim mukabeleye Birinci Postnişin olarak iştirak eder, O’nun yanında Selman Tüzün de ikinci postnişin olarak sema’a katılırdı. Bazen de Midhat Baharî Beytur, Selman Tüzün ve Afyon Çelebilerinden Enver Çelebi [Turunç] de katılır, üç şeyhli mukabele yapılırdı.”

Midhat Baharî Beytur’un 1971’deki vefatından sonra Konya Mevlânâ ihtifallerinde şeyh postuna Selman Efendi oturmuş, bu hâl 1980’li yılların sonuna kadar devam etmiştir. İlerleyen yaşı, tırmanan sağlık sorunları Konya’ya gitmesine, âyini icra etmesine mâni oluyordu. Son yıllarda tamamiyle evine kapandı. Ziyaretine gelen dostlarıyla Mevlânâ düşüncesi, Mevlevîlik âdâbı ile anılarından hareketle son devir Mevlevî büyüklerini konu alan sohbetlerde bulundu. Aslında kendisi bir geleneğin temsilcisi, Bahâriye Mevlevihânesi’nin kıymetli bir rûknü idi. 1995 yılı 9 Haziran’ındaki vefatıyla Bahariye Mevlevihânesi’ne âit her şey tarihin gizli karanlığı içine çekilmiş oldu. Tarihin kendine özgü çizgileri sayıca varlığı pek az insan tarafından okunan ve yâdedilen bir sahifesi de böylece kapanmış oldu. Selman Efendi bir devrin kültürünün bakiyesi olan ve bugün bir âile sofasına dönüşen Bahariye hâmuşânına defnedildi. Bir başka açıdan Selman Efendi’nin vefatıyla İstanbul bir Efendisini, bizler de eski ile yeni arasında şuurla dolaşan, hâtırası derin, saygın bir âile üyesini kaybettik.

Selman Efendi ile hâtıralarımın en dişe dokunanı elbette onunla saadethânesinde yaptığım sohbetlerle sınırlı değildir. Rahmetli Celâleddin Çelebi’nin bir dâvetinde Selman Efendi, eşi Melâhat Tüzün, Prof. Dr. Yılmaz Kafadar ve eşi Gönül Kafadar’la birlikteydik. Harem-selâmlık olarak gerçekleşen bir bölünmüşlük sonucunda odanın bir köşesinde biz erkekler Celâleddin Çelebi, Selman Tüzün ve Yılmaz Kafadar halvet olmuştuk. Çelebi Efendi ‘Divan-ı Kebir’den okumaya başladı. Okudukça coşuyor, coşkusu maddi vücudunu sarsarak göz pınarlarında bir hareket meydana getiriyordu. Hepimiz hem Cenab-ı Mevlânâ’nın o hikmet dolu sözlerinden, hem de Çelebi Efendi’nin okuyuşundan etkilenmiştik. Bir ara Selman Efendi ayağa kalktı, Celâleddin Çelebi’nin önünde boyun kesti. ‘Efendi! Destur!’ deyip içindeki aşkla sema’a başladı. Hayatımda o güne değin gördüğüm en saf, en ruhlı, en coşku dolu semâ bu idi. Yıllar birkaç dakikanın içine bu uhrevîlikle sindi ve herşey Selman Efendi dönerken, bir film şeridi gibi gözlerimin önünden geçti. Bahâriye Mevlevihânesi’ndeki mukabelelere semazen olarak katıl-

miş Selman'ın şimdi yaşı 90'a varmış bir pîr-i fani olarak dönüşündeki safiyeti yakalamıştım. Bu bana Allah'ın bir ikramı idi.

Cenâb-ı Mevlânâ'dan 'benim pîrim yüce' diye söz açardı. Son derece mütevazi ve mahviyetkârdı. İddia ve dâvâ adamı değildi. Dünyevî hırsı yoktu, alâyişe bağlarını çözmüştü. Bir gün Kabataş'ta set üstünde bir yerde oturmayı arzuladığını söylemişti. Has bir İstanbullu olarak ne kadar yerinde bir tercihti. Ama bunun da olmayacağını biliyor, mevcutla şükûr içinde hayatını idâme ettiriyordu. Tek lüksü adeta birbiri ardınca eklediği sigarasıydı. Onsuz sohbeti koyulaştırıyordu. İtiraf etmeliyim ki Selman Efendi ile pek tatlı, lezzeti dimağlarımıza vurmuş sohbetlerde bulundum. Bunun şahidi bir rastlantı ile onun meclisinde bulunan birkaç kişidir. Ancak ne hikmetse Efendi'nin yanında susmak, dinlemek kadar teklifsizce konuşma imkânına da kavuştum. Sohbetlerimiz akıp giderken bir ara kendime geldiğimde baktım konuşan sadece ben oluyorum. Teeddüb edip ziyâretlerine gitmemeye, arayı açmaya başladım. Ara açılınca bu defa Selman Efendi'nin "niye gelmiyorsun?" misâli haklı şikâyetlerine mâruz kaldım. Şimdi geriye dönüp baktığımda onunla âvâzeyi Davud gibi bu âleme saldığımızı görüyorum.

'Gele bir devr Galib-i yâd eyleyeler

Fırsat-ı sohbet-i ahabâbı ganimet bil'

diyen Şeyh Galip meğer ne kadar haklı imiş. Bunun da kişisel tarihimiz bakımından ne büyük bir mutluluk olduğunu tahdis-i nimet ederek kaydetmeliyim.

Selman Tüzün'ün vefatından iki ay on gün önce oğlu Yücel Bey vefat etti. Bu ölüm hâdisesi kendi vuslatını hızlandırdı ve 9 Haziran 1995 günü Hakk'ın rahmetine kavuştu. Selman Tüzün'ü seven dostlarından Hakan Ulu'nun hem Yücel Tüzün'ün hem de Efendi'nin peşpeşe vefatları karşısında duyduğu tahassürü dile getirdiği "Bahâriye'de Hazan" başlıklı sünuhatını bu yazımıza alıyorum:

Söze nasıl başlayacağım, bilmiyorum

Hangi dil târif edebilir böyle acıyı

Hangi kelime teselliye bir sebep olur

Ne dindirebilir yüreklerdeki sancıyı

Allah'ım ölüm devrânında geçen bu kaçınıcı fasıl

Kim, nerede, ne zaman ve ne halde, nasıl

Melâhat gülşeninde bir gül soldu bir hayat bitti

Bir akşam o yeşil gözlerini yumdu da gitti

Eksilmeyecek bir nebze olsun mâtemi yeisimizin

Pirim destgirdir artık sevgili Şeyhzâdemizin

Bu kadar çabuk muydu gelişin, bu kadar çabuk mu ecel

Arş-ı âlâ katında şimdi cennet-i âlâda Yücel.
Doğanın güldüğü ölenin ağladığı görülmemiştir
Her kulun kaderi çirkin örülmemiştir
Elbet biliriz ölümün yeniden doğuş olacağını
Battı zannedilen güneşin yeniden doğacağını
Yol ehline cezâ mı gerekir, hâl ehline ezâ mı yaraşır
Ezâ, ceza dersek adımıza kulluk mu yaraşır
Hasretle, vuslat hep birbirini mi takib ediyor
Gecenin içindeyse şimdi peki, gündüz nereye gidiyor
“Saat geldi yaklaştı ay yarıldı ikiye”
Böyle diyor Tanrı bir âyet-i Keriminde
Cümle dedegânın huzurunda kuruldu da ilâhi sofrâ
Aldı Bahâriye son lokmasını dünyadan iki ay on gün sonra
O ezâyı minnet bilenlerdendi
O Pîr aşkına katıksız sevenlerdendi
Tevâzu abidesiydi o asil mürşidimizdi
O Bahariye'nin son şeyhi bizim Selman Dedemizdi
Hazin bir sabâ yükseliyor dinlediğim neyden
Ey menzili fakr olan sultan geçtik biz heyheyden
Herkes kendince yandı, ağladı kendi hâlince
Acımızı içimizde sırladık yolumuz usulünce
Ah Efendim, Velinimetim, Hazretim
Dinmeyecek yüreğimizde sızı, bitmeyecek hasretin

Selman Efendi'yi hayırla anarken, rahmete gark olmasını Allah'tan diliyorum. Efendi'nin vefatıyla Teşvikiye'de bir evin ışığının sönmesi karşısında duyduğum üzüntü tek bana âit değildir: Dünyevî arzu ve ihtiraslardan âzâde, bir-iki metafizik düğümün çözümüne mâtuf ruhi bir kıpırtı duymanın hazzını yaşayan iddiasız ve mahviyetkâr insanlara yürek susuzluklarını gidermek için gönülden gönüle kapılarını açmasını Cenab-ı Kâdir-i Mutlak Hazretleri'nden niyaz ederim.

Mevlânâ ve Goethe'de Bulunan Bazı Ortak Duygular ve Görüşler

Mevlânâ ile Goethe aralarında hayli zaman ve mekân farkı olduğu halde neden bâzı duygu ve düşünceleri ortaklaşa benimsemişlerdir. Hazret-i Mevlânâ'nın Goethe'den beş buçuk asır önce dünyâyı şereflendirdiği, birisi Anadolu'da Konya'da, öteki Almanya'da yaşadığı halde, bu iki büyük insan nasıl oldu da aynı görüşleri paylaştılar?

Bunun iki sebebi vardır; Birincisi gerek Mevlânâ gerekse Goethe'nin huy ve karakter itibâriyle birbirlerine benzeyen yönlerinin bulunmasıdır. Her ikisi de yaşadıkları çağlardaki çalkantıları hiç içlerine sindirmemişler, târihi olaylarla içlerini bulandırmamışlardır.

Mevlânâ'nın yaşadığı devirdeki Moğol istilası ve iç savaşlar, Hz. Mevlânâ'yı pek ilgilendirmedigi gibi Goethe'nin yaşadığı zamanlarda Napolyon savaşları ile çalkalanan Avrupa, Goethe üzerinde pek etkili olmamıştır.

Nasıl Mevlânâ;

Men in u ân nedânem

Sermest-i câm-ı ışkem

"Ben, onu bunu bilmem. Ben aşkla sermestim" demişse, Goethe'de kendi iç âlemi ile kendi içindeki çalkantılarla uğraşmıştır. Hattâ bu yüzden, Goethe'nin yurt severliğinden bile kuşkulananmışlardır. Çünkü Goethe'nin kendisi; "Açık ordu-gâhda düşman ileri karakol atlarının kişnediğini duymak, insanı duygulandırabilir, ama bu hâl, benim ne hayâtıma, ne de işime uygun düşmektedir" demiştir.

Ünlü şairle alâkalı şöyle deniliyor:

"Goethe, bir yere bağlanıp kalmamıştır. Ölçsüz duygulara mâlik olmak, sırlarla dolu bulunmak, daima ileri gitmek, Goethe'nin en önemli hususiyetlerindendir."

Bu huy aynen Mevlânâ'da da vardır. Mevlânâ da bir yere takılıp kalmamıştır.

Her rûz merâ ez tû mesâfât-ı nev est

"Her gün, benim için yeni bir yola çıkmak yeni mesafeler almak gerekmektedir." demektedir.

Âriflerin Menkıbeleri'nde görüldüğü gibi Mevlânâ'nın müridlerinden çoğu basit insanlardı. Onun etrafında toplananlar, zengin kişilerden, emirlerden çok, basit sanat erbâbı kişilerdi. Çünkü zenginler ve yüksek makamlarda bulunanların çoğu benlik sahibi, kendini beğenmiş şahıslardı... Mevlânâ fakir insanların ve kalbi kırık kişilerin yanında idi. Goethe de "önemli kişilerden çok, basit insanlarla ilişki kurmayı severdi. O hiçbir vakit halkı küçümsemezdi. Yüksek tabakadan insanlarla düşüp kalkmaktan hoşlanmazdı."

Mevlânâ gerek Divan-ı Kebir'inde ve gerekse Mesnevi'si ve diğer eserlerinde

hep insanı anlamaya, insanda bulunanı açıklamaya uğraşmıştır. Bilhassa Mesnevi'de Kur'an'dan, hadislerden, tarihten, Kelile ve Dimne'deki hayvanlara âit efsanelerden konular alarak, onları kendi duygu ve düşünceleri ile, kendi ilhamı ile işlemiş, güzelleştirmiş, herkesin anlayacağı, yararlanacağı bir şekilde ortaya koymuştur. O, bütün eserlerinde halka yararlı olmayı düşünmüş ve insanlarda kusur aramamıştır, hoş görürlükle bütün insanları sevmiş, insanlara insanı sevdirmeye çalışmıştır. Böylece O, herkesin, her devrin sevgilisi olmuştur.

Devlet Şah'ın dediği gibi;

Der mezhebâ rutûde

Nezd-i heme tâife makbûl bâde

"Her mezhep erbâbı Mevlânâ'yı sevmiş, övmüştür, herkesin makbulü olmuştur."

(Tezkire-i Devlet Şah, Semerkandi, Sahife 213.) Bu yüzdendir ki Mevlânâ'nın tabutu arkasında Müslümanlar gibi Hristiyanlar ve Museviler de gözyaşı dökmüşlerdir.

Goethe de mükemmel sezîş kabiliyeti ile elde ettiği bütün bilgileri, hayat tecrübelerini tarihten, efsanelerden, yabancı eserlerden aldığı ilhamları, dâimâ hoşagidecek, akla uygun gelebilecek bir şekilde işleyerek ortaya koymuştur. Bu sebeple eserleri, yalnız bir insanı, bir milleti değil bütün insanları, bütün milletleri çekecek unsurlar ve câzibelerle doludur. (*Tercüme dergisi* 949 özel say Sa 2.)

Bu iki büyük insanı fikir ve duygu bakımından birbirine yaklaştıran sebeplerden biri yukarıda arzettiğim karakter ve huy benzerliğidir. Fakat asıl önemli sebep, Goethe'nin İslâmîyete ve Hazreti Muhammed'e karşı duyduğu hayranlıktır. Elbette İslâmîyeti ve Hazreti Muhammed'i seven bir mütefekkir, bâzı hususlarda Mevlânâ gibi düşünecekti, onun gibi hissedecekti, gerçekten Goethe hakkı ve hakikati seven, irfan sahibi bir insan olduğu için, o bâzı Avrupalı yazarlar gibi, dinî taassuba kapılarak şark'ı, ve İslâmîyeti hor görmemişti, insanları batılı, dogulu diye ayırmamıştı. O, "Kendi benliğini ve beşer tabiatını hakkiyle tanıyan bir kişi, bilir ki batı ve doğu birbirine bağlıdır ve ayrılmaları mümkün değildir" diye fikir yürütüyordu.

Halbuki batılı milletlerin çoğu, yurtları, harplerle, istilâlarla harâbeye dönen, fena idâreciler yüzünden geri kalan, medeniyetten uzak düşen şark milletlerini, bilhassa Müslümanları hor görür olmuşlardır.

"Terâzinin bir gözüne Felemenk'i, bir gözüne Hindistan'ı Cava'yı ve Sumatra'yı koyunuz, Felemenkler ağır basar, çünkü Avrupalıdır" diye fikir yürütenler görmüştür. Günümüzde bile, senelerden beri çırpındığımız halde bizi Avrupa

Birliğine almamalarının sebebi nedir?

İşte din, mezhep, ırk farkı gözetmeden bütün insanları bir gören, kardeş sayan Mevlânâ ile Goethe'nin görüşleri, bugün dünyâya hükmeden güçlü devletlerin idârecileri tarafından benimsenseydi, savaşlar durur, insanlar birbirlerini vurup geçmezlerdi. Açlık, zulüm, tahakküm, hapisler, sürgünler, katliamlar dünyâda görülmezdi.

Goethe'nin şark'a ve İslâm'a yönelmesi ve ömrünün sonuna kadar İslâmiyet'le ilgilenmesi, bilhassa, İnsanlık tarihinin büyük filozoflarının düşüncelerini derleyen Alman bilgini Herder (1744-1803)'in etkisi ile olmuştur.

Goethe, Kur'an-ı Kerim'in Almanca ve Latince tercümelerini okuduğu zaman, Kur'an'ın bâzı âyetleri ile âdetâ büyülenmiştir. Onları, kendi görüşüne, sezişine göre tefsir etmiş, onların zevkine varmıştır.

İslâmiyet'e karşı duyduğu hayranlık dolayısıyla ki İslâmın büyük Peygamberi Hazreti Muhammed hakkında, bir piyes yazmıştır. Bu piyeste Hazreti Muhammed için çok samimi, övgülerle dolu parçalar vardır. Halbuki Goethe doğduğu zaman 55 yaşında olgun bir insan olan Fransız mütefekkeri Voltaire (1694-1778) de Mahomet adlı bir piyes yazmış, fakat papadan korktuğu ve Hristiyanlık taassubuna kapıldığı için, bu piyesinde Peygamber Efendimiz'i hicvetmiştir.

Hazret-i Mevlânâ'nın çağdaşı olan Dante (1265-1321) de meşhur "Divin-ya Komediya"sında, Hristiyanlığın etkisi altında kalarak, âlemlere rahmet olan İslam Peygamberine cehennemde yer vermişti. Hakkı ve hakikati seven ise, din tesirine kapılmadan, İslâm peygamberine cehennemde değil gönlünde yer vermiştir.

Goethe, hangi milletten olursa olsun meşhur kişilerin eserlerini okumaktan zevk alıyordu. Tanınmış tarihçi Hammer'in Almanca'ya tercüme ettiği Şirazlı Hâfız'ın Divan'ını okumuş hayran olmuştu. Hâfız'ın o kadar tesiri altında kalmıştı ki, onun gibi lirik şiirler yazmaya karar vermişti.

Hâfız'ı taklid ederek dört sene içinde yazdığı şiirleri "Batılı bir yazarın Doğulu Divanı" (1814-1818) adı altında yayınlamıştı. Hâfız'ın ne kadar etkisi altında kaldığını kendisi şu sözlerle itiraf etmektedir:

"Hâfız'ın şiirleri bana o derece müessir oldu ki onların tesiri ile yerimde duramıyacak kadar heyecanlandım. Kendi şiirlerimle o büyük insana mukabele etmek suretiyle ancak kendimi zabtetmeğe muvaffak oldum."

Şirazlı Hâfız gibi büyük bir şâire gönül veren, İslâmiyet'e ve İslâmın Peygamberine bu kadar yakın olan Goethe, elbette Hak âşığı, insanlık âşığı Hazreti Mevlânâ'yı bulacaktı. Nitekim 1949 senesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na Goethe'nin

adına yayınlanan 49-51 sayılı Tercüme Dergisinin 165'nci sayfasında Ergun Gökemre tarafından tercüme edilen bölümde aynen şöyle denmektedir. "Celaleddin-i Rûmî Divanı hakkında Goethe'nin notlarından: Gerçek şâir, dâimâ kendini kâinatın ihtişamı ile doldurmaya dâvet olunmuş hisseder. Bu sebeptendir ki onun, çıkmaktan çok, övmeye meyli vardır." Ayrıca bir az önce arzedildiği gibi, Hâfız'ı taklid ederek yazdığı "Batılı Bir Yazarın Doğulu Divanı" adlı kitabının 46'ncı sayfasında Mevlânâ'nın dilinden şu rubâiyi yazmıştır:

"Sen, dünyâda huzur arıyorsun, rahat ömür sürmek istiyorsun. Halbuki cihan, bir rüya gibi hızla geçip gitmektedir. Seyahat etmek, gezip dolaşmak istiyorsun. Tâlih, kader sana çelme takıyor, seni bırakmıyor, ne soğuğa ne de sıcağa dayanabiliyorsun. Bunlara hakim olamıyorsun. Koklamak istediğin çiçekler hemen soluyor."

Mevlânâ ile Goethe'nin ortak duyguları ve düşünceleri arasında, kadın hakkındaki görüşlerindeki benzerlik insanı şaşırtmaktadır. Goethe, Faust adlı eserinde, Mevlânâ'nın kadın hakkındaki şu meşhur beytini âdetâ onu açıklamış, şerh etmiştir;

Pertev-i Hakk est ân ma'suk nîst

Hâlik est ân gûyiyâ mahlûk nîst

"Kadın sadece sevgili değildir. Hak'kın nurudur. Sanki O, mahluk (yaratılmış varlık) değil, hâlik (yaratıcı)dır."

Goethe'nin altmış üç yıllık emeğinin mahsûlu olan Faust Trajedisî'sinin ikinci bölümünde- ki 17'nci tabloda bir anneler sahnesi vardır. Bu anneler sahnesi tablosu baştan başa semboliktir. Mitolojik bir inanca dayanan Goethe annelerin normal birer kadın değil de, birer tanrıça olduklarını ileri sürüyor. Bu sahne şu sûretle açıklanıyor: Üzerinde yaşadığımız şu yuvarlak dünyânın içi boş bir sâha olarak tasavvur edilir ve aynı yöne doğru binlerce kilometre gidildiği halde, hiçbir cisme hiçbir varlığa rastlanmayan bu sonsuz ve karanlık saha, Faust'un hayal ettiği, bilinmez anne tanrıçalar yurdu. Onlar zaman ve mekân hâricinde yaşarlar. Zaman haricindedirler, çünkü doğan güneşten, aydan haberleri yoktur. Gece ve gündüz değişimi yapan hiçbir yıldız onları aydınlatmaz. Mekân haricindedirler. Çünkü, yanlarında onları saran hiçbir varlık, somut, müşahhas hiçbir şey yoktur. Böylece ebedî yalnızlık ve karanlıkla karar kılmış olan anneler, yaratıcı varlıklardır. Onlar, yaratan ve saklayan kuvvetlerdir. Yeryüzünde canlı ve şekli olan her varlık, o kuvvetlerden gelir. Bir vakitler var olan ve var olacak bütün ruhlar ve şekiller onların sonsuz yurtlarında, bulutlar halinde dolaşırlar ve anneleri ararlar.

Hülâsa; yer yüzünde bütün canlı varlıkların doğumu, büyümenin, ölümün ve yeniden hayâta gelmenin ebedî değişimi, annelerin ardı arası kesilmeyen işleri ve güçleridir. Yer yüzünde yeniden hayat bulan, her varlığı meydana getiren, doğuran dışı olduğuna göre, bu yaratıcı kuvvetlerin kadın olarak düşünülmüş olması haklı ve yerindedir. Bu itibarla (Şerefli Anneler) adının onlara verilmesi sebepsiz değildir.

Goethe Faust trajedisini yine kadın mevzuu ile ilgili şu mısralarla bitirmiştir. Konu ile ilgili olduğu için alıyorum.

*"Ebedi kadınlıktır
Bizi göklere çeken"*

Bu beyitlerin şerhini, hem Mevlânâ'nın hem de Goethe'nin âşığı olan ve Goethe'nin bir çok eserini Türkçe'ye tercüme ettiği için Alman Hükümeti tarafından kendisine "Goethe nişanı" verilen muhterem ablamız, büyüğümüz merhume Seniha Göknil Hanımefendi'nin 1935'de basılan Faust tercümesinin önsözünden aynen alıyorum:

"Kadın kendinden kendi benliğinden erkekte daha çabuk yükselir. Çünkü kadın, erkekte daha çok hayâta ve tabiata yakındır. Kadın, kendinde, fânilikte, sonsuzluğun birliğini şekillendirir, gerçekleştirir. Halbuki erkek, fânilikle, sonsuzluğun arasındaki âhenksizliği daha çok görür. Kadın, erkeğe göre hassastır, kalbi sevgi ile doludur. Erkekte, muhâkeme, bilgi açık vicdan ve vazife gayreti vardır."

Kadın erkeğe güzellik ve sevgi âlemini açar. Erkek, aksine hayatın karışık belirsiz karakterini, varlığın korkulu âhenksizliğini daha kuvvetle görür. Hayatın âhenksizliğinden kurtulmak için onda daha ızdıraplı bir didinme vardır. O, daha ağır hatâların, daha şiddetli bunalımlarının etkisi altındadır. O, kadından daha çok tereddütler içindedir. Gayeye güçlkle erişir ve âhengi bulmakta geç kalır. Eğer erişebilirse bu çetin ve fecî mücadeleler bahasına olur.

Sevgi ve güzelliği tecessüm ettiren kadın, bilakis, kendinde âhengi daha kolaylıkla gerçekleştirir. Çünkü kadın daha sadedir ve kendi kendini müdrîk olduğu âlemde ziyâde, müdrîk olmadığı âlemde yaşar. Onun içindir ki hayatın kanuni tezatları ile çarpışan ve âhenk tesirinde güçlüğü uğradığı için daha çok eziyet ve ızdırap çeken erkek, kadında, kendini âhenge erıştırir. Allah ile uzlaştıran yol gösterici ve ona zafer vaad eden teselli ediciyi bulur.

“Kopuş” ve “Beyefendi”

Başlıktaki iki isim askerî liselerde öğretmenlik yapmış şimdi emekli bir öğretmen-subayın iki ayrı romanının adıdır. Birincisi 1994, diğeri 1996'da Timaş yayınları arasında çıkmış. Uzun zaman okuyamadım, şimdi ikisini peşpeşe okudum ve etkilendim. Düşünce ve duygularımı okuyucularla paylaşmak istedim. Ayrıca yazar esas kahramanın ismini değiştirse de bana biri diğeri devâmı gibi geldi. Kopuş'taki Tahsin, Beyefendi'de Ali olarak devam eder. Ayrıca kopma ve kopuş fikri ısrarla Beyefendi'de de işlenir.

Kopuş batı Anadolu'da bir kasabada başlar. Tahsin'in babası genç yaşta vefat eder. Üç oğluyla bir Anadolu kasabasında genç bir kadın kalakalır. Emine Kadın binbir sıkıntı ile büyütür çocuklarını ve sonra Ankara'ya gelir; ama sığındıkları gecekonduya yaşayamaz, sonunda oğlunun birini yanına alarak kasabasına döner. Tahsin kardeşlerinin yardımı ile okumaya devam eder. Üniversiteden sınıf arkadaşı Hulya, varlıklı bir ailenin şımarık ve hoppa kızıdır. İsrarla Tahsin'i elde etmeye uğraşır ve ava giden avlanır cinsinden sonunda alışkanlıklarından kopar. Aslında Hulya Kayserili bir iş adamının tek kızıdır. Hulya'nın babası Haşmet Bey, Kayseri'nin kazalarından birinde bakkallık yaparken talihi yâver gider ve Ankara'da büyük bir iş adamı olur. Sadece Kayseri'den değil kendi kültüründen de kopar, kızını da öyle yetiştirir. Yalnız karısını kendine uyduramaz. Sonunda Tahsin'in şahsiyeti Hulya'yı, yaşadığı hayattan dolayı babası ile kavgaya iter. Birden Haşmet de soluğu memleketinde alır, çocukken okuduğu hocasına ona doğru yolu göstermeye, kendine döndürmeye çalışır. Evinden kopan Hulya Tahsin'e gelir ve Tahsin onu liseden edebiyat hocasına Nermin Hanım'a götürür. Romancı, Haşmet'in zengin olmazdan evvelki hayatını, kendi dünyasından kopuşunu ve yeni dünyasını genel çerçevesiyle verir. Bu belki yüz elli senedir toplumumuzda yüzlerce örneğini gördüğümüz bir durumdur. Hatice Kadın'ın, kocasının yeni dünyasında yer almadan odasında yaşaması ve sonuna kadar diretmesi belki örneğine az rastlanılan bir tavır. Haşmet ve karısının gerçek hayattaki siliklikleri romanda görülür. Belli ki yazar, onların şahsiyetlerinde görülen sathîliği romana aksettirmiş. Hatice Kadının şahsında Anadolu kadınına olan hayranlık, yazarın ona iltimasını celbeder fakat onu silik kalmaktan kurtaramaz. Aslında bu durum hâlâ Anadolu insanının çıkmazıdır. Köylü veya kasabalı mı kalacak, kendisini geliştirecek mi? Ona bu konuda kimse yardımcı da olmamaktadır. Nitekim bütün gayretine rağmen yazar da Hatice Hanıma yardımcı olamamaktadır, onun 'ilikten kurtaramamaktadır. Esasen romancının asıl başarısı çizdiği karakterlerin gerçekliğini gösterebilmesidir. Nitekim Haşmet'in her davranışı onda-

ki sathiliği gayet güzel verir. Ayrıca ne kadar iltimas görse de Hatice Kadında esas Türk kadınındaki derinliği bulamayız. Bu da onun romandaki konumunu gayet güzel açıklar. Hatta Tahsin bile sarıki özelliklerle sunu ileştirilmiştir. Kanaatimizce romanın en etkileyici şahsiyeti edebiyat öğretmeni Nermin Hoca'dır. Belli ki bu kahraman günlük hayattan gelmedir, belki de yazar onu çevresinden almıştır. Tahsin'in lisede edebiyat öğretmeni olan Nermin Hoca, kahramanımızın tek sığınağı ve dert ortağıdır. Zamanla münasebetleri o kadar gelişir ki Tahsin, Nermin Hoca'nın evinin bir ferdi gibidir. Fakat bu sırada şahsiyeti gelişir. “Hemen her hafta, hatta bazen daha da çok olmak üzere Hoca'nın evine gider, öğrencilikten soyunur bir bakıma evin oğlu gibi hareket ederdi. Bu Tahsin'e âdeta yeni bir hüviyet kazandırır, yeni yönler verirdi. Eve geldiği zamanlar bazen Hoca eline bir file tutuşturur, onu çarşıya gönderirdi. Bunu çok severdi. Ancak evin çocuklarına böylesine itimat edilebilirdi. Bu evin havası bir garipti. Nasıl olur da bir ev insana bu kadar huzur verebilirdi? Evin tefrişinde diğer evlerden farklı bir taraf yoktu. Hatta biraz itinasız, bakımsız, dağınık bir hâli vardı. O hâlde? İnsanı, bu evde, rahatlatan huzur Hocadan geliyordu. O, evi her zaman, hatta evde olmasa bile, bütün varlığıyla dolduruyordu. Yaz tatillerinde kendi evlerine gittiği zamanlarda, bu fikri doluluğu, baba ocağında bile bulamazdı. Kendi evinde yaşayan ferdi veya ailevi tarih ve onun geleneği idi. Halbuki Tahsin, ulaştığı kültür seviyesiyle veya hüsusiyeti ile onu yeni bir yapıda ileri götürmek istiyordu. Kendi evlerinin yapısı bu yeniliğe müsait değildi. Her hâlde Tahsin, Nermin Hoca'nın evinde ilk önce bunu bulmuştu. Süzülmüş bir gelenek, sağlam bir tarih ve dengeli ileri hamleler... Belki de Tahsin bundan dolayı orada daha başka bir huzur buluyordu.” (s. 97-98)

Bu satırlar bize sadece Hocayı tanıtmaz. Yüzlerce belki milyonlarca örneğini gördüğümüz köyünden veya kasabasından okumak üzere şehre gelmiş insanımızın yaşadığını, çilesini hepsinden önemlisi dengesini ve kendisini bulmasının yolunu gösterir. Türkiye'nin bugün çektiği maddî ve manevî sıkıntının kaynağında, insanımızın kopup geldiği dünya ile mecburen içinde yer alacağı dünyanın dengesini veya sentezini yapamamasındadır. Tabii herkesin Tahsin gibi Nermin Hocası yoktur. Daha doğrusu aydınlarımız, hocalarımız köyünden kasabasından kopup gelenlere rehberlik yapamamışlar hatta onları içinden çıkılmaz girdaplara sürüklemişlerdir. Romandaki kasabanın doktoru için köylü sağmal inektir ve sağlamadığı için de sevmez onları. İnsanımızın, insanlık şahsiyetine, tarihî ve millî hüviyetine bağlı kalarak gelişme-

sini sağlayacak rehberler ve ocaklar yoktur. Olanları da bulmak o kadar kolay değildir. Kaç kişinin karşısına bir Nermin Hoca çıkacak ve şehirde kaybolmak üzere olan insana şahsiyetiyle, davranışıyla, yaşayışıyla, diğergâmlık ve fedakârlığıyla rehberlik yapıp onu aslı hüviyetiyle yüzyüze getirecektir. Nermin Hocanın şahsiyeti bu bakımdan da ayrı bir önem kazanmaktadır. Erdoğan İzgören, insanımızın çektiği bu sıkıntıyı hissetmiş ve romanında böyle bir kahramanı canlandırmıştır. Tabii hemen ifade edelim ki Kopuş da, Beyefendi de tezli romandır. Bunun bir kusur olduğu görüşünde olmadığımızı belirtelim.

Bilindiği gibi, edebiyat dünyamızı ve kültür hayatımızı uzun zaman işgal etmiş bir “köy romanı” vakiası var. Belki ömürlerinde köyü görmemiş, köyde yaşamamış kimseler bu konuda kalem oynatıp hüküm verdiler. Belli ki değerli yazar bu anlayışta değildir. Hatta gerçek köy-kasaba ve köylü-kasabalı anlatılanlar gibi değil demek ister. Evet onun da bir ideolojisi daha doğrusu düşüncesi, anlayışı var. Fakat bu anlayış bütünüyle tarihi ve millî şahsiyetin benimsenmesi şeklindedir. Nitekim Hulya da Hulya'nın babası Haşmet de kendi benliğinden kopuştan sonra yaşadıkları onları mutlu etmez, mutluluğu asıllarına dönüšte bulurlar. Haşmet'in dönüşü ani bir sarsıntı ile olur ve gidecek yeri bilmediği veya bulamadığı için soluğu doğup büyüdüğü yerde, memleketinde alır. Ama bunca yaşadıklarından sonra aklını kullanmak ister. Fakat düşündüklerini uygulamayı bilmez. Başına büyük bir dert açmaktan kendini zor kurtarır ve eski hocası Şükrü Efendiye sığınır. Derinliği belki olmayan hocası ona irfanıyla selâmeti gösterir. Eğer aynı hocaya kızı Hulya'yı da götürseydi aynı sonuç elde edilmezdi. Hulya'yı tatmin edecek Nermin Hocadır. Çünkü o insanın kişiliğine uyanı bilen ve onu verebilen, okumuşu avutabilen biridir. Halbuki Şükrü Efendi halk adamıdır. Sever ve sevdiğini, kendisine geleni irfanı ile eğitir. Halbuki Nermin Hocada irfanın yanında bilgi vardır, görgü vardır, beslendiği pınarlar, eğitim gördüğü ocaklar vardır. Nitekim onun “gölgelendiği ulu çınarlar”ı Tahsin hep merak edecektir. Nihayet Tahsin babası ile tartışan, o zamana kadar uzak kaldığı fakat bu tartışmadan sonra hem değerinin farkına vardığı hem de sığınmak ihtiyacı duyduğu annesinde barınamayan ve sonunda kendisine gelen Hulya'yı Nermin Hocaya götürmektedir.

“-Tahsin, bana Nermin Hocadan bahsetsene...

-Neyinden bahsedeyim?

-Ne bileyim, bahset işte, anlat... Oraya gidince fazla yabancılık çekmeye-yim! Aranızda akrabalık falan var mı?

-Hayır!

-Peki niye ona bu kadar bağlısın. Herkesin bir hocası vardır...Her talebenin...sevdiği, sevmediği; beğendiği, beğenmediği... Ama bu kadar bağlılığı ben hiç duymadım, görmedim... Onu çok mu seversin, çok mu beğenirsin?

-Ben onu ne severim, ne beğenirim! Sevip beğensem de bunlar gelip geçici şeyler...

Tahsin biraz durakladı, düşündü ve sonra devam etti.

-Hoca... Bak meselâ ben senin nasıl aynansam, o da benim aynam! Başını dizine koyduğum, koyabildiğim tek insan!

-Anlayamadım!

-Anlayacaksın... Hem çok iyi anlayacaksın... Sende bu gönül, bu yapı varken belki onu benden çok daha iyi anlayacaksın... Gönülü olmayanlar anlamazlar onu... Çünkü o sıfatsız, çerden çöpten öylesine garip bir insan değildir; nötr bir insan değildir. O, her zaman varlığın, yani insanın hesabı içindedir. O hem insanı sever, hem de sevdiğinin kavgasını yapar. O muhabbet insanıdır... Muhabbetse Tanrı emanetidir güzelim.” (158)

Belli ki Nermin Hoca sadece olgun değil aynı zamanda olduran biridir. Nitekim Tahsin, Hulya'yı hocasına götürür. Uzun uzun konuşurlar. Hoca annesiyle tartışarak evden ayrılan Hulya'yı evine götürür. Öte yandan Ahmet Şükrü Efendi de Haşmet'i evine, yuvasına dönmeye ikna etmiştir. Böylece modern hayatın veya yaşayışın dağıttığı aile için birleşme imkânı doğmuştur. Nermin Hoca, Tahsin'i de düşünmeye sevk etmiştir. Çünkü Hulya ile aralarında yaşayış şekli bakımından büyük farklar vardır. Bunlar sonradan sıkıntılar doğurabilir.

Sayın Erdoğan İzgören, kendini yitirme pahasına yok farzettığımız bir dünyayı bize koklatmak, hissettirmek ister. Kopuş, koparıldığımız bir dünyayı yeniden buluşun hikâyesi. Ama burada yazar belki de kıyamadığı için o dünyamızdan kopanlara fazla ıztırap çekirtmiyor. Belki de bu bulunan daha doğrusu dönülen yerin kendi yuvamız olmasından ileri geliyor. Nermin Hoca gibileri acaba var mı dememek lâzım. Çevreye dikkatli bakmak gerekir. Karşılaştığımız insanların ve olayların Nermin Hoca olmadığını kim söyleyebilir? Tabii bunun için Erdoğan İzgören gibi düşünmeli ve sevgiyi merkez almalı.

Yukarda da söylediğim gibi Kopuş'un Tahsin'i Beyefendi'nin okulunu bitirip kasabasına dönen Ali'sidir. Fakat burada Ali yeni bir şahsiyettir. Anadolu romantizmi Kopuş'ta olduğu gibi burada da devam eder. Ali'nin ilkokul sonrası ve üniversite öncesi geriye dönüşlerle verilir. Hatta üniversite yılları da yer yer hatırlanır. Burada asıl hatırlanan daha doğrusu kasabadaki çocukluk arkadaş Hayri dolayısıyla yeniden canlandırılan orta öğretim yıllarıdır. Okul arka-

daşı Hayri ile yaşananlar, daha doğrusu Hayri'nin başından geçenler ve sonra Hayri'nin acımasız biri oluşu ve hatta çok samimî arkadaşı Ali'nin annesine yaptıkları anlatılır. Belli ki Ali'nin kopmadığı anlatılmak istenmiş. Çünkü Ali, okumuş biri olarak hesaplaştığı Hayri'yi kendine getirmek ister. Ali okumuş üniversiteyi bitirmiş ve edebiyat öğretmeni olmuştur artık. Tayinini kasabasında bekler. Bu, özlediği memleketini her şeyi ile yaşamaktır. Yalnız Ali okumuş biri olarak kasabada daha fazla kalamayacağını da farkındadır.

Ali'nin okul yıllarında tamamen tesadüf-eğer tesadüf diye bir şey varsa- eseri olarak tanıdığı Mehmet Dede, maalesef zayıf kalır. Öyle zannediyorum ki yazar Kopuş'taki Nermin Hoca'nın yerine Mehmet Dedeyi koymak istemiş ama kurguya istediği şekli verememiş. Belki de haklı olarak bir Anadolu şehrinde bu irfan sahibi halk adamını olduğundan fazla gösterip abartmak istememiş. Onun şahsiyetini hissettirmekle yetinmiş. Önemli olan nerede olursa olsun çevresine, konumuna göre bir arif vardır. Bu Kopuş'ta olduğu gibi bazen Nermin Hoca olur bazen de buradaki gibi Mehmet Dede. Bunlar asırlardır var olagelmişler, bundan sonra da var olacaklardır. İzgören bunun farkına varmış ve ona romanında yer vermiştir. Ali ile Mehmet Dede arasındaki bir hâdiseyi anlatmadan geçemeyeceğim. Ali'nin annesi ona çok az harçlık gönderebilmekte, Ali de onu harcamaya cesaret edememekte, canının istediği veya yapmak istediği pek çok şeyi alamamakta ve yapamamaktadır. Böyle bir günde Mehmet Dede Ali'yi ekmek almaya gönderir ve eline bütün ve o şartlara göre büyük bir para verir. Ali ekmeği alır ve paranın üstünü Dedeye iade etmek ister. Mehmet Dede paranın üstünü almaz. Ali bozulur. Dedenin verdiği cevap güzeldir.

“-Yanlış anladın evlât, üzülme. Bu parayı sana borç olarak veriyorum. Bu borcu bana ödemeyeceksin... Senden sonra gelenlere vereceksin. Onları tanıman şart değil. Tanıdığın, tanımadığın; sevdiğin, sevmediğin öğrencilere vereceksin... Sana öyle bir borç veriyorum ki, hiçbir zaman bitmeyecek, tükenmeyecek, aksine kazandığın miktarda artacak... Sonra bir şey daha var! Eğer bu borcu icap eden yerlere ödemezsен, yarın ahirette iki elim yakanda olsun.

.....

Ali rahatlamıştı. Mehmet Dedeye minnetle baktı. İçinde bulunduğu çıkmazdan hiç yıkmadan, hiç yıpratmadan kurtarmıştı kendini.”(s.84)

Acaba Nermin Hocalar, Mehmet Dedeler olsaydı daha doğrusu onlar yeterince olsaydı ve toplum onları görebilseydi, bunca kanlı olaylar yaşanır mıydı diye düşünmemek mümkün değildir. Devletimiz ve aydınlarımız Nermin Ho-

caların ve Mehmet Dedelerin- ki bunlar toplumun harcı veya çimentosu idiler- görmezden geleceğine hatta tahkir edeceğine önemini kavrasaydılar, mani olmasaydılar bu gönül erleri gençliğin badirelere sürüklenmesine fırsat vermezlerdi. Gerçi onlar yine çalıştılar ama gençliğimizde onları fark edecek idrak bırakmadılar. İzgören’i bu yönden de takdir etmek gerekir.

Halide Edip Adıvar, Himmet Çocuk hikâyesinde Anadolu tabiatının insanımıza hâkim olmasını ve hayatı şekillendirmesini çok güzel anlatır. Beyefendi’nin Ali ve Hayri’si de bu tabiatın hışmına uğrarlar. Ali bundan kurtulacaktır; fakat Hayri yaralı daha doğrusu hasta çıkacak ve bir daha toparlanamayacaktır. Anadolu’nun vahşi tabiatının ve kaderin sillesi çok sevdiği okumaktan alıkoyacak ve o hırs onu istemediği ve istenmeyen kişiliğe itecektir. Ali bir anlamda Hayri’yi kendine döndürmek için kasabada kalacaktır. İzgören kopuşun sadece okumakla olmadığını, köyde yaşayanın da kopuşu yaşayabileceğini anlatmak ister.

Ali, İzmir’de öğretmenlik hayatına başlar. Ali, İzmir’de de İhsan’ı bulur. İhsan ona yeni bir dünyanın kapısını aralar. Burada Kerem ve Dilbent’i tanıyacaktır. İhsan’ın götürdüğü bir dost meclisinde karşılaşılan Kerem Ağabey, Dilbent’in,

“-Artık bunaldım, hiçbir şey, hiçbir yer beni tatmin etmiyor. Huzursuzum, her şeyden kaçıyorum, kaçmak istiyorum.”

sözleri üzerine günümüz insanının arayışlarını ve çilesini tahlil eder.

“-Bilir misin Dilbent Hanım, bugünün insanında da sizde çöreklenen iç buhranı var!.....

“-Ama kimisi bunun idraki içindedir; bunun için de kendisini tedavi edebilecek imkânlar arar. Bu insanlar şüurludurlar ne aradıklarını bilirler, kendilerine bu mekânda bir yer bulmaya çalışırlar, adımları kararlıdır. Bunun için de mutludurlar. Saadet onların elinde pırl pırl yanan bir kristaldir; gidecekleri yolu bilirler. Hiç olmazsa kendilerine yol gösteren bir işaret ararlar. Kimileri de boş ve kararsız bir yürüyüşle öylesine avare yaşar giderler. Yapılarında eksik olanın ne olduğunu, huzursuzluklarının temelinde ne yattığını bilmezler”.(s. 126)

Kerem’e göre bu insanlar, dış dünyanın insanı tüketen baskısını hafifletmek için birtakım yollar bulur ve onları denerler ama yok olmaktan kurtulamazlar. Dünün insanı bütün maddî imkânsızlıklarına rağmen huzurludur. Çünkü kendi kendine yetiyordu. Hatta evinin içinde mutlu olabiliyordu. Kerem bu konuşmalarıyla dost meclisinde bulunanların “içlerinde hareketsiz du-

ran bir tele ses vermiş, onları bir bakıma kendilerine bakmaya zorlamıştı. Eğer bu durmadan değişen seslere bir düzen ve bir şekil verilmezse yıkılan, darıma-
dağın edilen bu mekânda varlık nasıl devam edebilirdi? ... İnsanoğlunun den-
geye ihtiyacı vardır. Denge olmadan insanın devamı imkânsızdı". (134-135)

Kerem'in bir tecrübesi bir anlamda kitabın önemli mesajlarından biridir. Kerem, Konya'da bulunduğu bir sırada ve buhranlı bir anında "Mevlânâ der-
gâhına" gider. Cümle kapısından girer ve önce bahçede bir kanepeye oturarak
kendini dinler ve çevresini gözler: "Şadırvandaki su sesleri, ona ahenkleri ile
katılmaya çalışan kuşların, sonsuz ve göz oyalayan kuşların hareketleri, şadırvan-
da abdest alan insanların yavaş, sakin" teslim olmuş, emniyet telkin eden
hareketleri, o rengârenk güller, yeşilin o daldan bu dala birer oya gibi atlaya-
rak aldığı çeşitli toplar, etrafı çeviren küçük kubbeler, mermerin insanı sürük-
leyen, yıkayan beyazlığı, oymalar..."(s. 137) Kerem bu mekânda hem vücudu-
nu hem gönlünü dinlendirir. Sonra ziyarete gelenlerin yüzlerindeki ifadeleri
okumaya çalışır. Tedirginlik ve heyecanla arayan, çaresizlikle kıvranan insan-
ların ziyaretten sonra nasıl huzur ve rahatın aydınlığına kavuştuklarını görür.
Sonunda aradığını bulmuş insanların rahatlığıyla munis ve teslim olmuş
adımlarla "dergâha doğru yönelir". "İç kapıdan dergâha girer girmez bilmiyo-
rum nasıl oldu, bir el, bir şey beni birden yakalayıverdi. Benliğimin çözüldü-
ğünü, yıkandığını, temizlendiğini hissediyordum. Sanıki ayaklarım yerden ke-
silmişti.

Daha sonra aynı hâli Süleymaniye'ye ilk gittiğimde yaşamıştım." (s.138)

Kerem, hem mimarî olarak hem ruh olarak kendini Hz. Mevlânâ dergâhın-
da ve Süleymaniye Camii'nde bulur. Değerli yazar Ali'nin Mehmet Dede ile
başlattığı olgunlaşma çizgisini İhsan'ın yardımı ile gittiği dostlar meclisinde
Kerem'in sohbetiyle belli bir kıvama getirmek ister. Kopuş'ta Tahsin'in geliş-
me hikâyesini pek takip edemeyiz. Beyefendi'de Ali, Mehmet Dede ve İhsan
ile tesadüfen tanışır ve yalnızlıktan kurtulur, dayanacak bir melce bulur.

Roman hayatı vermelidir derler. Eğer bu hayat bizim insanımızın hayatı
olacaksa Kopuş ve Beyefendi bunu bize çok farklı bir cepheden vermeye çalış-
maktadır.

A'raf

Kızım Fatma Uçar'a

Vaktâ ki kadem bastı bu dünyâ üzre âdem
Her lahza geçen ânı unutmakta dem-â-dem

Bir nağme ki her dem değişir kalbi zamânın
Efsûs... geçen günleri kalbim *unutursun*
Yâdında kalır belki şiir kalb-i zamânın

Yâdında kalır belki şiir söylediğim gün
Efsûnu geçen demlere kalbim gibi hem-dem
Bir tortu kalır gerçi kadehinde bu ömrün

Son şarkısı aşkın ve şarâbın *unutulsun*
Ben şişeyi çaldım... taşa kalbim de kırılsın
Hâtırda bu tortu bu kırık câm ile kalsın

Her lahza dem-â-dem unuttur kalbi zaman bu
Kaybettiği Cennet'te geçen günlere dönmez
Bir ân-ı tahattur idi: A'râf... *Unutuldu...*

Her lâhza geçen ânı hatırlar da dem-â-dem
Hayfâ ki kadem bastı bu dünyâ üzre âdem.

BESTEKÂR, TANBURÎ, HATTAT, HÂFİZ Kemal BATANAY

Yüksek öğrenim için Tokat'tan İstanbul'a gittiğim 1965 senesini hayatımda saadet asrımın başlangıcı sayarım. Bu yıl, vücûdu besleyen anne sütü gibi ruhumda gerekli aşk ve imanı, bilgi ve şuûru kitap ve mektuplarıyla bana kazandırmaya çalışan fakat kendilerini görmediğim; mübarek yüzlerine hasret çektiğim büyüklerimi, hocalarımı tanıma mutluluğuna erdiğim yıldır. Bu şahsiyetler arasında maziden süzülüp gelmiş, edep ve terbiyenin, peygamber ahlâkının mücesssem örnekleri, Osmanlı ilim, sanat ve edebiyatının tanınmış sîmaları vardı. Ekrem Hakkı Ayverdi Beyefendi aracılığı ile tanıdığım Türk hat sanatının son büyük ta'lik üstadı, bestekâr, hânende ve tanburî Hafız Kemal Batanay hayatıma yön veren hocalarımdan biridir.

Kemal Batanay'ın anne ve babası

Sanatkâr ecdadımızın asırlardır zeka, duygu ve düşünceleriyle işledikleri hat sanatımızın ve millî müsikîmizin genç nesillere tanıtılması, öğretilmesi, sevdinilmesi ve yaşatılmasında aslından hiç taviz vermeden bir ömür tüketen Hafız Kemal Batanay, kültür ve sanatta öze dönüş mücadelesinin büyük kahramanları arasında yer alır. Klasik formda söz ve saz eserleri, nikriz Mevlî âyini ve düğâh Nat-ı Mevlânâ'sı, dinî bir heyecanla bestelediği Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Nebvî'si, sayısız ta'lik ve celi ta'lik levhaları, yetiştirdiği talebeleriyle Kemal Batanay klâsik sanatlarımızı büyük bir titizlikle yüzyılımıza taşımış nadir üstatlarımızdandır.

Elde bulunan belgelerde adı Mehmed Kemaleddin şeklinde kayıtlı olan üstad, Hafız Kemal Batanay diye tanınmıştır. Babası Kayserili Müridoğulları soyundan, Atpazarında kahvecilik yapan İbrahim Ağa'nın oğlu Kasımpaşa Gazi Hasan Paşa Camii (Kışla Camii)¹ İmamı Hafız Ziyâeddin Efendi (1868-1938)'dir. Annesi gümrük mümeyyizlerinden Mehmet Ali Bey'in kızı Ayşe Sıdika Hanım'dır. Hafız Kemal Batanay, bu mutlu ebeveynin 26 Mayıs 1892'de yaptıkları evlilikten 6 Şubat 1893 tarihinde Salı günü saat 10. 00'da İstanbul Eskialipaşa Mahallesi'nde Hırka-ı Şerif Camii yakınında bir evde doğan ilk çocuklarıdır. Diğer kardeşleri bestekâr İbrahim Nûreddin (Ulueren) 3 Haziran 1894'te, Saide Hanım 27 Aralık 1896'da, meşhur heykeltıraş İsmail Zühdi (Müridoğlu) 28 Ocak 1906'da dünyaya gelmişlerdir².

Hafız Ziyaeddin Efendi, soyadı kanunu çıkınca aile lâkabı olan Müridoğlu soyadını almak için Kasımpaşa Nüfus İdaresi'ne başvurmuş. Nüfus memuru: "Hoca Efendi, şeyh, mürid, derviş devri bitti, bu ismi yazamayız. Ayrıca Arapça kelimelerin yazılması da yasaktır" deyince nüfus kütüğüne Ulueren soyadını yazdırmış. Ancak Kemal Hoca babasının nüfus kayıtlarını Kasımpaşa'dan Fatih'e naklettirdiği sırada eşi ve çocuklarına soyadı olarak Ulueren'i yazdırmakta idari ve şahsi bazı güçlüklerle karşılaşmış, nüfus memuru: "Kemal Bey siz başka bir isim alabilirsiniz" demiş ve birkaç isim teklif etmiş. Fakat Kemal Hoca bunları beğenmemiş. Bu sırada bir hanım diğer bir memura soy ismini Doğanay olarak yazdırıyormuş. Bundan ilham alan Kemal Hoca: "Aman memur bey, bizimki de Batanay olsun" demiş ve böylece Batanay soyadını almış. Küçük kardeşi Zühdi daha sonra mahkemeye başvurarak Ulueren soyadını Müridoğlu olarak değiştirmiştir.

Kemal Hoca'dan ders aldığım yıllarda babası Hafız Ziyâeddin Efendi'nin Kayseri'den İstanbul'a gidiş hikâyesini birkaç defa dinlemiş, kısa kısa notlar almıştım. Bir gencin ilim yolundaki bu ibret verici macerasını hiç unutamam.

Ziyâeddin Efendi, Kayseri'de daha çocuk denecek yaşta hıfzını tamamlamış, kısa zamanda sesinin güzelliğiyle halk arasında çok itibar görmüş, sevilmiş bir delikanlıdır. 16-17 yaşlarına erdiğinde hilâfet merkezi İstanbul'a gitmek, kıraat ilmini ve tahsilini ilerletmek ister. Fakat bu arzusunu her dile getirişinde talebi babası tarafından reddedilir. Bir Ramazan arifesinde Kırşehir'den gelen bir grup, Hafız Ziyaeddin Efendi'yi Ramazan imamlığı için ısrarla

1- *Ayvansarayî Hadîkâtü'l-Cevâmî*, II., 28; Tahsin Öz, *İstanbul Camiileri*, II. 34.

2- Hafız Ziyâeddin Efendi'nin elimizde mevcut not defteri kayıtlarından.

babasından rica ederler. Bu teklifi, dini bir hizmet olması sebebiyle reddedemeyen İbrahim Ağa sonunda oğlunun sadece Ramazan ayı için Kırşehir'e gitmesine rıza gösterir. Hafız Ziyaeddin Efendi aldığı bu izinle bir ay Kırşehir'de imamlık yaparak bir miktar para kazandıktan sonra düşüncelerini gerçekleştirmek için İstanbul'a gitmeye karar verir. Bir ticaret kervanına katılarak kırk bir günlük uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra Ankara üzerinden İstanbul'a ulaşır ve hemşehrilerinin yardımıyla bir medrese odasına yerleşir. Sonra Fatih Başkurşunlu Medresesi'ne talebe olarak yazılır. Erzurumlu Mehmed Efendi'den Arapça sarf-nahiv okumaya başlar. Fakat onun asıl gayesi Kur'an ilminde ilerlemek, bir fem-i muhsinden³ İstanbul tarzı okuyuşa sahip olmaktır. Bunun için çevresinden bilgi alır, araştırır, nihayet kendisine Fatih Camii Şerifi dersiamlarından Geyveli Hafız İbrahim Efendi'nin⁴ derslerine devam etmesini tavsiye ederler. Fakat bu hoca öyle kolay kolay herkesi talebe olarak kabul etmeyen, çok zorlu ve disiplinli bir üstadır. Buna rağmen hocayla bizzat görüşmeye karar veren Hafız Ziyaeddin Efendi, bir vakit namazını Fatih Camii'nde kıldıktan sonra Hoca Efendiyle görüşüp Kur'an ilmine olan iştiağını ve talebesi olmak istediğini dile getirir. Hoca: "Nerelisin, oğlum, hıfzını nerede bitirdin?" diye sorar. Ziyâeddin Efendi "Kayserili'yim, hıfzımı memleketimde bitirdim efendim" deyince hocanın kaşları birden bire çatılır, doğrulur ve kararlı bir sesle "Ben Kayserili'lere ders vermem oğlum, kendine başka bir hoca bul" der. Ziyâeddin Efendi hocanın niçin böyle davrandığına bir mânâ ve-

3- Geleneksel sanatlarımızda olduğu gibi Kur'an-ı Kerim ve mûsiki eğitim ve öğretiminde de klâsik tavır ve şiveyi veren ehil bir üstad.

4- HAFİZ İBRAHİM HAKKI EFENDİ, 1846'da İzmit'in Geyve kazasında Akhisar'a (Günümüzde Sakarya'nın Pamukova ilçesi) bağlı Gökgöz Köyü'nde doğmuştur. Babası Hüseyin Efendi, annesi Hanife Hanım'dır. Köyünde Kur'an-ı Kerim okumayı öğrendikten sonra on iki yaşında İstanbul'a giderek Fatih medreselerinden Tetimme-i Hamse'de bir odaya yerleşti. Bir yıl mekteb-i ibtidaide okudu ve hocası Hafız Ömer Efendi'den Kur'an-ı Kerim'i hıfzetti. Rüştiye'yi bitirdi. Hüsn-i hat meşkederek sülûs ve nesih yazılarından icazet aldı. Gümülcineli Kurra Ahmed Asım Efendi'den kıraat ilmini öğrendi. 1871'de takribden icazet aldı. İkinci defa Asım Efendi' nin derslerine devamla 1890'da ilm-i kıraatte tekrar icazet aldı. Arapça ve Farsça'yı anlayıp konuşabilecek seviyede iyi bilen Asım Efendi, 1894'te Fatih Camii dersiâm-lığı ve Tetkik-i Mesahif ve Müellifat-ı Şeriiye Meclisi azalığı görevlerinde bulundu. (Dini yayın ve mushaflar inceleme kurulu üyesi) 27 sene 8 ay 9 gün hizmetten sonra 10 Haziran 1921'de vefat etti (İstanbul Şeriiye Sicileri Arşivi, Dosya, nr, 3487).

remediği gibi hatırına “Acaba hoca, talebenin ilim aşkını, sabrını ve azmini mi deniyor? Bu, hoca karşısında verilen ilk eleme imtihanı mıdır? gibi sorular gelir. Kararlı ve azimli bir insan olan Hafız Ziyaeddin Efendi Hocanın reddede-meyeceği hatırı sayılır kimseleri aracı koyar. Fakat denediği bütün yollar sonuçsuz kalır; hoca hepsine aynı cevabı verir: “Ben Kayserili'lere ders vermem.” Hafız Ziyaeddin Efendi son derece üzgün, ümitsiz, gönlü kırık, çaresiz bir halde belki beni görür, insafa gelir düşüncesiyle son bir defa daha hocayla görüş-meye karar verir. Fatih Camii'nde hocanın arkasında kıldığı bir yatsı namazı sonrası, mihrabın önünde, karmaşık duygular içinde dalmışken müezzinin ikazı ile kendine gelir. Etrafa bakar, kandiller sönmüş, birkaç kandilin fersiz ışıklarıyla camii yarı aydınlık ve loş. Bu arada hocanın cübbesini çıkardığını, binişini (ulemanın ve yüksek rütbede bulunanların giydikleri geniş cübbe) giydiğini görür. Ani bir karar ve hareketle yerinden kalkarak hocaya yaklaşır. Büyük bir cesaretle binişinin yakasından tutarak: “Huzur-ı ilahide işte böyle yakandan tutacağım, Ya Rabbi, bu hocadan Kur'an öğrenmek istedim, yalvardım, ama beni her defasında reddetti diye senden şikâyetçi olacağım ve bunun hesabını Allah'a vereceksin” der. Hoca Efendi kendisini şaşırtan bu aşk ve azim karşısında: “Peki oğlum, sakın ol, otur şuraya, bana bir aşr-ı şerif oku” der. Ziyâeddin Efendi'nin yürekleri titreten bir ses ve eda ile okuduğu aşr-ı şerif hocanın çok hoşuna gider: “Oğlum senin ağzın musluğa pek yakınmış, peki yarın gel, derse başla” diyerek onu talebeliğe kabul eder. Hafız Ziyâeddin yedi yıl hocanın ilminden ve irfanından istifade ettiği gibi aşere ve takribden icazet almaya hak kazandıktan sonra İstanbul'un önde gelen güzel sesli hafızları arasında yerini alır.

(Devam edecek)

Divanyolu'nun İmar Târîhi

*Gördün mü bu va'dî-i kemîri
Divanyolu sanma bu zemîni
Şeyh Galib*

*Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i Islâm'ı bütün vîrâneler gördüm
Ziya Paşa*

Şeyh Galib Hüsn ü Aşk'ın sonlarında kendini şâirâne bir dille överken şiirde tuttuğu yolun Divanyolu gibi rahat bir cadde değil, tehlikelerle dolu bir vadi olduğunu söyler. Demek ki, Avrupa şehirlerini görüp geniş bulvarlara hayran olan Tanzimat devri aydınlarının ve devlet adamlarının çok dar ve kasvetli buldukları için târumar ettikleri Divanyolu, XVIII. yüzyıl sonlarına kadar İstanbul'un en geniş caddesi olarak kabul ediliyordu. İki tarafı camiler, medreseler, hanlar, hamamlar, önlerine hasır iskemleler atılmış kahveler ve ekâbir konaklarıyla donatılmış; Yeniçeri isyanlarına, vâlîde alaylarına, düğünlere, şenliklere, geçit resimlerine, fener alaylarına, askerî törenlere, yangınlara, kısacası Osmanlı şehir hayatının binbir çeşit tezâhürüne şahit olmuş renkli, cıvıl cıvıl bir cadde...

Elimizde ne yazık ki Divanyolu'nun 1865 öncesini yansıtan birkaç gravür dışında görüntü malzemesi yok. Bizans devrinde Mésè adı verilen ve Ayasofya'dan başlayıp Edirnekapı'sına kadar uzanan, iki tarafı üzeri örtülmüş sütunlarla çevrili ana caddenin Ayasofya ile Beyazıt arasındaki bölümüne Osmanlı devrinde Divanyolu deniyordu. Fâtih devrinden itibaren, sarayda salı günleri sabah namazından sonra toplanan Divân-ı Hümâyûn üyelerinin toplantı bittikten sonra saraylarına ve konaklarına "âlây-ı vâlâ" ile dönerken kullandıkları yol olduğu için bu adı alan cadde, çok eski zamanlardan beri İstanbul'un kültür merkeziydi. 1865 Hoca Paşa yangınından sonra Keçecizâde Fuad Paşa başkanlığında kurulan Islâhât-ı Turuk Komisyonu tarafından genişletilirken bu caddede de bir çok yapı acımasızca yıkıldı, bazıları da hoyratça kesilerek tanınmaz hâle getirildi.

Avrupa şehirlerini gördükten sonra kendi şehirlerini beğenmeyen Osmanlı aydın ve bürokratlarının İstanbul'u Paris'e benzetmeye çalışırken yaptıkları yıkım çok zaman vandallık boyutlarına ulaşmıştır. Ziya Paşa'nın "Diyâr-ı küfrü gezdim beldeler kâşâneler gördüm! Dolaşdım mülk-i Islâm'ı bütün vîrâne-

ler gördüm” beytinde şüphesiz hakikat payı da vardı; ama viranelik Osmanlıların yaşanabilir şehirler kurmayı bilmemelerinden değil, ardı arkası kesilmeyen savaşımlara bağlı olarak ekonomide yaşanan çöküntünün ve halkın fakirleşmesinin kaçınılmaz bir sonucuydu. Zamanın, iç göçün, yangınlarının ve depremlerinin tahrip ettiği güzel ve müreffeh İstanbul, ekonomideki çözümlü paralel olarak salaşlaşıyordu. Saffet Paşa'ya göre, Avrupa'nın en kötü şehri bile “bizim nefsi İstanbul şehrine ve Üsküdar ve Galata ve Eyüb'üne nisbet kabul etmez surette faik” idi. Dersaadet'in en önemli caddeleri olan Divanyolu ve Cağaloğlu'nun harap bir vaziyette olduğunu ve düzensiz yapılaşmanın çirkin görüntüler yarattığını belirttikten sonra şöyle devam eder:

“Avrupa'nın hangi şehrinde on altı arşın kaddinde bir hânenin ittisâlinde beş altı arşın irtifâında bir hâne görülür ve hangisinde ekmekçinin fırını ve hangi otelin yemek pişirilen mutfakı halkın gözü önünde tutulur? Hâsılı İstanbul'un ebniye ve sokak ve dükkânlarının sıklet-i manzaralarıyla sâir fenalıkları tarif olunamaz derecededir ve bunların islâhı imkânı yoktur. İstanbul Divanyolu ve Bâyezid Meydanı ve Cağaloğlu'ndan ibâret olmayıp muhtâc-ı islâh ve tecdid binlerce sokakları vardır” .

İstanbul'un Bizans'tan beri ana arteri olan Divanyolu'nu genişletme kararı, Sultan II. Mahmud türbesinin yol hizasına göre geriye çekilerek inşâ edildiği târihte verilmiş olmalıdır. Yirmi yıl kadar sonra, 1863 yılında çıkarılan Turuk ve Ebniye Nizamnâmesi yeni binaların “mürûr ve ubûra” sıkıntı vermeyecek şekilde, Ebniye İdaresi tarafından belirlenen ölçülerde geriye çekilerek inşâ edilmesini âmirdi. Bu açıdan bakıldığında II. Mahmut Türbesi'nin Divanyolu'nda modern zamanların başladığını gösteriyordu. Onu hemen yanında mîrî fırın arazisine inşa edilen ikinci Darülfünun binası tâkip eder. Ancak bu süreci anlamak için ilk Darülfünun binasından da söz etmek gerekir.

Tanzimat ricâli İstanbul'da bir dârülfünun (üniversite) kurmaya karar verdikten sonra, yapılacak bina için çok yanlış karar Ayasofya'nın karşısında, Sarayburnu'na bakan boş alan seçilmiş ve o sırada İstanbul'da Rus elçilik binasını inşasıyla meşgul olan İtalyan mimar Gaspare Trajano Fossati ile bir mukavele imzalanmıştır. 14 Kasım 1846'da inşasına başlanan Darülfünun binası üç katlı ve yüz yirmi beş odalı dev bir yapı olacaktır . Çevrenin tabii ve mimari dokusuna son derece aykırı olan bu projenin bu anlamda hiçbir rahatsızlık uyandırmaması, XIX. yüzyılda, Osmanlı elitinin geleneksel şehir ve çevre fikrine bütünüyle yabancılaştığını gösterir. Cevdet Paşa'nın yazdığına göre, bu binanın yapılmasına muhalif olanlar vardır, hatta Sultan Abdülmecid'i etkile-

yerek inşaatın yıllarca uzamasına sebep olmuşlardır; ancak muhalifler sadece Dârülfünun için bu kadar büyük bir binaya henüz ihtiyaç doğmadığı veya “mîlel-i müslime ve gayr-i müslime ile meşhûn bir büyük mektebin Ayasofya cami-i şerifi karşısında tesisinin uygun olmadığı yolunda itirazlar yöneltmektedirler.

İnşası yaklaşık yirmi yıl süren ve 1865 yılında tamamlanan bina çok büyük olduğu gerekçesiyle Darülfünun’a değil, Mâliye Nezâreti’ne tahsis edilir; Dârülfünun için de II. Mahmud türbesinin yanında yeni bir bina yapılması kararlaştırılır. İnşaat devam ederken bâzı odalarında halka açık olarak verilen derslere Atık Ali Paşa Camii civarındaki Nuri Paşa Konağı’nda devam edilecektir. Ancak 19 Nisan 1865’te tekrar başlanan dersler, 9 Eylül 1865 gecesi, yâni tam beş ay sonra Hocapaşa’da çıkan korkunç yangın yüzünden kesilir. Rûzgârın da tesiriyle birkaç kola ayrılarak İstanbul’un en mamur bölgelerini yakıp kül eden yangının kollarından biri Çağaloğlu ve Divanyolu’nu talan eden Sedefçiler’e, yani Tavukpazarı’na kadar ulaşmıştır. Bir kol da Sultanahmet meydanına ilerleyecek, buradan denize doğru uzanıp Kadırga limanı, Kumkapı ve Nişanca taraflarını yakacaktır. Divanyolu’nda yanan binalardan biri de Nuri Paşa Konağı’dır.

Osman Nuri Ergin, Mecelle-i Umûr-ı Belediye’de İstanbul’un “en mamur ve kibar semti olan Bâbiâli, Divanyolu, Gedikpaşa civarlarının Hocapaşa yangını sâyesinde imar edilebildiğini” söyler. Çünkü Keçecizâde Fuad Paşa’nın başkanlığını yaptığı Islâhât-ı Turuk Komisyonu bu yangından hemen sonra kurulmuş, fırsattan yararlanılarak Divanyolu boyunca iki tarafa çizilen hattın dışına taşan binalar ya yıkılmış yâhut kesilerek tanınmaz hâle getirilmiştir. Asıl şaşırtıcı olan, büyük Hocapaşa yangınından dört gün sonra Gedikpaşa’da çıkan ikinci yangının bir hayli tahribat yaparak komisyonun işini kolaylaştırmasıdır.

Komisyonun Divanyolu’nda işe nereden başladığını bilmiyoruz. Osman Nuri Bey, önce Elçi Hanı’nın ön tarafındaki dükkânların ve henüz inşâ halindeki yeni Dârülfünun binasının bitişiğindeki birkaç dükkânın satın alınarak yıkıldığını, Çemberlitaş hamamının da soğukluğunun kesilerek hizaya getirildiğini söylüyor. Klasik hamam mimarisinin seçkin örneklerinden olan ve II. Selim’in annesi Nurbânû Vâlide Sultan tarafından 1584 yılında yaptırılan hamam, büyük ihtimalle Mimar Sinan’ın eserlerinden biridir. Reşat Ekrem’in yazdığına göre, hamamı tamir ettiren Köprülü Mehmed Paşa, sıcaklık bölümünde, köşelerdeki halvet hücrelerini ayıran kapıların alınlıklarına el yazısıy-

la bazı Farsça ve Türkçe sözler yazmıştı. Semâvi Eyice, Köprülüler'in İbşir Mustafa Paşa'nın hanımı Ayşe Sultan'dan aldıkları konağın hemen yanında olduğu için Çemberlitaş hamamıyla yakından ilgilendiklerini ve Vezirhanı'nı yaptırdıklarını söylüyor.

Çemberlitaş civarına damgalarını vuran Köprülüler'in medresesi de, Fuad Paşa'nın geniş ve düzgün yol saplantısının kurbanı olmuştur. Hamamın hemen karşısındaki Köprülü Medresesi'nin haziresi çizilen hattın dışına taşıdığı için geri çekilecektir. Ne var ki o devirde "efkâr-ı umumiye" böyle uygulamaları hoş karşılamamakta, kabirlerin naklini aziz ölüleri rahatsız edecek bir "densizlik" olarak görmektedir. Keçecizâde Fuad Paşa bu yüzden çok eleştirilmiştir. Hatta bir keresinde yetmiş yaşlarında bir ihtiyarın her şeyi göze alarak Paşa'ya yaklaşıp "Sen bu câmilere, medreseleri ve türbeleri böyle yıktırıp ortadan kaldırıyorsun ama, yarın bu halk mezarına s..cak!" dediği söylenir. Mecelle-i Umûr-ı Belediye'de verilen bilgiye göre, Fuad Paşa gayet soğukkanlı bir tavırla şu cevabı verir: "Zararı yok babacığım, bu halk mezarına s..caklar ise onların evlad ü ahfadı da gelir, pisliklerini süpürür, eteklerine doldurarak götü-rüp denize atarlar".

Divanyolu'nda yapılan genişletme çalışmalarına karşı olanlardan biri de devrin şehremini Hüseyin Bey'dir. Ancak Fuad Paşa ne halkın da, seçkinlerin de muhalefetine kulak asmayıp kafasına koyduğunu yapar. Yol genişletildikten sonra bir gün Hüseyin Bey, Divanyolu'nda, Şehremâneti binası önünde geçip Kadırga'daki konağına giderken Peykhâne caddesinde konağı bulunan Fuad Paşa'ya rastlayınca "Sâye-i devletinizde, bu caddeler ve kaldırımlar güzel oldu!" demiştir. Bu, teslim bayrağını çekip bir çeşit özür dilemedir; Fuad Paşa taşı derhal gedigine koyar: "Evet, bu kaldırımlar bize atılan taşlarla yapıldı!"

Fuad Paşa, gözü karalığına ve kararlılığına rağmen Köprülüler'in kabirlerini hemen nakletmeyi göze alamamış, naklin zorunlu olduğuna halkı indirmek için yirmi gün kadar yolun ortasında beklettikten sonra geriye çekirmiştir. Bu arada Atık Ali Paşa Medresesi'nin de ön kısmındaki odalar kestirilir ve arkadaki odaların üzerine yeni odalar inşa edilir. Böyle kuşa benzetilen bir başka yapı da Atık Ali Paşa külliyesinin Çemberlitaş'la cami arasında yer alan zâviye-imaretidir. Bu yapıdan kalanlar, 1912 yılına kadar dükkân olarak kullanıldıktan sonra yerine yeni bir Vakıf Hanı yapılmak üzere ortadan kaldırılmıştır. İmar konusunda çağdaşlarından çok farklı düşünen Mimar Kemaleddin Bey'in Çemberlitaş'ta yapacağı bir hanın tarihî dokuya çok zarar vere-

ceğini düşünmemiş, böyle bir işi kabul etmiş olması şaşırtıcıdır. Âsâr-ı Atika komisyonunun itirazı yüzünden yapılamayan hanın yarım kalan temel inşaatı 1938'de yıkılabilmiştir. O tarihte İstanbul Şehremini olan Cemil Paşa (Topuzlu), hâaturalarında inşaatı kendisinin "bin müşkilâtla" durdurduğunu söyler. Atık Ali Paşa Camii hazire duvarının istikameti ise 1957 yılında üç metre geriye alınmak suretiyle değiştirilmiştir.

Çemberlitaş semtine adını veren sütunun tam karşısında, bugün Çemberlitaş Sineması'nın da bulunduğu iş hanının yerinde, XV. yüzyıl sonlarından itibaren yabancı elçilerinin ikamet ettikleri Elçi Hanı bulunuyordu. 1865 Hoca-paşa yangınında harap olan bu iki katlı muhteşem yapı, Semavi Eyice'ye göre Atık Ali Paşa manzumesine bağlı bir kervansaray olabilir. Tahir Münif Efendi (daha sonra Paşa), H. 1287 (1871) tarihinde, Maarif Meclisi Başkanlığında bulunduğu sırada bir lâyiha kaleme almış, zengin bir Millî Kütüphane kurulması gerektiğini ifade ederek bu maksatla Çemberlitaş'taki yanık Elçi Hanı arsasına büyük bir bina inşa edilmesi teklif etmiştir. Münif Efendi'nin teklifini Pertev Paşa çeşitli ilâvelerle Sadrazam Ali Paşa'ya takdim eder, o da üzerinde bazı düzeltmeler yaptığı lâyihayı bir dosyaya koyup unuttur. Zaman içinde çalışanlar, sarmaşıklarla sarılıp taşları arasında kök salan incir ağaçlarıyla pitoresk bir görünüş kazanan ve bu haliyle bile çevreye ayrı bir güzellik kattığı şüphesiz olan yanık Elçi Hanı, çok geçmeden Sultan II. Abdülhamid'in Serkarını Osman Bey'in mülkiyetine geçmiş ve 1883 yılında ortadan kaldırılarak yerine büyük bir iş hanı yaptırılmıştır. Osman Bey tarafından Dârüşşafaka'ya bağışlanan bu iş hanı, içindeki büyük matbaa dolayısıyla Matbaa-i Osmaniye (Osman Bey Matbaası) adıyla tanınıyordu. İstanbul'un sayılı sinemalarından biri olan Çemberlitaş Sineması da bu hanın içindeydi. Daha sonra yıkılan hanın yerine bugünkü iş hanı yapılacaktır.

Islahat-ı Turuk Komisyonu, Atmeydanı'nın Divanyolu'na kavuştuğu köşedeki Firuzağa Camii'nin de avlusu daraltmış ve bânisi Firuz Ağa'nın türbesini yıkmıştır. Hattat Şeyh Hamdullah'ın yazdığı kitâbesinden anlaşıldığına göre, II. Bâyezid'in başhazinedârı olan Firuz Ağa tarafından 1491 yılında, yani fetihten otuz sekiz yıl sonra yaptırılan, dolayısıyla İstanbul'daki ilk Osmanlı eserlerinden biri olan bu câmi, orantıları bakımından klasik ölçüleri kusursuz yansıtan, küçük, fakat son derece zarif bir câmidir. İlk defa 28 Haziran 1648'deki şiddetli depremde hasara uğramış ve yıkılan minaresi yeniden yapılmıştır. Firuz Ağa'nın türbesiyle bir zamanlar büyük hattat Şeyh Hamdullah'ın da ders verdiği sıbyan mektebi ise Alemdar vak'ası (1808) sırasında za-

rar görür. Fîruz Ağa Çarşısı diye tanınan cadde üzerindeki ahşap dükkânlar da Hocapaşa yangınında yanmış ve hemen ardından başlanan yol genişletme sırasında harap türbe yıkılmıştır. Hazire ise 1938 yılında caminin çevresi düzenlenirken ortadan kaldırılacak, bu arada Fîruz Ağa'ya âit olduğu sanılan kitâbesiz bir mermer sanduka minarenin bulunduğu sol duvarın önüne yerleştirilecektir. Etraftaki ahşap evler de aynı yıl yıkılarak cami bütünüyle açığa alınmıştır.

İslâhat-ı Turuk Komisyonu, Türbe karşısındaki Süleyman Paşa Hanı'nın kenarından yeni bir cadde açmıştır. Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa'nın vakfından olan bu iki katlı han "Kervansaray-ı Üsera" olarak da tanınıyordu. 1894 depreminde yıkılmış ve yerine daha sonra Maarif Nâzırı Hâşim Paşa tarafından bir konak ve akarât inşa edilmiş, bu yapılar da İttihatçılar tarafından 1917 yılında Türk-Alman Dostluk Yurdu yaptırmak amacıyla yıktırılmıştır. Sinan Ağa Mescidi ve Asmalı Mescid de aynı amaçla yıkılan tarihî yapılarıdır. Diğer adı da Hoca Ferhad olan Asmalı Mescid, Türbe'nin tam karşısında, bugünkü Klodfarer Caddesi'nin köşesindeydi. Lorendo Albümü'ndeki bir fotoğrafta, minaresinin bir kısmı ve sokak köpeklerinin uyuduğu yola düşen uzun gölgesi görülmektedir. Yeri gelmişken, Kızlarağası Mehmed Ağa Medresesi'nin bulunduğu sokağa adını veren ve Fatih devrinden kaldığı bilinen Hoca Rüstem Mescidi'nin yerinde de bugün çok katlı, çirkin han binaların yükseldiğini belirtelim. Bâbü'lî Caddesi'nden Çatalçeşme Sokağı'na girince hemen sağda bulunan ve yirminci yüzyılın başlarına kadar ayakta kalan mescidin nasıl ve niçin yıkıldığını bilmiyoruz.

İstanbul'da düz ve geniş yollar açmak ve mevcut yolları genişletip düz yollar haline getirmek, imarcıların hiç kurtulamadıkları bir saplantıdır. Fuad Paşa'nın 1865'ten sonra yaptıklarının bir benzerini de bu yüzyılın başlarında Cemil Paşa (Topuzlu) şehremini olarak yaptırmıştır. Onun döneminde düz tramvay hatları yapmak için yıkılan tarihî yapıların eksiksiz bir listesi elimizde yok. Sözüm ona yeşil alanlar elde etmek için Mimar Sinan'ın eserlerinden Ayasofya Hamamı'nı bile yıkmaya kalkışan Cemil Paşa'nın imar adı altında yaptığı tahribat Pierre Loti'yi bile isyan ettirmiştir.

"Yangın özellikle İstanbul'un can evine saldırarak geçmişin hârika eserlerini mahvetmekten sanki zevk duyuyor. Ettikleri kötülüğü düşünemeyen yenilikçiler yangınların boş bıraktığı bu yerlerde bugün Amerikanvâri geniş, dümdüz caddeler açmayı ve aynı biçimde evler yapmayı tasarlıyorlardı. Fakat fazla olarak iki yıldan beridir Türk belediyesi, şark özelliklerini aksettiren ne var-

sa, tamamını yok etmek istediler. Burada da bizde olduğu gibi, ataların değer verdikleri şeyler hakkında saygı hisleri kalmadı. Artık ne camiler, ne mezarlıklar kutsal sayılıyor. Son zamanlarda gelir sağlayan çirkin binaları yapmak için az kalsın tarihi bir kabristan olan Rumelihisarı mezarlığına kaldıracaklardı. Burası, Boğaziçi'nin Rumeli yakasında en değerli bir güzellik incisi gibidir (...) Birtakım câhil belediye memurlarının zaten yeter genişlikte olan caddeyi daha da genişletmek bahanesiyle Şehzadebaşı'nın o güzelim sütun ve kemerlerini pervâsızca yıktıklarını, Türklüğe has güzelliklerden birini daha dümdüz ettiklerini öğrendim. Bu kadar aptalca cinayetlere nasıl göz yumuluyor? Öyle sanıyorum ki, Türkiye yöneticileri arasında çok zeki kimseler, sanat duygusuyla dolu insanlar ve büyük bir mâzinin bu şahitlerini milli şeref namına olsun korumak gerektiğini duyan sapına kadar Müslüman vardır?"

1913 yılında Türk Yurdu mecmuasında imar konusunda iki önemli makale yayımlayan Kemaleddin Bey, Avrupa'da tarihî şehir dokularını tahrip ederek düz yollar açma anlayışının çoktan terkedildiğini, buna karşılık İstanbul'da bu hastalığın son derece önemli ve değerli âbidelerinin yok olmasına sebep olduğunu söyler ve şöyle devam eder:

"Zavallı İstanbul, büyük ve eski İstanbul! Atalarımız dehâ-yı san'atlariyle vücûda gelmiş olan edvâr-ı târihiyyenin kıymetini, âsâr-ı aliyye-i medeniyyeyi yıkmak ve harap duvarlarını içinde bugün hıfzetmeğe gayret ettiğin bin türlü san'at ve ma'rifetin ehemmiyetini takdire acz gösteren ve seni hep böyle mukaddese-i târihiyye ve milliyeye ve ilmiyyenle dünyanın yegâne şehri haline getirmeğe muvaffak olan o binlerce büyük ölülerinin mezarlarını çiğneyen, kabirlerini parçalayan, türbelerini yıkan hissiz ve ruhsuz Avrupa mukallidlerine karşı titriyorsun, azametli kubbelerine, göklere kadar varan minâreleriyle Cenâb-ı Hak'dan istimdâd eyliyerek bu seni takdîr ve takdîs etmek zihniyetine mâlik olmayanlara beddua ediyorsun değil mi? Zavallı İstanbul! Ey İslâm'ın en muhteşem şehri! Dünyanın en kıymetli ve en ehemmiyetli parçası! Avusturya'nın Viyana'sına vâsıl olmağa, diğer suretle sarfolunan paralarımız yetişmediğinden seni Romanya'nın Bükreş'ine benzetmeğe çalışıyorlar. Tekmil mukaddesâtını yıkarak a'sâr-dîde ağaçlarını keserek, ölülerinin kemiklerini kırarak enkazını bir baştan öbür başa yarmak istedikleri bol ve çirkin, uzun ve kasvetengiz yolların altına gömecekler! Bu da elektrik tramvayı mühendislerinin demiryollarını ve nakillerini kolaylıkla ve ucuza ferş ve inşa edebilmeleri için!"

Dersaadet Tramvay Şirketi'yle 22 Cemaziyelevvel 1286 (18 Ağustos 1869) tarihinde imzalanan sözleşmenin hemen ardından İstanbul'un belli hatlarında atlı tramvay işletmek üzere ray döşenmeye başlamış, bu çalışmalar sırasında

da çok sayıda tarihî yapı kurban edilmiştir. Sözleşmeye göre öncelikle açılacak hatlardan biri Eminönü-Babıali-Soğukçeşme-Divanyolu-Aksaray Yusuf Paşa Çeşmesi hattı idi. Divanyolu'nun Çarşıkapı bölümünde, Kalıçeci Hasan Ağa Camii karşısındaki Kemankuş Kara Mustafa Paşa Medresesi'nin ön cephesi bu amaçla kesilmiş ve fevkanî odalar yapılmıştır. 1641'de inşa edilen ve medrese, türbe, sebîl, çeşme gibi yapılardan oluşan bu manzume, ne yazık ki, 1957 yılında yolu genişletip trafiği rahatlatma gerekçesiyle bütünüyle ortadan kaldırılmıştır. Aynı bölgedeki Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Medresesi'nin de hazine ve sebîli 1953-1954 yıllarında yapılan yol genişletme çalışmaları sırasında yan tarafa nakledilmiştir.

Her imar teşebbüsünde asıl kimliğinden biraz daha koparılan Divanyolu, 1934 yılında Şehir Rehberi hazırlanırken ikiye ayrılmış ve Atik Ali Paşa Camii ile Beyazıt arası Yeniçeriler Caddesi diye adlandırılmıştır. Bu isim sadece kayıtlarda ve tabelalarda geçerliyse de, Yeniçerilerin Divanyolu'yla ilişkisini unutmamak gerekir; cadde boyunca dizilmiş eski yapılardan birinin duvarlarına kulaklarınızı dayayıp modern hayatın gürültülerinden bir an uzaklaşabilerseniz, bir zamanlar kazan kaldırıp Etmeydanı'ndan Atmeydanı'na, yani Aksaray'dan Sultanahmet'e yürüyen öfkeli yeniçerilerin taşlara sinmiş gulgulesini duyabilirsiniz.

Türk'ün Nehri Hangisidir?

KÜLTÜR TARİHİMİZDE TUNA NEHRİ - 1 -

Yahya Kemâl ısrarla Türk'ün gönlünde dağ varsa Balkan'dır, nehir varsa Tuna'dır diyor. Acaba gerçekten öyle mi? Üstadın Türk kavramı ne şekilde oluşmuş; şair Türk deyince neyi, kimi, kimleri kastetmiştir? Yoksa koskoca Yahya Kemâl herkesi kendisi gibi mi zannetmekte, bir Balkan Türk'ü olarak Türk'ün coğrafyasının Rumeli'nden, dağını Balkan'dan, nehrini Tuna'dan mı ibaret saymaktadır? Gelin isterseniz soyunda sopunda hiç Rumelilik bulunmayan, 'suyun öte yanından' aileye gelme birkaç gelin muhacir dışında yakın çevresi hep Anadolu'dan olan birisi sıfatıyla durumu bir de biz değerlendirelim. Ama konuyu çok dağıtmamak amacıyla dağları yani Balkan'ı bir tarafa bırakıp sadece şöyle bir Tuna'ya göz atalım, bizim gönlümüzde neyi var neyi yok hele bir ağırlığını tartalım, sonra yola revan olup aheste aheste kültür coğrafyamızdaki nehirleri bir dolaşalım.

Bu yazıda söz konusu edilecek olanlar Sakarya, Kızılırmak, Fırat, Dicle gibi Anadolu nehirleri değil, tarihî Türk coğrafyasındaki nehirler olacaktır. Bildiği gibi Türklerin ana vatanı Orta Asya'dır. Dolayısıyla önce Asya bozkırlarının, Sibiryâ ovalarının nehirlerine dikkatimizi çevirmek, önce onları bir yoklamak gerekmez mi? Geldiğimiz yerin Tuna'sı varsa, yola çıktığımız memleketin neleri var, daha doğrusu neleri vardı?

Kürşat'ın narasıyla indik Tanrı Dağı'ndan

Ruhumuzu kandırdık Orhun'un kaynağından'

Orhun, gözümüzü açtığımız ilk nehir. Bugün artık eski Sovyetler Birliği'nin bile daha uzağında, taa Budist Moğolistan civarında kaldı. Orhun'dan sonra Yenisey var. Hâlâ kenarında bazı Türk boylarının yaşadığı Abakan kolunun Hakasları, Tuva'larını barındıran. Orası da Türk kültürüne epey bir uzak kaldı. Hele bakalım biraz daha yakına gelelim. Cengiz Han'dan kaçarken Orhun ile Seyhun'a, namları diğer Amuderya ile Siriderya'ya yanaşalım. İşte bakın Özbekleriyle, Tacikleriyle, Kazakları, Kırgızları, Türkmenleri, Karakalpakları gibi yakın akrabalarımızla Taşkent, Buhara, Semerkant, Fergana, Hokant gibi bizim beldelerimizle, Aksak Timur'u, Uluğ Bey'i, Hoca Ahmet Yesevi'si, Şah-ı Nakşibendi'siyle bize daha bir yakın Maveraünnehir. Hem coğrafya, hem de kültür olarak.

Madem yola çıktık koyulduk Aral Gölü'ne dayandık, hadi biraz da Hazar'a uzanalım. Ama mutlaka Oğuz göç yolunu izleyerek, güneyden Horasan tarikiyle Merv'e, Mezar-ı Şerif'e, Herat'a uğrayıp öyle Hazar sularına, ceddimiz Selçuklu diyarına inelim. Hazar sularına indik de, ister göl, ister deniz

kabul edin bizim konumuz o değil. Dağları bile bir kenarda bıraktık, denizlere niye dalalım. Bizi çeken Hazar'a kavuşan bir su. Önce gelin Slav-Ortodoks kültüründeki ismini söyleyeyim: Volga. Rusların Volga Anası. Ama bizim İdil yahut İtil'imiz.

İtil suyu akar durur...

İdil-Ural bölgesi, Altınordu devletinin hakimiyet sahasıdır. Taa Moskova'nın Kuzeydoğu tepelerinden başlayıp 3500 km'lik bir yolu izleyerek, Hazar Denizi'nde son bulan bizim eski bir coğrafyamız. Kazan'ımız, Bulgar'ımız, Samara'mızla başlayıp Astrahan'a kadar inen kültür bölgemiz. Deşt-i Kıpçak'ın bu engin coğrafyasını İdil-Ural Türkleri'ne bırakıp, şimdi hepsi rahmetli olan Zeki Velidi Togan'ın, Akdes Nimet Kurat'ın eserlerinde arayalım. Kırım'ın Bahçesaray'ının hemen önünden geçiveren Çürüksuyu, Gazi Giray Han'ın ruhuna, Mustafa Cemiloğlu'nun gayret ve himmetine emanet edelim. Oradan biz Karadeniz kıyılarına inelim. Şimdiki adı Dinyeper olan, Doğu-sundaki Don yani Ten nehriyle, batısındaki Dinyester yani Turla nehriyle beraber, Karadeniz'in kuzeyindeki Türk coğrafyasının en önemli nehri olan Özi'ye dönelim. Peçenekleri, Uzları, Kumanları, Hunları birer birer analım. Hele hele Özi Kal'asının düşmesiyle kahrından ölen merhum ve mağfur Sultan Abdülhamid Han-ı Evveli, fatiha ile yad edelim. Akkerman üzerinden atlayup, Beserabya'ya yani Bucak'a varup, Dinyester'in limanı olan Bender'e kadar uzanalım. Fener-Rum Patrikhanesi'nin hasm-ı şedidi Sultan II. Mahmut'un veziri Benderli Ali Paşa'yı şöyle bir hatırlayalım. Hele gayret biraz daha davranalım, şimdi çoğu Moldova'da kalan, Romanya'ya doğru inen Prut'a doğru gidip, Gagavuz Türklerinin Vulcanesti Ovası'nı aşip bataklıkta Prut'un meşhur zaferinin mimarı Baltacı Mehmet Paşa'yla -aman ha hiç hadiseye Katerina'yı karıştırmayıp- o zaferin tadını doya doya çıkaralım. Eee Prut'un sonu neresi? Yaş şehrinde aşağıya doğru indikten sonra gelip dayanacağınız yer neresi? İşte karşınızda Tuna.

'Erişir maksud-u menziline aheste giden' demişler, işte geldik Tuna'ya. Al gözüm seyreyle....

*Misali cennettir evvel baharı
Açılır kırmızı gülü Tuna'nın
Öter bülbülleri leyl-i nahari
Eser bad-ı saba yeli Tuna'nın*

*Hiç kimseler bilmez kandedir başı
Tazelenip akar yeğindir cuşu
Eksik değil yalısının savaşı
Leş ile doludur gölü Tunanın*

*Alman dağından beri geçmiştir
Engerüs ilinden yollar açmıştır
Analar ağlatmış, kanlar içmiştir
Söylemeye yoktur dili Tunanın*

*Turaba gark olmuş yeldedir gülü
Arzulanıp akar Karadeniz'i
Selamlamış Usturgon'la Budun'u
Belgrad'a uğrar yolu Tuna'nın*

Osmanlı Türkleri Tuna'ya güneyden çıkmışlar, Bulgaristan üzerinden bu nehr-i Aziz'e ulaşmışlardır. Halbuki onlardan çok önce kuzeyden gelen Kıpçak Türkleri, Peçenekler, Uzlar, Kumanlar Tuna'nın deltasına varmışlardı. Tuna üzerinde ilk hak iddia etmesi gerekenler varsa Türk coğrafyasından, herhalde Volga Bulgarları olmak gerekir. Kurt Hanıyla (Kubrat), Asparuh Hanıyla, Omurtag Hanıyla Bulgar Türkleri. Maalesef Slav-Ortodoks kültüründe eriyip gitti bahtsız kardeşlerimiz. Ne diyelim talih utansın. Yoksa ne güzel olacaktı, Volga'dan Tuna'ya kadar Türk coğrafyası olarak kalacaktı. Bakalım şimdi Tuna ne kadar bizim? Bunu anlamanın en basit ve aldatıcı yolu, Tuna'nın kaynağına kadar uzanıp çıktığı havuzun başındaki kitabelere bakmak.

Almanya'nın güneyinde Baden-Württemberg eyaletinde Donaueschingen kasabasında, yani Tuna'nın çıktığı kaynağın olduğu yerde Germanlar'ın, Macarlar'ın, Slavlar'ın, Bulgarlar'ın, Romenler'ın kitabeleri var. Tuna'nın ağzına mühürlerini vurmuşlar. Peki ya bizim neyimiz var? Ah, bizim esamimiz bile okunmuyor! Kim bilir Yahya Kemâl'in o sözünü diyâr-ı keferede! Biz bilir, biz okur, biz söyler ve daha da acısı biz bize söyleniriz! Almanya'da Karaormanlar'da doğup Bavyera'da Ulm şehrinde, Regensburg'da Avrupa'ya doğru dönecekmiş gibi yapan Tuna, sonra birden karar değiştirip 'kibleye tutar yüzün'. O artık kendisiyle yarışan Avrupa'daki Ren Nehri'nin güneyini Latinler'e, kuzeyini Germanlar'e bırakır. Rhone'u, Loire'i, Seine'i, Tajo'yu, Douno'yu,

Arno'yu, Tiber'i, Po'yu, Adige'yi Latin Katoliklere; Maas'ı, Wesser'i, Fulda'yı, Elbe'yi, Oder'i, Vistül'ü Protestan kuzey Germanlerine bırakır. Yalnız aman ha! Latin coğrafyasında bir nehir vardır ki, her ne kadar İspanyol pasaportlu gözükmüşse de aslı astarı Endülüs'tür. Bu Guadalkivir denilen Vadi-i Kebir'dir. Tuna, Regensburg'da yani Bavyera'da Haçlı Seferlerine mekân olmuştur. Passau'dan Linz'e yani Avusturya'ya geçip, Viyana'da ise Nemçelü'ye mekân olmuştur. Osmanlı'nın kapusuna dayanup, etrafını dolanup, Kahlenberg sırtlarında Jan Sobieski'nin taarruzuna uğrayıp, mağlup olup yüz geri edip ricat ettiği Viyana.

Ne garip tecellidir ki Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana'yı dövmek için getirttiği Osmanlı topları, dökülüp eritilerek bugün şehrin en önemli meydanında bulunan merkez kilisesi St. Stefan'ın çanları oldu. Yine talih utansın!.. Amma velakin Tuna'nın Viyana'sında suyun leb-i deryâsında bugün bir cami-i şerif var ki, gülbanklar çekilüp mehterler vurulmasa da ezan-ı Muhammedi'ler okunuyor, namazlar kılınıyor. Viyana'nın fethinde başarılı olmayanların kaç kuşak sonraki torunları, işçi olarak, öğrenci olarak geldikleri Viyana'da, Tuna kıyısında namaz kılıyor.

Viyana'dan sonra Tuna'yı izlersek Macar illerine gider ve artık Tuna'nın gerçekten bizim olduğu diyarlara gireriz. Slovakya'da kalan Cigerdelen ve onun karşısında Estergon Kal'ası subaşı durak aman. Macarların meşhur kilisesi, kalenin yanı başına kurulmuş Meryem Ana önünde bekler. Kalenin burçları birer ikişer sökülüp yıkılmış, cümle şühedanın kemikleri titrer. Velhasıl beyler Estergon kalası subaşı durak, ama içimi kemirir bir sinsi fırak. İnsan o suyun başına durup da akma Tuna akma diye bağırır. 'Ah Tuna, vah Tuna' diye inler, ama ne çare! Hadi dönelim bir geriye. Vişegrad kalesini, kaleden kaleye hâlâ şahin uçuranları görelim, Tuna'nın en güzel manzaralarından birini seyre dalalım, sonra oradan Sentendre'ye inelim. O şirin küçük, Slav azınlığın yaşadığı turistik Macar kasabasında bir piyasa edip, esas bizim nazlı Budin'e erişelim. Romalılardan beri gözde olan eski Buda'yı (Obuda), şöyle kısaca bir görüp oradaki antik kalıntıları arkeologlara bırakıp bizim nazlı Budin'e çıkalım, kaleye tırmanalım. Ama önce mutlaka kalenin son müdafii komutan Arnavut Abdi Paşa'nın kabrini bulup başında fatiha okuyalım. Sonra gerisin geriye tarihin derinliklerine inip Gül Baba'nın türbesine ilerleyip erenler demine Hû diyelim Hû. Bu kadar yola revan olup, terleyip de Budapeşte'nin Türk hamamlarında yıkanmadan olur mu? Şimdi oradan da he-

mencecik ayrılıp yola revan olmamız lâzım, çünkü,

'Çeşmelerden abdest alınmaz oldu

Camilerde namaz kılınmaz oldu

Mamur olan yerler hep viran oldu

Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i.'

Nemçelüyü geride bırakıp Macar illerinde bizim gibi Turan olan, belki de Bulgarlar gibi beraberce Volga'nın sularından içtiğimiz Macar kardeşlerimizin diyârına inelim.

'Ak Tolgâlı beylerbeyi haykırdı ilerle

Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kabilelerle'

Tabii tahmin ettiniz nereye ineceğimizi. Mohaç Ovası'nda, Tuna kıyısında muhteşem Süleyman'ın hatırasını yâd edip, Zigetvar'da Hakk'a yürüyüşüne tanık olalım. Madem Macar illeri de bize nasip olmadı, haydi geriye Akkale'ye yani Belgrad'a inelim. Balkanlar'da bizim sembol şehirlerimizden bir alup bir verdüğümüz, sonuna dek savunduğumuz Belgrad Kal'asına sığınalım. Viyana'dan gerisün gerü edüp, hezimetün sorumlusu olarak sayılan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın kellesini orada vuralım, Zigetvar'da vefat eden Kanuni Sultan Süleyman'ın cenaze namazını Belgrad kalesinde kılalım. Belgrad'da Tuna'ya bir kardeş daha alalım. Sava Nehri'ni katalım. Sava'yla beraber bizim Saraybosna'nın o güzelim Bosna suyunu, hele hele Vişegrad'da Mimar Sinan'ın o güzeller güzeli şah eseri köprüsü bulunan Drina suyunu da Sava'yla beraber alıp toplayalım Tuna'ya katalım. Sonra Tuna'yı kabartıp çağlaya çağlaya Demirkapı Boğazı'ndan aşurup Sırbistan'ı terkedüp, Bulgaristan'a, Romanya'ya uzanalım. Gerçi Tuna Bulgaristan ve Romanya'nın sınırını çizer, ama esas şehirler Bulgaristan tarafındadır. Hele Osmanlı'nın İnce Donanması'nın iskeleleri Vidin, Lom, sonra Tuna Vilayeti'nin merkezi Rusçuk. En güzel Tuna şehirlerinden, âyanlık şehri, ele avuca sığmaz Alemdar Mustafa Paşa'nın şehri Rusçuk. Sonra Mithat Paşa'nın gelip derdest ettiği, düzene sokup adam ettiği, imar ve inşa ettiği Rusçuk. Meşhur romancımız Ahmet Midhat Efendi ile beraber Tuna gazetesini çıkardığı, hâlâ bizim Levent Tabya'nın tepelerini koruduğu Rusçuk. Oradaki kulelerden aşağıya bakarsanız, Tuna ovalarından Koca Balkan Dağları'na kadar ufkunuzu genişletirseniz Plevne'yi görebilirsiniz. Oralarda şanı büyük Gazi Osman Paşa'yı yâd edip 'Tuna Nehri

akmam diyor' dizeleriyle Lofça'ya hatta belki Kızanlık'a bile inebilirsiniz. Ama daha aşağılara varıp Filibe'de Bizim Bursa'daki Ulu Camii'ye benzeyen Yıldırım Camii'ni de görelim dersiniz, o zaman Meriç'e inip bir daha geriye dönemez, Cisri Mustafa Paşa'dan Edirne'ye girersiniz. Kırcaali'de Arda boylarında kırmızı erik yeyip oradan tekrar Tunca'ya dönüp, Koca Balkanlar'ı aşmalı, İslimye'yi, Yanbolu'yu sağınıza, Eski Zagra'yı solunuza alıp tekrar Tuna'ya kavuşmak için Niğbolu'da, Zıştovi'de 'bre doğan' diye haykırıp Tutra-kan'a, Silistre'ye varmalısınız.

En güzel Tuna şehirlerinden bir tanesi Silistre'dir, bilir misiniz? Namık Kemal'in 'Vatan yahut Silistre'sini, o dillere destan müdafaasını hatırlar, Kırım savaşında savunduğumuz o güzel şehrini bilir misiniz? Bakın Romanya ile sınır dediğimiz Tuna'dan söyleyebileceğimiz tek yer var. Bugünkü adıyla Giurgiu. Yahut Osmanlı'nın söyleyişiyle Yergöğü. Günümüzde uzun bir köprü iki ülkeyi birbirine bağlıyor. Ama nedense ben o köprüden hemen Bulgaristan'a geçmek istemiyorum, Tuna boyunda gezinen 'civan Aliş'imi aramak istiyorum.

Son bir defa daha geriye dönüp çırpın havası denen bir türküyü terennüm etmek istiyorum.

'Tuna'da çırpın bezini

Kim sevmez (mori) Bulgar kızını

Öpeyim ela gözünü

Kim sevmez (mori) gümüş gerdanı'

Evet şimdi buradan artık Ulah havasıyla haydin Eflâk diyarına. Sağımıza Dobruca'yı alalım, Tuna'nın suyundan Köstence'ye, Mecidiye'ye, Mangalya'ya, Esmahan Sultan Camii'ne doğru bakışlar fırlatıp Babadağ'da konaklayalım. Doğrusu da öyle değil mi? Tarihi teamülde de öyle olmaz mıydı? Tuna boyunda sefere çıkan Osmanlı ordusu Babadağ'da konaklamaz mıydı? Orada Sarı Saltuk'u selamlamaz mıydı? Maveraünnehir'deki, Türkistan'ın Yesi şehrindeki Hoca Ahmet Yesevi'nin, Balkanlar'da Tuna boylarında müritlerinden Sarı Saltuk'a kavuşmanın ne tarihî, ne derûnî heyecanı, zevki var değil mi? Madem Horasan erenlerinden dem vurduk, meraklısına Saltukname'yi tavsiye edip haydi hemen İsakça'ya Tuna'nın biraz altına varıp, orada Gazi İsak'ın da mezarını ziyaret edelim. Sonra Mahmut Yazıcı Camii'nde iki rekat namaz kılıp, artık daha ilerlerde cami bulamayız deyip İbrail'den Kalas'a, oradan Maçin'e kadar uzanıp, Tuna coğrafyasının Prut'a kadar olan kuzey sahasında

dolaşp, o âşık nehrin İstanbul'a gelmeye kesin karar verdiği son durağı olan Tulcea'ya uğrayalım. Kuzeyden gelme Kırım Türkleriyle Anadolu'dan giren Evlâd-ı Fatihan'ın eski iskelesi Tulcea'da Tuna'nın balıklarından yiyelim.

Eski asırlarda Romalılar Tuna'nın yarısı su, yarısı balık derlermiş. Yani sizin anlayacağınız Tuna'nın balığı o kadar bolmuş. Şimdi tabii çok azaldı, Tuna'nın suyu kirlendi, balığı bitti. Romalıların sözüne karşılık bir söz de bizden istemez misiniz? Akıncılar ne derlermiş.

'Tuna akıncının abdest suyudur

Gazinin, şehidin kanyla doludur.'

Tuna akıncılarının piri, yiğitlerinin evveli ne Evrenosoğlu, ne Malkoçoğlu'dur. Tuna deyince ille de Mihaloğlu ille de Mihaloğlu. Onun kim olduğunu iyi anlamak için; Gazavatnâmesini baştan sona okumak gerekir. Sadece şimdilik şu kadarını söyleyeyim ki, Mihaloğlu Gazi Ali Bey cihad etmek niyetiyle Tuna'yı 330 defa geçmiştir. Tulcea'dan sonra Tuna deltası, kanallara bölünür, sessizleşir, sâkinleşir. Bir taraftan Romanya'da St. George'a, Sulina'ya döner, diğer taraftan Ukrayna'da Izmail şehrinden Kili'ye çıkıp Ukrayna topraklarından Karadeniz'e dökülür. Tuna Karadeniz'den aşağılara daha inmeden, aşağılardan bir tanıdık yukarıya Tuna deltasındaki o zengin faunaya gelmiştir. Kim, bilir misiniz? Bizim Boğaziçi'nin hani o yalılarının güzel hanımlarını görmek için camlarının kıyısına konup, içeriye bakan o minik, o şirin, o allı morlu kuş: yalı çapkını. Bendenizi Tuna deltasında bataklık kamışların da en çok şaşırtan, etkileyen Boğaziçi'nin o yalı çapkınları olmuştur.

'Ey gaziler yol göründü yine garip serime' deyip buradan Vardar Ovası'na mı insek, yoksa Tuna'yı biraz da başkalarına mı söyletsek.

'Gâh gönlüm gibi cûşan u hurûşandır Tuna

Gâh göğsüm gibi nâlân u giryândır Tuna'

diye inleyip coşan,

'Yarlardan atılup, taşlara urur başını

Âşık-ı divâne vü mecnun-ı uryandır Tuna'

diyerek Tuna'yı kendisine benzeten, amma hele bir yerinde

'Gaziler tâzilerinin topuğuna çıkmaya

Gerçi kâfir gözüne deryâ-yı ummândır Tuna'

şeklinde bir ifade kullanarak Tuna'yı bizden, bizim cephemizden bir nefer gibi telâkki eden ve sonunda da kâfir memleketinden yani Avrupa'dan güneye

doğru gelmesini

'Kışver-i kâfirden iymân ehline akup gelür

Kibleye tutmuş yüzünü bir müselmandır Tuna

mısraıyla ifade edip, İstanbul'a, Karadeniz yoluyla Boğaziçi'ne gelmesini, gelirken o çağlayıp sesler çıkarmasını da, kâfirin gitmemesi için Tuna'yı zincire vurmasına benzeten o şairane ifade.

'Habs-i kâfirden boşanmış gibi zincirin sürür

Şâh-ı Islâma gelür bir ehl-i iymandır Tuna.'

Şimdi... Kim kaldı hatırlayan Âşık Çelebi tezkiresini diyenlere, en başta sözünü ettiğimiz Yahya Kemâl'in Türk'ün gönlünde nehir varsa Tuna'dır tespitini haklı çıkaracak yeni bir şiir de, bir Cumhuriyet çocuğundan. Hem de batıya açılan pencere Galatasaray'dan bir cumhuriyet çocuğundan. Merhum Ahmet Uzel'in 'Tuna boylarında' başlıklı şiiri.

'Gitti bir lahza gönül yine eski diyâra

Kavuşmak ister gibi mazideki o yâra

Duydum bir an sesini tarih derinliğinden

Budin sahilindeki suyun serinliğinden

Kulağımda yükselen bir musikî ahengi

Gözlerimde Tuna'nın süzülen mavi rengi

O mübarek topraklar, o Rumeli diyârı

Ve hâlâ işitilen derinden ah ü zârı

Uzanmış her yerinde şühedâımız yatıyor

Hâlâ ülkelerde Türk'ün nabzı atıyor

Acep hâlâ kara mı Alişimin kaşları

Viran mı gönlüm gibi o dağları taşları

Acaba yeşil köşkün lambası hangi tonda

Acep hâlâ subaşı durak mı Estergon'da

Belgrad'tan Mohaç'a, Üsküp Budin'e kadar

Boydan boya uzanan nice Türk illeri var

Yükseliyor semâya hâlâ ezan sesleri

O ilahi tekbirler kesiyor nefesleri

Türk-Islam aleminin medenî hasleti bu

Şahididir Tuna'dan yıllar boyu akan su

Bu nehr-i Aziz'in hikâyesini daha derinlemesine yazmak, en hurda teferuatına kadar Tuna'yla ilgili her konuya değinmek mümkün. Hatta belki bi-

razcık da dünyanın en uzun nehri olması hasebiyle Nil'den bahsedebilirdik. Nil, Osmanlı'nın İskenderiyye'den Kahire'ye, oradan Afrika içlerine kadar İslâmiyeti yaydığı bir nehir olup, buna karşılık kültür tarihimizde çok da önemli bir yeri yoktur. Ancak Tefik Fikret'in şu beytine Nil ne kadar da uyuyor değil mi?

*'Öyle bir nehr-i muazzam gibi cuş etmişsin
Fakat eyvah! Çorak yerde akıp gitmişsin'*

Tuna kültürümüzde o kadar çok yer etmiş, o kadar çok hakkında söz söylenmiş, şiir yazılmış ki, Doğu Bloğuna sığınmak zorunda kalıp, Bulgaristan üzerinde Tuna'yla karşılaşan Nâzım Hikmet de

*'Tuna'nın suyu olaydın
Karaorman'dan geleydin
Karadeniz'e döküleydin'
 demiştir.*

İsterseniz Yahya Kemâl'in Türklerin gönlünde nehir varsa Tuna'dır sözüne biz de can-ı gönülden eyvallah diyelim, onu tasdik edelim.

Cenab Şehabettin'in 'Dicle' şiirinde Dicle'yi tarif ederken '...Tunalaştın gözümde' deyişine rağbet edelim, yine de Tuna yazısını üstad Yahya Kemâl'le bitirelim. Ancak Tuna'yla ilgili bu kadar söz söyledikten sonra, şairin memleketi olan Üsküp'ün Vardar Nehri'ne dönelim.

*'Üsküp bir Müslüman şehirdi
Binbir türbeyle müstehirdi
Vardar'sa önünde bir nehirdi
Her an tekbirlerle çağlar'*

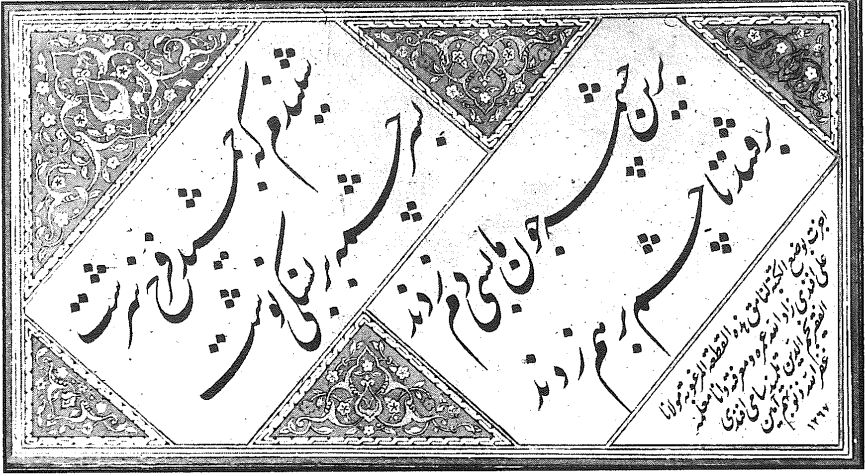
Açlık bizi Doyuruyor

Yüce Mevlâ duyuruyor:
"Oruç benim" buyuruyor,
İbret alsın açgözlüler!
"Açlık bizi doyuruyor."

Ramazan boyunca zikir
Eşitlenir zengin-fakir
Yarabbi binlerce şükür:
"Açlık bizi doyuruyor."

Sabredeni kayırıyor
İhtirastan sıyrıyor.
Ne hikmettir ey Allah'ım!
"Açlık bizi doyuruyor."

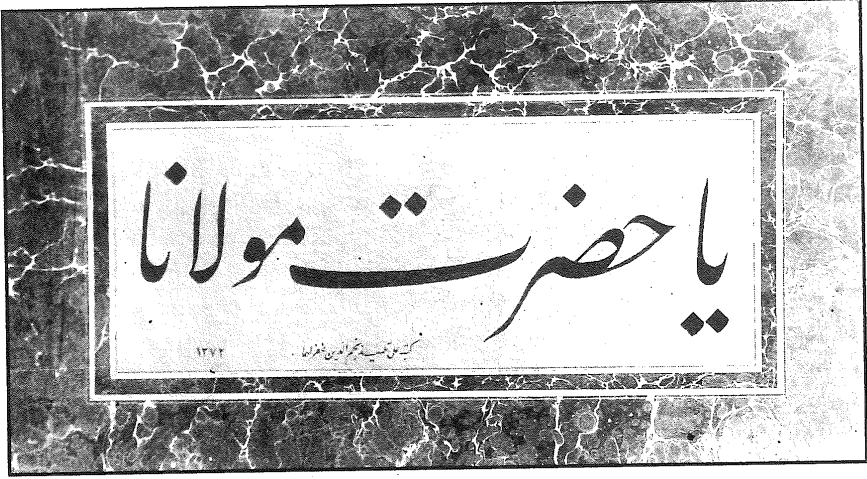
Ali Alparslan Hoca ile Hasbihal

Ali Alparslan Hoca'nın 1367'de (M. 1947) Necmettin Okyay'dan aldığı ta'lik icâzet-nâmesi.

Zihnindeki takvim yaprakları çevriliyor ve tam dört sene tadına doymadığım bir öğrencilik hayatı sürdürdüğüm Türkoloji yıllarıma dönüyorum. Döşemelerini yıllarca aşındırdığımız, kıyısına köşesine ses ve soluklarımızın sindiğini hissettiğimiz koridor ve dershânelerde artık o eski havayı bulabilmek maalesef imkânsız gibi... Geçen zaman, hemen her müessesede icrâ ettiği menfi tesirini bu ilim yuvasına da uzatmış. Yirmi beş sene önce Kaplan Hoca ile hikâye tahlilleri yaptığımız şu anfi, Çavuşoğlu Hoca'nın usta okuyuşundan Divan şiiri örnekleri dinlediğimiz sınıf, Muharrem Ergin Hoca'nın masal söyler gibi tatlı ve rahat anlatımıyla Kutadgu Bilig'i öğrettiği dershâne artık mahzun duruyor. İşte bu hissiyatla uzun zamandır isteyip de gerçekleştiremediğim bir işe el atıyor ve eskinin kıymetli hocalarının bilgi birikiminden faydalanmaya karar veriyorum.

Fakülte yıllarımızda bize Fahir İz'in kitabından eski edebiyat metinlerini öğreten Profesör Dr. Ali Alparslan Hoca her zamanki kibar ve mütevâzi hâliyle randevu talebimi memnûniyetle kabul ediyor. Hattırlyorum da kendisi derslerimize girdiği günlerde de öyle sessiz ve geride kalmayı tercih eden bir insandı ki onun tâlik üstâdı bir hattat olduğunu neden sonra öğrenmiştim. Yüz kişilik sınıfımızla koca anfide ders yaptığımız bir gün, yazmaya çabaladığım bir Osmanlıca metinden birkaç satırı, çekinerek kendisine gösterdiğimde, hiç de lâıyk olmadığım takdir dolu bir ses tonuyla "İşte güzel yazı yazan bir arkadaşınız" diyerek teşvik ettiğini hiç unutmam. Unutmadığım bir şey de Ho-

Ali Alparslan Hoca'nın celif ta'lik "Yâ Hazreti Mevlânâ" levhası

ca'nın bir kere bile sesini yükseltmediği derslerinde, sessizce girdiği aniden dersini vererek gene sessizce çıkmasıydı. O zamanlar fakültede imtihan sistemi bugünkünden tamâmen farklıydı. İkinci sınıftan üçüncü sınıfa imtihansız geçerken, üçüncü sınıfta bütün kürsülerden mülakat şeklinde sınava tâbi tutuluyorduk. Eski Türk Edebiyatı kürsüsünde, imtihanına gireceğimiz üç hocamız vardı. Abdülkadir Karahan, Ali Alparslan ve Mehmet Çavuşoğlu... Karahan Hoca rahatsızlandığı için o gün gelememişti. Kendisi, nev'-i şahsına münhasır tavırları ile bilinen zorlu bir hoca olduğundan bu durumun öğrenciler arasında olumlu karşılanması normaldi. Hele ben, evli ve çocuklu bir talebe olduğum için her türlü kolaylığa Allah'ın bir lûtfu olarak bakıyordum. İşte rahatlamış bir hâlet-i rûhiye içinde Ali Alparslan Hoca'nın odasına girerken, tereyağından kıl çeker gibi imtihanı vereceğimden emindim. Fakat kazın ayağı hiç de öyle değildi. Hoca bana, Avnî Divânı'ndan bir gazel okutarak açıklamamı istedi. Okudum, açıklamaları da kendime göre yaparak gerekli bilgileri verdim. Fakat hayır, iş bu kadarla kalmıyor, hocam bana bir türlü nüfuz edemediğim ayrıntıları ısrarla soruyordu. Tıkandım kalmıştım. Vereceğim cevaplar tükenmişti. Bunun üzerine kendisi, mısralarda benim göremediğim incelikleri, ağızdan çıkan "ah" sesinin benzediği harfe kadar, dersteymişcesine sabırla anlattıktan sonra, gülerek "Haydi bakalım çıkabilirsin" dedi. Kendimi dışarı attığımda "Herhalde kaldım" diyordum fakat yanılmışım. Hiç takıntısız bütün derslerden geçmiş ama Ali Alparslan Hoca'nın o halim selim ve müsâmahalı

görünüşünün arkasında son derece titiz bir edebiyatçı olduğunu da anlamıştım. Demek ki sükûnetle de öğrenciler pekâla terletilebiliyordu.

İşte Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Sanatlar bölümünün, Fındıklı'daki binasına giden dik merdivenleri tırmanırken zihnimde bu hâtıralar vardı. Nefes nefese son basamağı da çıkıp kapıdan içeri girdiğimde karşılaştığım köhnelik ve bakımsızlık bende hemen, geleneksel sanatların bir köşeye itildiği intibâını uyandırdı. İki merdiven daha çıkıp, Hoca'nın hat anasanat dalındaki odasına kapıyı tıklatarak girdiğimde bu fikrim daha da kuvvetlendi. Küçük sayılabilecek bu odada dört öğretim görevlisi birden vazife yapıyordu. Her zamanki kibarlığıyla beni karşılayan hocamın yanına bir tabure çekerek oturduğumda ise karşımdaki manzaranın, binanın dö-küklüğünü bir nebze olsun gölgelediğini hissettim. Topkapı Sarayı ve Marmara Denizi ayaklar altındaydı.

Yaklaşık yirmi beş senedir görmediğim Ali Alparslan Hoca'ya soracağım çok şey vardı. Fakat zaman ve şartlar kısıtlıydı. Öğrencileri, odaya sık sık girerek yaptıkları çalışmalarını kendisine göstermek durumunda idiler. Ayrıca binanın perde tâmirleri de o güne tesâdüf etmiş bulunuyordu. Zaman zaman kulağımızı tırmalayan matkap sesleri arasında sohbetimize başladık. Söz Kubbealtı'nın yirmi küsur yıldır hazırlamakta olduğu misalli lûgat çalışmasından başlayarak bu sâhadaki boşluğa geldi. Bir hocamın, çalışmalarda en çok istifâde edilen müracaat kitabının Redhouse sözlüğü olduğunu söylediğimde kendisi hemen elini uzatarak masasında duran Redhouse lûgatini gösterdi. Bu noktadan hareketle yabancıların dil ve ilim konusundaki ciddiyetinden ve bizim kendi elimizle güzelim lisanımıza indirdiğimiz darbelerden bahsettik. Fakat zaman kısıtlı sorulacak ve söylenecekler çoktu. Bu yüzden işi mecburen biraz mekanikleştirerek yanımda getirdiğim teybi istemeyerek de olsa araya koydum ve ilk sorumu yönelttim:

-Hocam önce kendi dilinizden kısa bir hayat hikâyenizi almak isterim.

-1925 senesinde Çorlu'da doğdum. İlkokulun üç sınıfını orada okuduktan sonra İstanbul'a geldik. Bundan sonraki okul yıllarım hep İstanbul'da geçti. Haydarpaşa Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kaydoldum. 1949 yılında fakülteyi bitirdim. O zamanlar, İran'dan Edebiyat Fakültesi'ne bir takım öğrenciler gelmişti. Buna karşılık İran da bizden Tahran Üniversitesi vâsitasiyla iki öğrenci istediğini bildirdi, burslu olarak beni seçtiler. O zaman bizde aynı zamanda Arapça ve Farsça da okunmaktaydı. Bunlardan birini seçmek mecburiyeti var-

di. Ben Farsça'yı seçtim aynı zamanda Arapça'yı da almıştım. Uzun yazışmalardan sonra Tahran'a gittim. Orada Fars Dili ve Edebiyatı yüksek lisans sınıfına kaydoldum. Hayrettir o zaman bizde yüksek lisans yoktu ama İran'da vardı. Bizi yabancıların bulunduğu bir yere verdiler. Her birinden ikişer kişi olmak üzere İngiliz, Alman, Çekoslovak, Hintli ve Afgan vardı. Fakülteyi yeni bitirmiş ve asistan olmuş Meliha Anbarcıoğlu adındaki hanım arkadaşımız da Ankara'dan yollanmıştı. Orada üç buçuk sene kaldıktan sonra yüksek lisans tezimi verdim. Mevzû, "İran milli bayramlarının Fars Edebiyatındaki akisleri" idi. Oradan dönüştü fakültede bir kadro yoktu. Bunun üzerine Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğüne memur olarak girdim. Orada bir sene kaldıktan sonra gene kadro olmamakta devam ettiği için Ankara'da Hâriciye Bakanlığı Protokol Dairesinde iki yıldan fazla memur olarak çalıştım. Bu arada bir hayli memleket dolaştım. Beni diplomatik kuryeye seçtiler. Yurt dışında Paris, Madrid, Kanada, Amerika'yı gezdim. On yedi on sekiz defa gidip geldiğimi söylesem herhalde mübâlağa sayılmaz... Sonra buradan Ankara İlâhiyat Fakültesi'ne geçerek, Farsça ve İslâm Târîhi asistanı oldum. Ondan sonra Ankara'da Fâhir Bey'le tanıştık. O beni buraya dâvet etti. Böylece 1960 da İstanbul Türkoloji'ye dönerek, Fâhir İz'in asistanı oldum. 1963 de doktorayı verdikten sonra vaktiyle Fâhir Bey'in de bulunduğu Londra Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne hocamın tavsiyesiyle giderek üç yıl kaldım. Memlekete döndükten kısa bir zaman sonra Chicago Üniversitesi'nden bir dâvet geldi. Orada da bir sene kaldım. Memlekete döndüğümde Fâhir Bey'le birlikte kürsüde çalışmalarımızı sürdürdük. Bu arada fakültede okurken yazıya merak sarmıştım. Güzel Sanatlar Akademisi'nde ta'lik hocası Necmettin Okyay'dan ta'lik dersleri aldım. Bana icâzetnâme verdi ve bu yolda devam ettik.

-Hocam sizde edebiyata karşı merak ne zaman uyandı? Yönünüzü ne zaman tâyin ettiniz?

-Yönümü lisedeyken tâyin etmiştim. Bilhassa edebiyat târihi ve kompozisyon dersleri çok hoşuma gidiyordu.

-Demek bu seçim tesâdüfî değil şuurlu oldu. Pekiyi sizin ilim hayatınıza yön veren sîmaları sorsam kimlerin adını verirsiniz?

-Hocalarımdan İsmail Hikmet Ertaylan, Ali Nihat Tarlan, Ahmet Câferoğlu, Reşit Rahmeti Arat... Bunlar hakikaten yeri kolay kolay doldurulacak insanlar değildir. Bir de şunu söylemeden geçemeyeceğim. Mâlum o zaman Almanya'dan bize bir takım yabancı hocalar gelmişti. Vaktiyle bizim bölümde dört adet kürsü vardı. Eski Türk dili, yeni edebiyat, divan edebiyâtı ve yaban-

cı dil... Ben liseden Fransızca bilerek geldiğim için Fransız dili bölümüne girdim. Üç sene de orada okudum. O zamanlar yabancı dil, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde mecbûriydi. Bir de Alman hocamız vardı Averbach adında.. Averbach, aynı zamanda Fransızca bölümünün başkanıydı. Metodun ne olduğunu ben ondan öğrendim. Metot şu: Fuzûlî'den mi bahsedeceksiniz? Önce o devrin siyâsî hayâtı, sonra sosyal hayâtı, sonra Fuzûlî'nin çevresi, daha sonra da Fuzûlî... Kısacası ben metodun ne demek olduğunu bir yabancidan öğrendim. Bunu unutamam.

-Rahmetli Kaplan Hoca da "Üniversite metod verir" derdi.

-Ben talebeyken rahmetli Kaplan askerdi ve derslerimize birkaç defa asker elbisesiyle girdiğini hatırlıyorum. Faruk Akün'le aynı sınıftaydık ve Genç Kalemler'in temsilcisi Ali Cânîp Bey de hocalarımız arasındaydı. Kendisi bize on sekizinci asır edebiyâtını okutmuştu. Rıfkı Melûl Meriç'ten ise Osmanlıca öğrenmiştik.

-Geleneksel sanatlar maalesef senelerdir üvey evlât muamelesi gördü .Bu kadar baltalamaya rağmen de ölmedi ve gençler arasında da cemiyette de rağbet görmeye devam ediyor. Bu durumu nasıl değerlendiriyor ve gençleri nasıl buluyorsunuz? Gerek talepleri gerek kabiliyetleri konusunda...

-Bu sanatların üvey evlât muamelesi gördüğü konusunda haklısınız. Demek ki senelerdir süren bu siyâset işe yaramadı. Gerçi akademide bâzı geleneksel dallar mevcuttu. Fakat bunlara isteyen girer istemeyen girmezdi. Gene de iki şeye dikkat çekmek istiyorum. Dejenere edilmek istenen Türk musiki-sini konservatuar bir sisteme bağladı. Bir de geleneksel sanatlarda aynı iş yapıldı. Hat da bunlar arasındadır.

ÜÇ SENEDE HATTAT OLUNMAZ.

-Sizce yeni yetişenler nasıl?

-Bence gayet iyidir. Bilhassa hat, sabır ve zaman istiyor. Önce biraz zorlanıyorlar. Bu işe kendini tamamen veren ise arada bir çıkıyor. Zira üç senede hattat olunmaz. Bir de şu dikkatimi çekiyor. Geleneksel sanatlarda dışarıda öğrenenler daha kuvvetli yetişiyor. Meselâ burası kurulduktan sonra 1914 de Bâb-ı Âlî'deki Hattat Mektebi (Mederesetü'l-Hattâtin) hocaları doğruca akademiye geldiler. İcâzetnâmemi aldığım sırada birkaç hattat tanıyordum. Hattat Halim Efendi divânî ve celî divânî hocamdır, Bâb-ı Âlî'den Hâmid Bey, Tuğra-keş İsmail Hakkı Bey gibi... Necmeddin Efendi ise ta'lik hocamdır. Bu sırada bâzı gençler baktım ki Hamid Bey ve Hâmid Bey'in talebelerinden ders gör-

meye devam etmişler ve onlardan icâzetname de almışlar. Bunun farkına ne zaman vardım biliyor musunuz? 1980 yıllarında İslam Konferansı Teşkilatı'nın bir kolu olarak tarih, kültür ve sanat enstitüsü kuruldu. (IRCICA) Bu kuruluşa kırk beş Müslüman devleti iştirak etmektedir. IRCICA, dört senede bir yazı müsâbakası açmaya başladı. Bu sene beşincisi gerçekleştirildi. Yapılan müsâbakalar sayesinde biz Türkiye'de gençlerin yazıyı ne ölçüde öğrendiklerinin farkına vardık. Bunlardan meselâ iki tanesi Mehmet Özçay ve kardeşi Osman sülüs ve nesihde çok ustalar. Davut adında biri vardır ki bilhassa celi sülüsde Hasan Çelebi'den ders almıştır. Hatırladığım bir iki kişi daha var. Birisi Hüseyin Gündüz, bir de Hüseyin Kutlu ve Konyalı Hüseyin Öksüz. Hüseyin Kutlu, Koca Mustafa Paşa'da Hekimoğlu Ali Paşa Câmii'nin imamıdır. Aynı zamanda Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü mezunudur. Bir de Fuat Başar var ki o da yeni kabiliyetlerdendir. İşte bunlar birinci oldular. Ben jürideydim ve o zaman mektep açılalı bir iki sene olmuştu. Yâni bu şahıslar dışarıda ders görmüşler. Müsâbakanın sonunda açtık baktık defterleri hepsi Türk asıllı.... Uğur Derman, Hasan Çelebi, Emin Barın ve ben jürideyiz. Arabistan, Suriye, Irak, Cezayir, Malezya, Hindistan, İran, Pakistan'dan da jüride hattatlar var. Kısaca söyleyelim, birinciler Türkler arasından çıktı ve o zaman öğrendik ki bu sanat Türkiye'de ölmemiş. İki devrede de bunlar birincilik ve ikincilik alınca şöyle bir karar verildi. Dendi ki artık bunlar girmesin çünkü her girişte bunlar kazanacak. Ama eğer değişik bir yazı türünde girmek istiyorlarsa o zaman başka... İftihar edilecek mesele şu ki bütün bu saydığımız Arap ülkeleri de hep bizim üslubumuzu benimsemiş bulunuyorlar. Bugün yaygın olan Türk üslubudur. Tabii aldığımız bu tedbirden sonra Arap ülkeleri de birincilik almaya başladılar. Ama ikincilik gene bizde kaldı. Sebebi şu, aynı üslup devam ediyor. Fark nedir diyeceksiniz. İşte o bir ruh. Bizim üslubumuzda öyle bir tatlılık, yumuşaklık var ki... Onların tarzında ise bu yumuşaklık yok bir hasinlik ve sertlik var.

-Hocam, şimdiye kadar icâzet verdiğiniz isimleri öğrenebilir miyim?

-Ali Toy (1988), Mehmet Zekeriya (1996), Tahsin Kunt (1996), Ali Rıza Özcan (1998), Ömer Durma (1998), Ali Benayaş (1998), Cengiz Malbeleş (1999), Sabri Mandıracı (1999), Kâzım Hacımeyle (2000). Şimdilik verebileceğim isimler bunlar, inşaallah yenileri de eklenir.

HAT SANATININ MERKEZİ TÜRKİYEDİR

-Peki hat sanatının yurtdışındaki akisleri nelerdir?

-Yabancılar ilim ve irfana, sanata büyük değer veriyorlar. Meselâ geçen sene beni Cambridge'den çağırmışlardı. On gün kadar kalarak bir konferans verdim ve tatbikî olarak yazı nedir gösterdim. Onlar da benim götürdüğüm kalem takımlarıyla denemeler yaptılar. Bu şunu gösteriyor ki konuyu merak ediyorlar. Bugün bu yazının merkezinin Türkiye olduğu artık âşikârdır. Bunu doğu da batı da kabul ediyor. Meselâ yukarıda adını zikrettiklerimizden, Ömer adında bir Sudanlı vardı. Kendi memleketinde Güzel Sanatlar Fakültesi'nde hoca olmasına rağmen, iki sene evvel bizde hem yüksek lisans hem de doktora yaptı. Saraybosna'dan gelenler oldu. Meselâ benden icâzeti olan Ali Benayaş, Fas'da kralın sarayında yazı hocası olan bir hattat... Celi divânî öğrenmek istiyor. Şimdi onunla mektuplaşıyoruz... Tunus'da başka biri var ta'lik öğreniyor. Bütün bunlar bu işin merkezinin İstanbul olduğunu gösteriyor. Şöyle söylersem mesele daha iyi anlaşılır. Sudan'ın dibinde Mısır var yani Kahire... Bunlar oraya gidebilirdi. Kahire'de de güzel yazarlar var ama gelip doktora burada yaptılar. Bütün bunlar gösteriyor ki bu işin merkezi Türkiyedir. Vaktiyle Cezayir'e giden bir Amerikalı -ki biraz önce adını zikrettik- orada Müslüman olarak Mehmet Zekeriya adını almış. Yazıya merak sarıp çalışmaya başlamış. Demişler ki bu işin merkezi İstanbul'dur. Buraya geliyor Hasan Çelebi'den sülüs ve nesihden icâzet alıyor. Aynı zamanda bana da müracaat etti benden de ta'lik öğrendi.

-Hocam eskiden bu sanatlarla uğraşanların para ile ünsiyeti nasıldı ?

-Talebeden para almazlardı. Yaptıkları eserlerin karşılığını para olarak alıyor fakat talebeye bilâ bedel ders veriyorlardı.

-Acaba Arap alfabesinin kaligrafiye müsâit olması Osmanlı'da hat sanatının gelişmesinde bir faktördür diyebilir miyiz?

-Evet bizim hat sanatımızın gelişmesinde Arap harflerinin yapısının rolü çok. Çünkü bir harf bakıyorsunuz bâzen üç şekilde yazılabiliyor. Bâzıları uzamaya bâzıları ufak değişikliklere müsâit. Onun için de bunların kâğıt üzerine dökülmüş hâli hayli itibar görüyor. Lâtin alfabesinde böyle bir şeye imkân yok.

-Türkler en çok hangi yazı tipinde başarılı oldular?

-Türkler bütün yazı tiplerinde zirvededir. Meselâ örnek vereyim. Benim öncelikle öğrendiğim yazı ta'lik her ne kadar İran'da geliştirdilerse de Azerbaycan'da gelişmiştir. Azerbaycan'daki Türk topluluğunun bu yazının gelişmesinde rolü büyük olmuştur. Ta'lik yazıda kat'i ölçüler vardır. Ama sülüsde bâzı harflerde böyle bir kaide yoktur. Bir harfi istediğiniz kadar uzatabilirsiniz. Onda çirkin durmuyor ama ta'lik yazıda hemen sırtıyor. Her yazının ken-

dine mahsus bir yapısı ve karakteri vardır.

-Bu yazı tipleri nerede ve nasıl ortaya çıktı?

-Bu yazı önce onuncu yüzyılda Abbâsiler devrinde gelişmeye başladı. Önce İbni Bevvab ondan sonra İbni Mukle biraz daha güzelleştirdiler. En sonunda on üçüncü yüzyılda son Abbâsi halifesi Mustâsım'ın bir saray hattatı olan Yakut'un elinde aşağı yukarı zirveye ulaşır gibi oldu. Abbâsilerin yıkılmasından sonra iki kola ayrıldı. Bir koldan İran'a gitti, bir koldan Anadolu'ya geldi. Bu zât 1298 yılında vefat etti ki Osmanlıların kuruluş yılına denk gelir. İran'a giden yazı Yâkut'un yolunda yürüdü ve fazla gelişme gösteremedi. Yâni aynı kaideler içinde kaldı. Safeviler devrinde yâni on yedinci yüzyıldan itibaren ta'lik havasına bürünmeye başladı. Ayrı bir stil belirdi. Fakat sülüs ve celi sülüs İran'da gelişmedi. Afganistan ve Pâkistan da İran'ın tesirinde kaldı. Böylece Anadolu'ya ulaşan yazı burada devamlı ekollerin çıkmasıyla zirveye oturdu. Mesela Fâtih devrinde önce bizimkiler de Yakut'un tesirinde kaldılar. Fakat on beşinci asrın sonlarında daha doğrusu Fâtih devrinde ortaya Şeyh Hamdullah adında biri çıkıyor ve Yâkut'un sülüs ve nesih yazılarını daha da güzel bir şekilde sokarak buna tam bir Türk atmosferi veriyor. Bu birinci mektep. O sırada, aşağı yukarı çağdaşı olan Ahmet Karahisâri adında biri Yâkut'un ekolünü devam ettiriyor. Ama bu ekolde biraz sertlik var. Karahisâri onun aynen devamı oluyor ve yüz seneden fazla sürmüyor. Yâni Türk zevkini okşamadığı için kaybolup gidiyor. On yedinci yüzyılda Hâfız Osman diye biri geliyor. O da Şeyh Hamdullah'ın yazıda bıraktığı güzellik unsurlarını daha da ilerletiyor, sülüs ve nesihde... Bugün sülüs ve nesihde Hafız Osman mektebi mevcuttur. Biri Şeyh Hamdullah Mektebi, biri Ahmet Karahisari mektebi, biri de Hâfız Osman mektebidir. Bugün Türkiye'de, Hâfız Osman mektebi, üslubu devam ediyor. Biz onu tâkib ediyoruz. Etti üç mektep. Fakat bir de bu yazıların celi dediğimiz bir kısmı var. Câmilerde gördüğümüz büyük yazılar. Bunlar, on dokuzuncu yüzyıla kadar merhaleler geçirmesine rağmen güzel yazılamamıştı. Fakat on dokuzuncu yüzyılda Râkım adında biri o zamana kadar bocalayan celi sülüs yazısını bir kaide içine alarak en güzel şekilde yazıyor. Demek bu dördüncü oluyor ki bizim yolumuzdur. Bir de Râkım'ın çağdaşı olan Mahmut Celâlettin ekolü vardır ki beşinci mekteptir. Ta'lik yazıya gelince... Onda gene on dokuzuncu yüzyıla kadar İran tesiri devam ediyor. Sonra on dokuzuncu yüzyılda Yesârizâde Mustafa İzzet adında bir hattat İran ekolünden ayrılarak bir Türk ekolü kuruyor. Bugün de Türk hattatları ta'lik yazıda Yesârizâde'nin yolunda gidiyorlar.../

-Biraz da hocamız Necmettin Okyay'dan bahsetsek.

-Necmettin Efendi yirminci yüzyılın en büyük ta'lik üstadıdır. Her ne kadar diğer yazıları da biliyorsa da kendini daha çok ta'likde göstermiştir. Ben kendisine ilk gittiğimde hangi yazıyı öğrenmek istediğimi sorduğunda ne diyeceğimi şaşırmıştım çünkü o zamanlar fazla bir şey bilmiyordum. O da bana "Sülüs yazan çok, ta'lik yazan az onu öğren" dedi. Kendisi aynı zamanda büyük bir ebru ustasıydı, okçuydu ve çok güzel gül yetiştirirdi. Büyük bir bahçesi vardı. Her pazar günü gittiğimizde bahçeden gül toplar hepimize bir demet verirdi. Kara gül bile yetiştirmişti. Müsâbakalara girmiş derece almıştı. Komple sanatkârdı. Çiçekli ebruyu o bulmuştu. Çok güzel mürekkep yapardı. Şimdi öyle mürekkep yapamıyorlar. Çünkü bunlar sabır işi... Hat sanatındaki diğer bir üstünlüğü de altında imzâsı olmayan herhangi bir yazının kime ve hangi asra âit olduğunu, eğer târihi yoksa üç dört sene farkla târihini bilmesiydi. Bu herkese nasib olacak bir şey değildir. Koleksiyon sahiplerinden birçok kimse ve ben şahit olmuşumdur. Gelirler, imzasız, târihsiz bir yazıyı gösterirler sonra da arkasına târihini ve hattatını yazarlardı. Filân kişinin, filân tarihte yazılmıştır diye... Bir de rahmetli Nuri Arlasez vardı. O, aynı zamanda çok şakacıydı. Necmettin Efendi'ye gelir âdetâ imtihan eder gibi hem imzayı, hem târihi elleriyle kapardı. Necmettin Efendi de zaten böyle bir şey bekliyor, çoktan buna hazır. "Hadi bakalım hoca bunu da bil bakalım" diye sorardı. Gülüşürlerdi. Bir açarlar hocanın verdiği cevapla imzâ aynı... Târih ise ya bir ya da iki sene fark ederdi.

HAT TÂRİHİ KONUSUNDAKİ BİLGİLER ALİ ALPARSLAN VE UĞUR DERMAN'DADIR

-Sanki bu sanatla yekvücut olmuş gibi değil mi?

-Evet. Hani yeni bir tâbir var, "özdeşleşmek" aynen onun gibi... O, yâni hocam Necmettin Okyay hat sanatını sâdece amelî olarak değil târih ve muhtevâ olarak da bilen insandı. Bu söylediğim bilgiler bize ondan geçmiştir. Bana demişti ki "Sadece yazı yazmakla bu iş olmaz, her hafta geldiğinde meşkten sonra ben sana bir şeyler söyleyeyim bunlar ilerde işe yarar. "En sonunda hakikaten işe yaradı. Yoksa bu bilgileri imkân yok, hiçbir yerden bulamazdık. Mese-lâ Halim Efendi ile de divânî ve celî divânî çalıştım ama ben Londra'dayken vefat etti, çalışmamız yarım kaldığı gibi bu tip bilgileri alma imkânım da olmadı. Necmettin Hoca ile ta'lik çalışmakla kalmayıp çok not tuttum ve o notları da sonradan kullandım. Aynı zamanda Uğur Derman Bey de hocadan çok istifade etmiştir. Bakın şunu da sırası gelmişken söylemeliyim. Bilirsiniz benim kat'iyen

kendimi methetme tarafım yoktur. Bugün hat târihi hakkında en mühim bilgiler Uğur Derman ve Ali Alparslan'dadır. Çünkü notları biz tuttuk.

-Demek o tuttuğunuz notlardan bir hat târihi ortaya çıktı.

-Evet tamamen öyle. Biliyorsunuz Osmanlı devrinde bir reis'ül hattâtınlik makamı vardı. Necmettin Efendi devrinin reis'ül hattâtiniymiş. Her hangi bir kimse yazı yazmaya veya hediye olarak vermeye kalktığı zaman mutlaka fikrini alırlarmış. En tanınmış hattatlardan Halim Efendi Necmettin Efendi'ye, yazdığı bir celi sülüs yazıyı göstererek, kendisinin fevkalâde beğendiğinden iftiharla bahsettiğine şahit olmuşumdur. Son devir hattatlarından en çok beğendikleri ise Hâmit Bey, Halim Efendi, Tuğrakeş İsmail Hakkı ve Mâcîc Ayrâl'di.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NİN ÖNÜNDEKİ KİTÂBEYE ÇEKİLEN MERMER PERDE

-Hocam sizin bu yolda yaşadığınız zorluklar oldu mu?

-Benim yazı yazmaya başladığım 1944 - 45 lerde hatla uğraşan da ebru yapan da pek yoktu. Hoca ebru yapar bana öğtirdi. Ben yardım ederdim. O yapar ben kurusun diye çıtalara asardım... Ebruyu bilen bir Necmettin Hoca'nın oğlu Sâcîc, diğeri de yeğeni Mustafa Düzgünman idi. Bir de tabii Neyzen Ni-yazi Sayın... Bu dört kişi ebruyu bilirdi. Hattâ sorardım: "Niye yapıyorsunuz? Bunun artık kullanılacak yeri yok." Hoca da , "Tek tük cilt yapanlar var, iç kapağına yapıştırmak için belki onların biraz işine yarar, bu sanat ölmesin diye çalışıyoruz " demişti. Mustafa Düzgünman da öyle... Üsküdar'daki dükkânında isteyenlerden parası olanlara üç kuruşa, olmayanlara bedâva ebruları dağıtırdı... Ben de her uğrayışımda deste deste ebruların yanında otururdum bana "Al Aliciğim ben ne yapacağım" der işine bakardı. İşte böyle böyle bu sanat ölmedi ve disipline alındı. Benden on sene kadar sonra Uğur Derman geldi Hoca'ya... Ondan sonra da Bekir Pekten devam etti, ta'lik ve sülüs yazdı. Hâmit Bey de piyasada isteyenlere yazardı ama pahalı yazardı çünkü karşısındaki talebe değildi. Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey artık yazıyı bırakmıştı. Mâcîc Bey vardı ki düşünün artık Bağdat Güzel Sanatlar Okulu'na hattat olarak çağırılıyor. İşe bakın, latin alfabesinin hâkim olduğu yerden Arap alfabesinin okunduğu ve hat sanatının doğduğu yere Türkiye'den hoca gidiyor ve üç seneden fazla orada kalıyor. Türkler için iftihar edilecek bir şey...

Asıl bu yoldaki zorluklardan bahsedecektik fakat konuyu dağıttık. Hat konusunda Hocam Necmettin Efendi'den dinlediğim hâdiseler vardır. Meselâ harf inkılâbından sonra bir devre, târihi eserlerin üzerindeki bütün tuğraların silinmesi istenmiş. Bâzıları bu emri yanlış anlayarak işi daha da ileri götürmüş

ve tuğraları silmekle kalmayıp yazılara da zarar vermişler. Bir de bâzı kitabelerin önüne mermer taşlar çekilerek önleri kapatılmış. Meselâ İstanbul Üniversitesi merkez binasındaki kitâbe bunlardan biridir. Neyse ki bu uygulama eserlere zarar vermemişti ama tabii hocamı çok üzüyordu. Bir gün baktık ki Üniversite'nin kitâbesinin önündeki mermer perde kalkmış. Hocam son derece sevindi ve benden o zaman rektör olan Sıddık Sâmî Onar'a giderek teşekkür etmemi söyledi. Ben de hemen bu dileğini yerine getirerek rektöre çıktım ve hocamın teşekkür ve selâmlarını ilettim. Kendisi beni son derece müsbet karşılamış ve bu uygulamadan vazgeçilerek doğru yola gelinmesinden memnun olduğunu ifâde etmişti.

-Dilerseniz gene hat tarihine dönelim. Türk hat sanatının zirveye eriştiği yüzyıl hangisidir?

-On yedinci yüzyılda sülüs ve nesih, on dokuzuncu yüzyılda celi sülüs. Ta'likde de on dokuzuncu yüzyıla kadar İran yolunu takip ediyoruz. On dokuzuncu yüzyılın başından itibaren Türkiye'de ta'likde yeni bir ekol ortaya çıkıyor. Kısa tarihçe bu... Ama divânî, celi divânî onlar zaten Fâtih devrinde başlamış. Tabii bütün bu yazılarda da İslâm dünyası gene bizim üslûbümüzü alıyor divânî, celi divânî, rık'ayı da bizden almakla berâber biraz değişik üslûpta yazıyorlardı.

-Türkiye dışındaki büyük üniversitelerde hat sanatı öğretiliyor mu acaba?

-Sorbonne'da varmış. Mısır'da üniversitede değil dışarıda bir müessesede öğretiliyormuş. Arabistan'ı bilmiyoruz. İran'da yirmi sene evvel bir Güzel Sanatlar Mektebi kuruldu, yazı ve tezhip öğretiliyordu. Tabii bir de Bağdat var. Başka yerleri bilmiyorum. İran'dakinin adı da Encümen-i Hoşnüvisan idi. Yâni hattatlar okulu...

-Hocam siz çok bereketli bir devrede yetişmiş, çok kıymetli hocalarda okumuşsunuz.

-Biz sonunu yakaladık biliyor musun? Gerçekten de çok kuvvetli adamlardı.

-Haklısınız gerek hat sanatında gerek Türkoloji câmiasında çok kuvvetli hocalardan yetişmişsiniz, mühim simâlarla tanışmışsınız. Onlara dâir bazı anekdotlar aktarabilir misiniz?

-Tabii ben Necmettin Efendi'yi çok gençken tanıdığım için onunla pek şaka filan yapamazdım. Hoca'nın evi âdetâ bir küçük akademi gibiydi. Abdülbaki Gölpinarlı tasavvuf sâhasında çok kuvvetliydi. Bilmiyorum nasıl tanışmışlar, Necmettin Efendi'nin yaz kış müdâvimlerinden biriydi. Kışın evin içinde, yazın bahçede sohbetler olurdu. Necmettin Efendi'nin tanıdıkları ara-

sında melâmî şeyhlerinden Eşref Efendi de sık sık gelenlerdendi. Hoca, oğlu Sâcit, Eşref Efendi, Bâki Bey, öyle konuşmalar yaparlardı ki keşke o zamanlar teyp olsaydı da alabilseydik diye hayıflanmışımdır. Ne bilgiler var parça parça bende. Bu bilgiler ancak akademilerde olurdu. Meselâ Bâki Bey'in söylediklerini Eşref Efendi kabul ediyordu. Onun dediklerini de Bâki Bey kabul ederdi. Halbuki iddiacı bir insan olan Bâki Bey'e kolay kolay bir şey kabul ettirmek mümkün değildi. Fakat tasavvuf sahasında Eşref Efendi'nin kim olduğunu biliyor, itibâr ediyorlardı. Bir gün Mustafa Kemal'in zâyîçesine bak diyorlar. Diyor ki, eğer dünya işleriyle uğraşacak olursa zirveye çıkacak, tasavvuf sahasına girerse büyük şeyh olacak. İleriye gören adam. Eşref Efendi bu... Benim Necmettin Efendi'den duyduğum bir şey daha var. İstanbul'un işgali sırasında dervişlerden biri Necmettin Efendi'ye gelip gidiyor. Adı da Sâbit Efendi. Bir gün hocanın bahçesinde konuşurlarken Necmettin Efendi yabancı devletlerin gemilerini göstererek, "Ne olacak halimiz" diye soruyor. "Sen merak etme, ben işimi bu defa mavi gözlü bir Selânikli ile halledeceğim" diyor. Ve çekip gidiyor bir daha da görünmüyor. Selânikli'nin kim olduğunu, Necmettin Efendi, altı ay sonra farkına varıyor.

-Fâhîr İz ile de uzun yıllar birlikte çalıştınız. Biraz da ondan bahseder misiniz?

-Kendisi gerçekten bir deryâdır. Allah uzun ömür versin hâlâ da hayattadır. Çocukluğunda ağabeyi Mâhîr İz kendisine âdetâ babalık yaparak tahsiliyle yakından ilgilenmiş. Öyle ki çeşitli yabancı mekteplerde okutarak birkaç lisans birden öğrenmesini sağlamış. Herhalde bu konuda Allah vergisi bir kabiliyeti de olacak ki çok sayıda yabancı dili aksansız konuşurdu. Hiç unutmuyorum, bir konferansa iştirak etmek üzere kendisiyle Marsilya'ya gitmiştik. Bir İtalyan lokantasında yemek yerken siparişleri verdi ve icap ettikçe de İtalyanca konuştu. Yemeğimizi bitirip kalktığımızda, garsonu Türk olduğuna kat'iyen inandıramamıştı. İnanmadığı gibi bir de Fâhîr Bey'in Floransa şivesiyle konuştuğunu iddia etmişti.

-Sizin zamanınızdaki üniversiteyle bugünkü üniversiteyi kıyasladığımızda neler söyleyebilirsiniz?

-Bugünkü üniversiteyi beğenmiyorum. Tedrisat çok düşmüştür. Bunda YÖK'ün de büyük dahli vardır, yazık etmiştir. Meselâ Divan Edebiyatı yazılı olur mu? Bu şifâhî olacak, talebe önce hocaya gelecek. Hoca veznini soracak önce... Evvelâ metni vezinli okuyacak. Onun veznini söyleyecek. Halbuki şimdi bütün bunlar sâdece yazılı olarak öğretilmek isteniyor. Vezni noktalar,

çizgilerle yarım yamalak bulabiliyor. Amma mârifet öbürü... Bütün bölümlerde böyle maalesef. Eski alâka ve şevk de yok öğrencide... Acaba istediği yere girememekten midir bilemiyorum. Ama bütün bunlara rağmen demin de söylediğim gibi hat sanatında gençlerden iyi yetişenler var. Meselâ Hüseyin Öksüz var Konya'dan... Ta'likde benim talebelerimden Ali Özcan, Ali Toy var ki önce onlar icâzetname almışlardır. Bâzı eksikler var tabii...Onlar da zamanla düzelir. Bir yazı yazdık değil mi bir kenara koyacağız. Necmettin Hoca şöyle yapardı. Evine derse gittiğimde bir de bakardım kenarda bir yazı duruyor. "Şu yazıya bak bakalım bir hatâ görüyor musun" derdi. Tabii göz alşıyor. Ben de bakar mahcûbâne tesbitlerimi söylerdim; o da normal karşılardı.

Sohbet tatlı ama zaman kısıtlıydı. Bu arada uzun zamandır merak ettiğim bir konu vardı. Necmettin Okyay Hoca'nın koleksiyonu acaba ne olmuştu? Bu kıymetli eserlerin Topkapı Sarayı Müzesi'ne satıldığını duymak içimi gerçekten rahatlatmıştı. O noktada söz dönüp dolaşıp Ekrem Hakkı Ayverdi'nin hizmetleri ve Kubbealtı Vakfı'na bağışladığı kıymetli koleksiyonuna geldi. Ali Alparslan Hoca, Ekrem Bey'in bilhassa Osmanlı Mimârisi hakkında birkaç cildi bulan eserlerinin, bu alanda vücuda getirilmiş en büyük çalışma olduğu fikrindeydi. Profesör olduğunda Ekrem Bey'in kendisini telefonla arayarak tebrik ettiğini de ondan kendisine kalan güzel bir hâtıra olarak zikretti. Biz bütün bunları tatlı tatlı konuşurken, saçlarını arkadan toplamış bir gencin, dinlediklerini dikkatle defterine not ettiğini görmek beni ayrıca memnun etmişti. Bu buluşma benim için gerçekten çok istifadeli olmuştu fakat hocamın vakatini fazlasıyla almıştım Kendisine teşekkür ederek elini öptükten sonra yanından ayrıldım. Ama matkap gürültüsü yüzünden yer yer sabote edilen teyp kaydından dolayı kendisini bir kere daha rahatsız edecektim. İyi ki de etmişim. Çünkü bu defâki ziyaretim, kendi eliyle yazdığı bir hattı bana hediye etmesiyle noktalanmıştı. Üstelik, dünyânın yaratıldığı günden beri süregelen hâline pek uygun bir ifâdeydi bu yazıda yer alan söz: Lâ rahate fi'd-dünyâ. Evet dünyâda hiçbir zaman mutlak rahat yoktur ve olmayacaktır. Yeter ki huzur ve rahat herşeye rağmen gönlümüzde yer bulabilsin.

** Bu vesîkaları temin eden Profesör Dr. Muhittin Serin'e teşekkür ederiz.*

Yirmibirinci Asrın Başında Dünyâ

Amerika'ya geldiğim yıllarda radyoda, televizyonda, gazete ve dergilerde, sergilerde, müzelerde Türklere yahut Müslümanlara ait bir kelime, bir isim, bir haber görmek, duymak ne büyük bahtiyarlık olurdu?! Onbeş-onaltı sene önce Amerika'daki hayatımız şimdiki gibi değildi. Haftada iki defa buradaki Türklerin kurup işlettiği Türk radyosu yarım saat yayın yapardı. Radyonun başlama saatini sabırsızlıkla bekler, program bitene kadar başından ayrılmazdık. Gazetelerimizin hiçbiri gelmiyordu. Bazı arkadaşlara Türkiye'deki yakınları ara sıra bir tomar gazeteyi postalardı, bir ay sonra ele geçen bu gazeteler baskıdan henüz çıkmışlar gibi iştiaqla okunurdu. İnternet diye bir vasıta yoktu. Türk Hava Yolları Amerika seferlerine başlamamıştı. Türk televizyonlarını seyretmeyi hayal bile edemiyorduk. O vakitler burası gurbetin koyusu idi.

Hiç unutmam, gelişimden tam bir sene sonra büyük bir alış veriş merkezinde herkesin görebileceği yere bolca konmuş bir dergi bulmuştum. Kapağında Afrikalı bir çocuğun iri gözleri bakıyordu. Sonradan Yahova Şahitleri'nin yayın organı olduğunu öğrendiğim Plain Truth isimli dergiyi alıp karıştırırken gözlerim birden Afrikalı çocuğunkiler gibi irileşmişti. Bir başlık: Turkey... İlk defa bir Amerikan dergisinde memleketimin adını okuyordum. Yazının girişinde komşularımızla beraber ülkemizin bir haritası vardı. Sonra yazı boyunca Boğaz Köprüsü'nün, İshak Paşa Sarayı'nın, önlüklü öğrenci kızlarımızın, halı dokuyan hanımlarımızın, Boğaz'dan geçmekte olan bir Sovyet şilebinin fotoğrafları.... Herbir resme nasıl hasretle bakakalmıştım?!

Sonra alıştık. Türkiye adını, İslâmiyet adını kolay kolay duymamaya, görmemeye alıştık.

Arada küçük istisnalar yaşıyorduk. 1987 yılında New York Metropolitan Müzesi'nde "Muhteşem Süleyman Çağı" isimli bir sergi açılmış, hükümdârın şahâne tuğrasıyla süslü mor bir bayrak haftalarca giriş kapısında dalgalanmıştı. O sıralarda sergi münasebetiyle basında da birçok yazı yayımlanmıştı. Sonra 1990'da New York Yahudi Müzesi'nde "Sultan'ın Himâyesinde" isimli bir sergi açılmış, İkinci Bayezid'in fermânıyla İspanya'dan Osmanlı toprağına getirilen Museviler konu edilmişti, sergiyi gezerken bize ait çok şey görmüştük. O vakit de basında bizimle ilgili çok yazı yer almıştı. Sonra, Washington bidesi'nde Sultan Abdülmecid'in hediye gönderdiği tuğralı taşı gördüm birgün. Ardından ABD Kongre binasının Temsilciler Meclisi salonunda Kanûnî'nin mermere oyulmuş portresini... Bir akşam vakti Philadelphia'da Sri Lanka'lı şeyh Bawa Muhaiyeddin'in tekkesinde iki zenci kadının yanbaşıda akşam namazı kıldım. Bu ülkede de o kadar yalnız olmadığımı düşündüm. Ecdâdımın eli,

dinimin sesi buraya kadar uzanmıştı.

Sonra bir kış günü Basra Körfezi'nden kara dumanlar ve yanık kokuları yükselmeye başladı. Amerika'da her yerde "biz"e ait bir haber, bir isim, bir resim vardı artık. Türkiye ve İslâm dünyası gündemdeydi. "Ben ismimizi bu şartlar altında görmek istemiyordum, böyle haberlerle yer alacaksak vazgeçtim, duymamaya râzıyım" diye çırpındımsa da kimse dinlemedi. Ramazan ayıydı. Amerikan halkı Müslümanlar ve İslâmiyet üzerine çok şey öğrendi o sıralarda. Sahur vakti halkın davul çalınarak uyandırıldığını bile öğrendi. İmsak vaktini bildirmek üzere selâ okunduğunu öğrendi. Minarelerden yükselen selâ sesleri arasında bomba gürültülerini dinledik.

Tam on yıl geçti aradan. Yine bir gün birdenbire, Amerika'da en çok duyulan isimler, en çok görülen resimler "biz"e ait oluverdi. Yine bir terslik vardı. Yine bir uğursuzluk vardı. Yine savaş vardı. Bu defaki savaş on yıl önceki-ne benzemiyordu. Amerika can evinden vurulmuştu.

Amerika aslında 2000 senesine girerken, bu üç O'lı yıl dünyayı allak bulak edecek mi diye tedirgindi. Terörist saldırı korkusu ile bazı şehirlerde 31 Aralık gecesi meydan eğlenceleri yapılması bile yasaklanmıştı. O gece korkulan hiç birşey olmadı, dünya emniyet içinde 2000'e girdi. Dünyayı allak bulak eden olay iki yıl sonra sıradan bir Eylül sabahı yaşandı. New York ve Washington, Amerikan İç Savaşı'ndan bu yana yaşamadığı bir felâketi, bir iki saatin içinde yaşadı.

Hele New York... New York artık çatisız... New York'un meşhur tepesi artık yerinde değil! Yıllarca önce Amerika'ya geldiğim sıralarda ilk defa soğuk bir Mart günü 110'uncu katına çıkıp 400 metrelik bir irtifa ile yeri seyrettim, Atlantik tarafına doğru gözüm dalıp giderek "Sana dün bir tepeden baktım Aziz İstanbul" diye içlenip memleketi hatırladığım, ondan sonraki çıkışlarımda daha realist gözlerle Manhattan adasının mükemmel geometrik manzarasını seyrettiğim tepe, Türkiye'den gelen her misafirimizi mutlaka götürüp kuşbakışı New York'u seyrettirdiğimiz tepe... Dostlara gönderdiğimiz üç New York kartpostalından birisinin konusu olan, hangi istikametden Manhattan'a bakarsanız bakın, manzaranın demirbaşı olan tepeler artık yok!

O gün bugündür Amerikan basın-yayın dünyasında 24 saat boyunca bize ait kelimeler, isimler, bize ait haberler var. Haber bültenlerinde, yorum, açık oturum, tartışma programlarında, gazete-dergi sayfalarında hep Müslümanlar, hep İslâmiyet... Amerikan halkı bir kere daha İslâmiyet'i öğreniyor. Amerikan halkının İslâmiyet'i öğrenmesi için illâ bir savaş olması gerekiyor. Amerikan

halkının İslâmiyet'i öğrenmesi için Müslüman halkların ateş altında kalması, gözyaşı dökmesi, acı çekmesi gerekiyor.

İngilizce ile şekillenmiş ağızlar Müslüman isimleri söylemeye alıştı. "Ahmed, Muhammed, Mahmud, Halid, Ömer... isimlerini teröristler listesinde duymak istemiyorum artık" diyorum kimse dinlemiyor. "Müslüman ülke topraklarının sefâletini, oradaki kadınların, çocukların perişan manzarasını, elsiz, ayaksız insanları, yoksulluğu, çileyi, zulmü görmek istemiyorum artık" diyorum kimse dinlemiyor. "İslâm dünyasının haberleri böyle olacaksa olmasın daha iyi diyorum" kimse dinlemiyor. Yabancı bir memlekette bu vaziyetin insana nasıl ağır geldiğini, acı verdiğini bilemezsiniz.

Dört aydır, ekranlarda, gazete ve dergi sayfalarında birinci konu Müslümanlar, İslâmiyet. Ve daha az olmak kaydıyla ve müttefik sıfatıyla Türkiye...

Yirminci asrın başında Osmanlı İmparatorluğu'na "Hasta Adam" denmişti. Yirmibirinci asrın başında bütün dünya Hasta Adam. Dünya yirmibirinci asra beden ve ruh sağlığı yerinde olarak başlayamadı. Hastalığın en ateşli, en sancılı yerleri ise yine Müslüman toprakları.

İslâm dünyası bu zelif duruma nasıl düştü? "Müslüman" kelimesinin "terörist" ile yanyana anılır olması nedendir? Müslüman diyârları daha ne kadar menfi olaylar ile gündeme gelmiş göreceğiz?

11 Eylül saldırılarından sonra, Harvard profesörü Samuel Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" tezi yeniden konuşulmaya başlandı. Huntington kendisi, bu saldırının, kitabında ileri sürdüğü tezi doğruluyor olmadığını, bu işi yapanların İslâm medeniyetini temsil etmediklerini, aşırı uçlara mensup olduklarını söyledi. Onlar aşırı uçlara mensup; peki, onlar Avrupalı teröristler olsaydı, Hristiyanlığın aşırı uçlarına mensup teröristler olsaydı, meselâ IRA üyesi olsalardı, onların toprakları da böyle füzelerle, bombalarla hallâc pamuğu gibi atılır mıydı? Teröristler İslâm'ı temsil etmiyor ama Amerika cevap harekâtında Hristiyanlığı temsil ediyor mu, etmiyor mu?

Saldırının medeniyetler savaşı değil, medeniyete karşı savaş olduğunu söyleyen pek çok kimse var. Öte yanda, "Usâme kendilerinin İslâm'ı temsil ettiğini ve Amerika'yı kâfir ve düşman gördüğünü açık açık söylüyor" diyerek teze arka çıkanlar da var. Bu ikinci gruptan Yale Üniversitesi profesörü, Dışişleri Bakanlığı eski idare âmiri Charles Hill, Huntington'ın kitabını hatırlatarak "Tamamiyle haklı" diyor. "Müslüman dünya ve Hristiyan Batı arasında ondört asırdır medeniyetler çarpışması vardır."

Bu ondört asrı New Jersey'in en büyük gazetesi The Star Ledger Eylül'ün

son gününde, Encyclopedia Americana kaynaklı olarak "İslâm ve Batı: Ondört Asırlık Mücadele" başlıklı bir şema halinde yayınlamıştı. Beş ana dönem vardı. Bakınız:

İslâm'ın doğuşu ve gelişmesi (570-1094)

Haçlı Seferleri (1095-1291)

Osmanlı İmparatorluğu (1453-1923)

İsrail'in doğuşu (1917-1948)

Ortadoğu ile Batı arasındaki gerginliğin turmanışı (1967-2001)

Beş maddelik bir tarih. Olup bitenlerin gerçek sebeplerini bulabilmek için bu beş maddeyi iyi tahlil etmek gerek. Bu tahlil sırasında görürüz ki, ondört asrı özetleyen beş maddeden başlıbaşına biri olan "Osmanlı İmparatorluğu"nun dağılışından (İsrail'in de doğuşunun başlangıcı o sıralardır) bu yana İslâm ülkeleri gün yüzü görmemektedir.

Huntington son yorumunda samimî mi bilmem; ama söylediklerinin doğru olduğuna inanıyor, teröristler listesinde yer alan o isimlerin İslâmiyet'i temsil etmediklerine dünyanın da inanmasını istiyorum. İslâmiyet zorbalık, tedhiş, terör dini değildir. Öyleyse:

"İçimizdeki beyinsizlerin işledikleri yüzünden bizi helâk eder misin Allahım?" (A'râf, 155)

Müslüman ülkeler ilim, irfan, sanat, düşünce hayatındaki atılımları, çalışkanlıkları, yatırımları, üretimleri, refah seviyeleri, hayırlı faaliyetlerdeki imzaları, ahlâk ve faziletleri ile gündemde yer almaya başlayana kadar, içindeki beyinsizlerden kurtulana kadar çilemiz devam edecektir. İslâmiyet'in özünde zaten böyle bir Müslüman portresi yok mu? Dünyayı da "hasta adam"lıktan o Müslümanlar kurtaracaktır.

Gönül

ANA DİL TÜRKÇE BİZE -1-

Kelimeler, âit oldukları milletin ve dolayısıyla o milletin kültürünün kimlik kartıdır, aynasıdır. Milletlerin ilgilendikleri, onlarla özdeşleşmiş konular dillerine, kelimelerine yansımıştır. Uzun yıllar denizcilikle meşgul olan İtalyanlarda denizcilik terimlerinin, mânevî hayâtına büyük önem vermiş Türklerde tasavvufî kavramların geniş yer tutması gibi. Bundan hareketle, bir milleti ve kültürünü tanımak, ancak kelimelerini tanımak ve anlamakla mümkün olacaktır dersek, doğru bir hükme varmış oluruz.

Acaba kimlik kartımız olan kelimelerimizi yeterince biliyor muyuz? Kendimizi ne kadar tanıyoruz?

Bir kelimenin anlamını bulmanın en kolay yolu sözlüğe bakmaktır. Acaba sözlükte bulduğumuz anlamlar, günlük hayatta o kelimeyi kullandığımızda verdiğimiz anlamlara her zaman uymakta mıdır? Uymuyorsa bunun sebebi nedir?

Demek ki bir kelimeyi öğrenmek için sadece sözlüğe bakmak yeterli değildir. Kelimeyi öğrenmekle yerinde kullanmak birbirinden farklı şeylerdir. İşte nesiller arası alışveriş, âiledeki ve okuldaki dil eğitimi bu sebeplerden büyük önem taşımaktadır.

Kelimeler, âit oldukları milletin kültürü içinde yoğrularak, kendilerine atfedilen anlamlardan başka, zamanla farklı anlamlar kazanırlar, farklı görevler üstlenirler. Zaten kelimeleri ve dili vazgeçilmez yapan da budur. Çünkü ona bu değerleri yükleyen sizin kültürünüz ve sizsiniz. Bir başkası değil! Onlar artık sizin bir parçanız, hayâtınızın canlı bir uzvudur. İşte kelimelerin kültür birikimi içinde kazandıkları farklı anlamlara mefhum adını veriyoruz. Türkçemizde kelimelerin çoğu, sözlük anlamlarının yanısıra mefhum değeri de kazanmıştır. Gönül kelimesi de bunlardan biridir.

Gönül sözlük anlamıyla; kalpte varsayılan iyi, kötü bütün duyguların kaynağı ve çeşitli deyimlerle berâber kullanıldığında sevgi, aşk, istek, arzu, meyil, kabul, râzı olma, cesâret, cüret, hatır ve düşünüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Kelimenin halk ağzında mide anlamında kullanıldığını da görmekteyiz. Gönülü bulanmak (midesi bulanmak). Ayrıca, insanın mânevî varlığına, mânevî gücüne de ad olmuştur.

Gön isminden ya da kö- (kömek: yanmak) fiilinden geldiği düşünülen ve Eski Türkçe'den günümüz Türkiye Türkçesi'ne bâzı ses değişikliklerine (kön-gül> gönül> gönül) uğrayarak ulaşan gönül kelimesine eşdeğer olarak kullandığımız diğer kelimeler kalp ve yürektir. Kalp, gönül kelimesinin Arapça'daki

karşılığıdır. Yürek ise gönül gibi Türkçe'dir. Bunlardan başka Osmanlı Türkçesi'nde gönül kelimesine karşılık olarak Farsça dil kelimesi de kullanılmıştır. Bu kelimelerin günlük dildeki kullanımlarına bakacak olursak her birinin farklı anlamlar kazandığını görürüz.

Kalp, kanın vücutta dolaşmasını sağlayan organın adı olduğu gibi, aynı zamanda insanın mânevî varlığına, anlayış, duyuş ve sezîş kabiliyetine de ad olmuştur. Biz, bu ikinci mânâyı Türkçe'de daha çok gönül kelimesi ile karşılamaktayız.

Yürek kelimesi de kalp ile aşağı yukarı aynı anlamları taşımaktadır. Ancak bu kelime, dilimizde daha çok cesâret kavramı ile özdeşleşmiştir. Yürekli olmak, yüreklilik, yüreksizlik v.b.

Farsça dil kelimesi ise yürek, kalp, gönül, can, iç ve karın anlamında olup günümüz Türkiye Türkçesi'nde kullanılmamaktadır.

Gönül kelimesi ile ilgili pek çok deyimimiz ve atasözümüz mevcuttur. Cân u gönülden sevmek, gönülden çağırmaq, gönülden çıkarmak (unutmak), gönüne danışmak, gönüllenenmek (gücenmek), gönül vermek, gönül gözetmek (kalp kırmamaya dikkat etmek) vb. deyimlerimizin yanısıra, gönülden gönüle yol var, her gönülde bir arslan yatar, herkesin gönlünce yaz olmaz, gönülden irak olan gözden de irak olur, el işte gönül oynasta vb. atasözlerimiz vardır.

Mukâyese bakımından batı dillerinde bu kelimenin anlamlarına kısaca bir göz atacak olursak, Fransızca'da gönül kelimesine karşılık olarak coeur kelimesinin kullanıldığını görürüz. Bu kelime sözlüklerde; kalp, can, yürek, ihtiras, heyecan, merhamet gibi duyguların algılandığı yer, ruh olarak anlaşılmaktadır.

İngilizce'de de heart kelimesinin kalp, gönül, can, yürek, bir şeyin merkezi, acıma, yüreklilik, çaba ve iskambilde kupa anlamlarına geldiğini görmekteyiz. Ayrıca, gönül kelimesinin mide anlamına İngilizce'de heartburn (mide ekşimesi, bulanması) şeklinde rastlıyoruz.

Almanca'da ise, gönüle karşılık olarak kullanılan herz ve geist kelimeleri yürek, kalp, ruh ve düşünce anlamlarını da taşımaktadır. Yine Almanca'da Fransızca ve İngilizce'den farklı olarak gönül eri, gönül adamı (weitherzig, lebenslustig) kavramları bulunmaktadır.

Çağdaş Türk lehçelerinde de gönül kelimesi; farklı telâffuzlarına rağmen, genel olarak Türkçe sözlük anlamlarını karşılar. Azeri Türkçesi'nde könül, Kazak Türkçesi'nde könül, Kırgız Türkçesi ve Türkmen Türkçesi'nde könül, Öz-

bek Türkçesi'nde köngil, Tatar Türkçesi'nde künil.

Bütün bu mukâyeselerden sonra, batı dillerindeki ve Türk lehçelerindeki anlamların, Türkçemizdeki anlamlarla hemen hemen aynı olduğunu görüyoruz. Ancak Türkçemizde gönül kelimesi, bu mânâların yanısıra onu bir mefhum haline getiren tasavvufî mânâsını kazanmıştır.

Gönül Çalab'ın tahtı

Çalap gönüle baktı

İki cihan bedbahtı

Kim gönül yıkar ise

Yunus Emre'nin deyişiyle Çalab'ın (Allah'ın) tahtı olan gönül; mânevî aşkın bitmez tükenmez menbaı, Allah'ın nazargâhı, tecelligâhı, Âşıkların kâbesi. İlahî hakîkatin aynası. Kâinâtın özü insan, insanın özü gönül...

Gönül, tasavvufî anlamıyla edebiyatımızda çok büyük yer tutmaktadır. XV. yüzyılın tanınmış mutasavvıflarından Ahmed Bican, gönlün tarifini şöyle yapar: "Hak Taâlâ Mûsâ Peygamber'e eyitti (söyledi): Yâ Mûsâ be-dürüstî (muhakkak, şüphesiz) ben bir ev yaptım nurdan, adem oğlanları içinde ol evi emânet kodum, ona 'gönül' diye ad kodum." Nurdan yapılmış bu ev, içinde sevgiliyi (Allah'ı), O'na âit güzellikleri barındırır. Aşk ehlinin zevk aldığı güzelliklerin hem merkezi (sâhib-mezâkı) hem de bu güzelliklerin kendisidir.

Hem kadeh hem bâde hem bir şûh sâkîdir gönül / Ehl-i aşkın hasılı sâhib-mezâkıdır gönül (Nef'i)

Dîvâne Mehmet Çelebi'nin dediği gibi sevdâsını da sevdâsından şikâyetini de kendi içinde yaşar. İsyan etmez. Aslında şikâyeti kendisindendir. Noksanı- m, aczini bilir.

Belâ dildendir ol dildâr elinden dâdımız yoktur / Gönüldendir şikâyet kimseden feryadımız yoktur.

Bâzen de söz dinlemez lâf anlamaz bir âşık sabırsızlığındadır. Kanaat etmez, haddini bilmez. Oysa herkes Hak âşığı olamaz.

Güzel âşık, cevrimizi çekemezsin demedim mi? / Bu bir rızâ lokmasıdır, yiyemezsin demedim mi / Demedim mi demedim mi, gönül sana söylemedim mi (Pir Sultan Abdal)

Gönül vardır, yanar ama elle tutulan gözle görülen bir sevgiliye değil, gerçeğe yanar, ilâhî aşka yanar, hakîkate yanar. Dermânını da yine bu yanmada bulur. Yandıkça olgunlaşır, tekâmül eder. Nitekim Hacı Bayram Veli:

"Gerçi ki yandı, gerçeğe yandı / Rengine aşkın cümle boyandı / Yandı bu gönlüm yandı bu gönlüm / Yanmada derman buldu bu gönlüm" diyerek bu

hali en güzel şekilde ifâde eder. Ehl-i dil yâni gönül ehli ise başlıbaşına incelenmeye değer bir konu... Herkes ehl-i dil olamaz. Gönüllerinde tevhidi bulanlar, her şeyi Hak'tan bilip hoş görenler ehl-i dildir.

Ehl-i dildir diyemem sînesi sâf olmayana

Ehl-i dil birbirini bilmemek insaf değil

Ehl-i dil birbirini bilir. Çünkü gönülden gönüle yol vardır. Gözden ırak olsalar da gönülden ırak olmazlar. Onlar, gönül gözetirler. Bir hadise vukû bulacağında gönüllerine danışırlar. Hakîkatin gönüllüsüdürler. Onlar, bir gönül ziyâretinin yüz Kâbe'den yeğrek (daha iyi) olduğunu, gönül yapmanın arş yapmak olduğunu bilirler.

Bir de gönül gözü var ki, Yunus Emre'nin dediği gibi:

Yunus imdi sen Hakk'a er, dün ü gün gönlün Hakk'a ver / Gönül gözü görmeyince hiç baş gözü görmeyiser (göremez)

Gözümüzle göremeyeceğimiz hâdiselerin, özünü, hakikatini ancak gönül gözü ile görmek, anlamak mümkün olur. Basîretli insan, gönül gözü ile gören insandır. Anlayışı kıt olan kimselere basîreti kıt veya gönül gözü kapalı deriz.

Türkçemizde mefhumların kelimelere hayâtiyet kazandırdığını, onları hayâtın, kültürün, insanın yaşayan, canlı bir uzvu hâline getirdiğini görmekteyiz. Bu kelimeler âdetâ bizimle soluk alıp vermektedir. Bu solukların uzun ömürlü olmasını dileyerek, sözü yine Yunus Emre'ye bırakıyorum:

“Ben gelmedim dâvâ için / Benim işim sevi için / Dostun evi gönüllerdir / Gönüller yapmaya geldim.”

Okuduklarım-Gördüklerim-Düşündüklerim

FATİH'İN ZAFER SIRLARI:

Bugünlerde bir yayınevi tarihte ve günümüzde, ismi duyulmuş, geniş halk kit-
leleri arasında yaygın pek çok kişinin biyografisini “(FİLANCANIN) LİDERLİK SIR-
LARI” adıyla bir seri yayınlıyor. Cengiz Han’dan Adbülhamid Han’a; Demirel’den,
Fatih Terim’e kadar... Bu kitapları da çoklukla iri kıyım, bıyıklı, parlak bakışlı deli-
kanlıların ellerinde görüyorum. Anlaşılan o ki bu gençler rehberlerini arıyorlar.

Lâf aramızda, bu eserlerin hiçbirini okumuş değilim. Vakit bulursam hiç olmaz-
sa bir tanesini okumak isterim.

Şimdilik sadece düşündüm:

Lider kimdir?

Kitaplarda nasıl tanımlanmış, bilmem: Bana göre:

Peşine insanları takip bir istikamete doğru götüren kimse olmalı.

Bu tanıma göre, Fareli Köyün Kavalcısı da pekâlâ bir liderdir. Zira, fareleri pey-
nir hayaliyle, insan yavrularını da sanal oyuncaklarla peşine takip götürür. Nereye
mi? Ademiyete - yokluğa- ...

Bir soru:

Toplum olarak lidere mi muzaffer komutana mı tâbi olalım?

Okuyucularım “muzaffer kumandan” lâfı nereden çıktı, diye şaşırmasınlar. Li-
dere eş bir başka vasıf aradım, onu buldum.

Lider, kitleleri peşine takar götürür.

Ama zafere, ama hezimete. Lider vaadededer.

Halbuki muzaffer kumandan, zafer kazanmış adamdır. Eğer onun ordusuna ka-
tılırsanız sizi zafere götürebilir. Onun için ben de okuyucularıma muzaffer kuman-
danların sırlarını anlatmaya karar verdim. İlk olarak da “Fatih’in Zafer Sırları”nı arz
edeceğim. Tesbit benim değil, merhum Nihad Sami Banarlı Hoca’nın... Ben sadece
otuz sayfalık o broşürü beş maddede özetledim. Hatâ varsa bana âittir.

Fatih’in tuğrasındaki Unvanı: Mehmed Bin Murad Han El-Muzaffer Dâ-
imâ’dır. Yâni imzası bu: “El-Muzaffer Dâimâ!..”

Peki, daima muzaffer olmanın sırrı?..

1. Sultan İkinci Murad gibi velî mertebesindeki bir babanın oğlu olmak.
2. Âlim ve sanatkârlara muhteşem bir hürmet ve anlayış göstermek.
3. Şair ruhlu, sanatkâr ruhlu olmak.
4. Tasavvuf terbiyesi almak. Fatih’te bu tasavvuf terbiyesi sadece insanlara şefkat-
le muamele etmesini sağlayacak bir vicdan ve adâlet salâbeti husûle getirmiştir. (Bu-
nun ötesine Akşemsettin Hazretleri fren koymuş: “Senin hâkim olman, sâlik olman-

dan evlâdır" diyerek seyr-i sülûkuna mâni olmuş.)

5. Hocalarına ve hocalık mesleğine en büyük ve samîmî saygı göstermek. Fatih'te bu haslet tarihteki hükümdârlar arasında en üst seviyededir.

Nihad Sami Hoca'nın şâhâne hükmü şu: "İstanbul fatihi öyle hocalar elinde yetiştirilmiştir ki o ölçüde âlim ve kıymetli hocalar elinde ve o ihtimamla yetişen herhangi bir Osmanlı şehzadesinin esasen bir Fatih olmaması kolay değildi.

Aziz gençler! İşte size muzaffer olmanın sırları:

"Bir dev olmak istersen / Dağlarda şarkı söyle."

GERÇEK İKİ MUZAFFERİYET HİKÂYESİ:

1) Bir öğretmen aile (Baba ve anne öğretmen) çocuklarıyla beraber Fethiye'nin Gerişburnu köyüne gezmeye giderler. Aslında bu geliş, yıllar öncesi hatırasını yâd etmek kastıdır. Zira öğretmen anne, mesleğine burada başlamıştır. Hâliyle, önce okulu ziyaret ederler, sonra köyde o günlerden bir tanıdık aramaya çıkarlar. Kahve-de bir ihtiyara sorarlar:

- Burada çok seneler evvel hocalık yapan bir Mualla Hanım varmış, acaba onu tanıyan var mı?

İhtiyar gözlerini kısar, başını okulun arkasındaki çamlığa çevirir.

- Tee be âretlik Mualla Dalkıran Öğretmeni kim unuttur ki! O, okulun bahçesine 40 tane çam fidanı dikmişti. Bak, o fidanlar şimdi koskoca ağaçlar oldu. A be bahçe bütün çamlık oldu. Onu nasıl unutturuz!..

Mualla Yücetürk Öğretmen belki kendisi artık kızlık soyadını unutmuştur ama diktiği fidanların hatırasıyla Gerişburnu köylüleri onu unutmamışlardır.

İşte size bir muzaffer kumandan!

Mualla (Dalkıran) Yücetürk.

*

2) Yine yıllar öncesinin bir köy öğretmeniyle ilgili...

Köy: Manisa'nın Alaşehir kazasının Sığırtmaçlı köyü.

Kahraman: Orhan Seyfi Yücetürk. Yeni mezun bir köy öğretmeni.

Olay: Orhan Öğretmen okulunda çarşamba öğleden sonraları programında bulunan tatbiki tarım dersi çalışmalarında öğrencileriyle köyün uygun bir alanına 20.000 (yirmi bin) kavak fidanı diker. Bir süre sonra başka okula tayini çıkar ve köyden ayrılır. Ayrılış o ayrılış... Bir daha gelmek işte yirmi sene sonra ancak o güne nasipmiş. Ailesiyle gelirler, gezerler, benzin istasyonunda çalışan orta yaşlı bir Sığırtmaçlı'ya sorar Orhan Hoca:

- Arkadaş, seneler önce bu köyün bir kavaklığı vardı. Şimdi onu göremiyorum,

ne oldu o kavaklığa?..

- Nasıl göremezsin ağbi? Aha o kavaklar, caminin yanındaki kütüphaneyi yaptı, öğretmen evini yaptı, muhtarlık binasını yaptı ve kasabaya bağlanan bu yolu yaptı. O kavakları bir öğretmen diktirmişti. Allah ondan razı olsun!..

İşte size bir muzaffer kumandan daha...

Orhan Seyfi Yüçetürk.

Aziz gençler, arkasından gidecekseniz bu kumandanların arkasından gidin!

(Fatih'in Zafer Sırları", Nihad Sami Banarlı, ATO Mayıs 1974 5. sayı ilavesi)

ÜÇ KİTAP VE DİĞERLERİ:

(1) Beyhude Ömrüm ve Mustafa Kutlu:

Tertemiz bir Türkçe... Su gibi akan bir üslup... Ve yanık, garip ama güzel ama içe işleyen bir Anadolu... Onda biraz Kemal Tahir biraz Memduh Şevket Esendal'ı buluyorum. Buluyorum demek belki lüzumsuz. O, hem onlardan hem de onlardan değil! Onlardan değil çünkü Kemal Tahir'in hırçın, sert tavrı onda yok. Memduh Şevket değil çünkü onun gibi (boş) un, (hiç) in şiirini yazmamış. Aksine Mustafa Kutlu boş gibi görünüp balını özünden verenlerden.

Konu, köyden şehire göç ama ne ezen ne ezilen var. Sadece değişen zaman...

Hasılı aziz dostlarım, Mustafa Kutlu Türk edebiyatının 20. yy'dan 21. yy'a devreden yüz akı, büyük bir yazar. Kendisini tebrik ediyorum, ilhamının feyizli, mesasinin bereketli olmasını diliyorum.

(Beyhude Ömrüm, Mustafa Kutlu, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2000)

(2) Gönül Yolculuğu ve Mehmet Uyar:

Mehmet Uyar'ı sizlere çok önceleri "Efsane Sır" adlı eserini tanıtırken işaret etmiş ve "Bu yazarımızdan önümüzdeki yıllarda mükemmel eserler un.uyorum" demiştim. Ümidim boş değilmiş gerçekten "Gönül Yolculuğu" mükemmel bir eser.

Maddenin şahlandığı, elektroniğin hayata hâkim olduğu bir devirde, nasıl ya da ne kadar "gönül adamı" olunur, bu sorunun cevabını arıyor. His ve idrak hassalarımızın sınırlarını zorluyor. Ciddi ciddi yükleniyor. "- Şimdi açmaza düşecek!" diyor-sunuz. Tam o noktada, kuyunun kenarından kaçveriyor, ustaca bir kıvrılış, mahirâne bir manevra!.. Bir de, az biraz, üslubuna dikkat etse diye geçirdim içimden. Değın, duyumsamak, yanılsamak, özdeşleşmek... gibi pek yabancı, pek iğreti kelimelerin o güzelim dil içinde ne işi var, diye düşünüyorum. Okuyucuyu uyanık tutmak için mi bu yola başvurmuş acaba?

Hasılı "Gönül Yolculuğu" okunabilecek, vasıflı bir eser.

(Gönül Yolculuğu, Mehmet Uyar, Şehir Yayınları, İstanbul, 2000)

(3) Şeytan ve Genç Kadın - Paulo Coelho:

Mesajları hemen hemen aynı olan bu üç eseri istesem arka arkaya getirip okuyamazdım. Ama öyle oldu. Üçünde de işlenen konu: Köylerin boşalması. Üç yazar da kendi pencerelerinden bakarak adeta şiir yazmışlar. Üç eserde de şiir lezzeti var. Paulo Coelho, Türk okuyucusunun daha öncelerden "Simyacı" adlı eseriyle tanıdığı Brezilyalı yazar. Bu romancının "Ve, Yedinci Gün..." adını verdiği üçlemesinin sonuncu eseriymiş, Şeytan ve Genç Kadın. İlk ikisi "Piedra Irmağının Kıyısında Oturdum, Ağladım", "Veronica Ölmek İstiyor". Aslını ararsanız ben "Şeytan ve Genç Kadın" ile bu iki eser arasında bir bağlantı kuramadım. Ama yazar öyle söylüyor.

"Şeytan ve Genç Kadın" ile "Simyacı"nın İslam tasavvufundan ilham ile yazıldığını düşünüyorum. Batılı, Hristiyan okuyucu bunu hissetmeyebilir. Ama tasavvuf kültürü almış bir kimse bu yazarı besleyen önemli kaynağın burası olduğunu düşünecektir. Bu ayrı bir konu... Eser zevkle okunabilir.

(Şeytan ve Genç Kadın, Paulo Coelho, Can Yayınları)

Efendim, aşağıda verdiğim listedeki kitapları henüz okuma imkânı bulamadım. Ne zaman okuyabileceğim onu da bilmiyorum. Ne var ki eserlerin önemli olduklarını tahmin edebiliyorum. Bu sebeple okuyucularım hiç değilse bunların yayımlandıklarından haberdar olsunlar istedim.

Şöyle:

"Üç Türk- İslâm Mütefekkeri" Prof. Dr. Fahrettin Olguner, Ötüken Yayınları

"Türk-İslâm Düşüncesi" Prof. Dr. Fahrettin Olguner, Ötüken Yayınları

"Türk Şiirinden Portreler" Mehmet Nuri Yardım, Burak Yayınevi

"Kültürümüzün Köşe Taşları" Mehmet Emiroğlu, (0 332) 352 60 24'ten istenebilir.

"Dineyri Papazı", "Çölde Biten Rahmet Ağacı", "Ciğerdelen", "Ülker Fırtınası", "Kadıköyünün Romanı" Kubbealtı Neşriyat / Safiye EROL

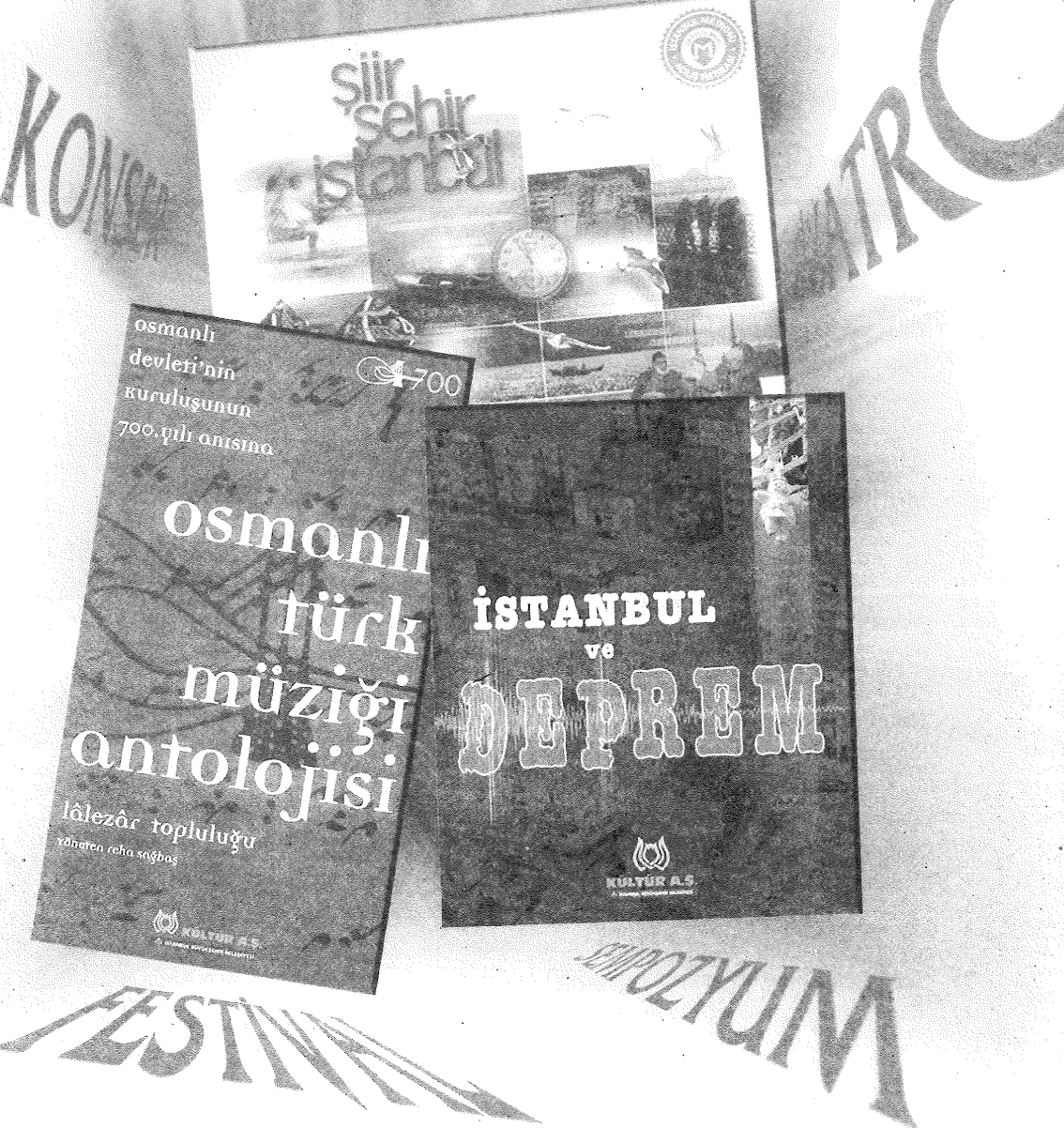
Reşat Ekrem Koçu'nun tiryâkilerine müjde: Bu ünlü tarihçimizin bütün eserleri Doğan Yayıncılık tarafından yeniden neşredilmektedir. İlk anda gözüme çarpan bir dikkatsizliği zikretmeden geçemeyeceğim: "Patrona Halil" adlı eserde Yahya Kemal'in "Şerefâbâd" adlı şiirinden yapılan alıntı çok yanlış olmuş. Reha Çamuroğlu'nun yaptığı işte daha titiz olması beklenir.

Son olarak iki güzel çocuk kitabı:

"Gülün Sırrı", " Son Günün Sevinci" / Mustafa ÖZÇELİK, MEB Yayınları

Gül'e Gazel -3-

Yıllar var ki gelmedin kalemde kelâma gül
Düşürmek üzeredir hasret beni câma gül
Ağlasam olmaz duyan, ölsem olmaz ağlayan
Yalnız senin aşkında dalar gönül gâma gül
Dünya hep yanmadadır gökten yağan ateşle
Canlar verir goncalar mechul intikama gül
Râm oldu dağlar bile küffârın arzusuna
Mü'min nasıl düşmesin söyle bin harâma gül
Biçilir gecelerde gülzârdan nice nihâl
Alemin selameti teslimdir hahâma gül
Yâdının vesilesi nice lisan gaiptir
İnkârda sarılırlar, Elif ile Lâm'a gül
Sükût etti mûsikî, inleyen gönüllerdür
Sığmaz artık feryadlar beste ve makâma gül
Titrerim seni yazan her mısranın tahtında
Yetişmez nice lûgat ifşa-yı merâma gül
Aşkımın şiddetini elbet kâfi görmezsin
Düşmedi daha yolum aşkınla bir Şâm'a gül
Bilemem nasıl geçer bunca azapla ömür
Sanırım varmam asla sabahtan akşâma gül
Teselli var zannedip severim her çiçeği
Kapılır gider gönül bir hayâl-i hâma gül
Dağlarda hasretinle şelâleler çağlar da
Ağlamaz âh gözlerim, gitse de idâma gül
Niçin sevmez hakkıyla, niçin ölmez uğrunda
Niçin durmaz bu gönlüm Ravza'nda selâma gül
Gel ağlatma ümmeti, Rabbine secdeler kıl
Yaşarken şefaât et, zulm ersin hitâma gül
Bilirim bunca ateş, aşkımın yokluğundan
Döndür, yanan ümmeti Ashab-ı Kirâm'a gül
Kalmadı âh tahammül zulmetin şiddetine
Koy Hakk'ın rahmetiyle âlemi nizâma gül
Daha nasıl ağlayıp yalvarsın bu Hilmî Hân
Tut onun ellerinden aldanmasın nâma, gül

ÜLTÜR VE SANAT'IN HER ALANINDA

KÜLTÜR A.Ş.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

STANBUL KÜLTÜR VE SANAT ÜRÜNLERİ TİCARET A.Ş.

Fulya Mah. Mevlüt Pehlivan Sk. No:23 Gayrettepe - İstanbul Tel: 0212 317 77 00 Faks: 0212 274 58 40

Sizinle aynı takımdayız!

*Hayatın bir takım oyunu
olduğunu, her deneyim bize
yeniden hatırlatıyor.*

*Güneş Sigorta dostlarının, her
parçası uyum içinde çalışan
sistemimize olan güveni ve inancı
işte bu yüzden.*

*Ve işte bu yüzden, uzman bir
kadronun ötesinde, uyum içinde
çalışan güçlü bir ekibe ve tam
bir takım ruhuna sahibiz.*

*Çünkü bizim gücümüz, sizin
gücünüz...*

*Çünkü bu takım daima birlikte
olacak...*

İçiniz rahat olsun...

GÜNEŞ SİGORTA

sarkuysan

ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.

MERKEZ : Sarkuysan İş Merkezi, Şişhane,
Okçumusa cad. No.1 80020

Beyoğlu - İstanbul / Türkiye

Tel. : (0.212) 252 60 00

Fax : (0.212) 251 23 04

FABRİKA : Osmangazi, 41401 Gebze-Kocaeli

Tel. : (0.262) 653 45 07 - 653 26 04

Fax : (0.262) 653 55 12 - 653 27 69

osmanlı koleksiyonu BURSA serisi

Canakkale Seram
Kalebodur
"SERAMİK BODUR"

Dagıtıcı Firma: Kale Pazarlama Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Levent İstanbul. Telefon: 0 212 270 70 00
İhracatçı Firma: Kale Export Dış Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Levent İstanbul. Telefon: 0 212 270 70 00

www.kale.com.tr

B

en temizim, tertemizim,

Yarınıym ülkenizin...

Yaşanası günler için

Bana temiz bir dünya verin!

Bir Duru, bir Duru, bir Duru daha...

Haydi daha saf,

Daha temiz bir dünyaya!..

Duru! Daha saf, daha temiz,
daha doğal bir dünya.

Altın Çini

ALTIN ÇİNİ

KÜTAHYA-TÜRKİYE

Sebilerenler Cad. Karamalığıl Apt.

Zemin Kat No: 36 Kütahya

Tel: (274) 216 24 12 - 216 35 60

MARMARA TEKSTİL

TEKSTİL ÜRÜNLERİ MÜMESSİLLİK
VE DIŞ TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

KÖSE İLYAS KÖYÜ GİRİŞİ
P.K:71 TEKİRDAĞ
TEL: (0 282) 293 14 76 Pbx
FAX: (0 282) 293 15 81

9. KISIM B-2 BLOK D.1
ATAKÖY-İSTANBUL TÜRKİYE
TEL: (0 212) 559 00 00
FAX: (0 212) 559 36 92